

Expres

cultural

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Anul VI, nr. 12 (72), decembrie 2022 • Apare lunar

24 pagini

Oaspeți cu azur în gene

Oaspeți cu azur în gene și zăpadă pe opinci
Se iviră la fereastră cu colinde și tilinci.

Cântec legănat și fraged – Înfloriri de ghiocei –
Umbre mari țineau isonul albăstrind pe după ei.

Se părea că-n zvon de aripi și miros de tămâier
În colindă mi se-ngână pui de om cu pui de cer.

Și cântară, și urară și plecară ca un dor,
Strălucea un puf de înger, risipit pe urma lor.

Și era o pace albă ca ninsoarea, și era
O sfială ce din stele până-n inimi tremura.

Bacii lepădară grija: astăzi lupii țin ajun,
Porumbeii nu visează vânt de uliu căpcaun.

Și zăvozii și dulăii să mai lărmuie se tem,
Boii rumegă cu botu-n ieslea de la Betleem.

Fă-mi-te numai ureche, ca s-auzi, bătrân pământ:
Sus, în leagăn prins de stele, gângurește Pruncul Sfânt.

Nichifor Crainic

Liviu Ioan STOICIU

La final de an. Mă ține în viață poezia

3

Constantin COROIU

Ultimul poet social

4

Gellu DORIAN

Likemanii

4

Mihaela GRĂDINARIU

Tainica arheologie a tăcerilor de lumină

5

Cristina CHIPRIAN

Eroii din poveste privesc spre noi

6

Constantin CUBLEȘAN

Apocalipsa după Marta

7

Traian D. LAZĂR

Marin Preda – Identitatea literară

8

Adrian ALUI GHEORGHE

„Calea regală” a lui Dacian Andone

10

Marcel MUREȘEANU

Poesis. Coloane

12

Liviu PENDEFUNDA

Poesis. Plânge o flacără tăiată

13

Lucian VASILIU

Florin Faifer cel Fain

15

Remus-Valeriu GIORGIONE – 70

Alte cuvinte

17

Cornel Simion GALBEN

Remember Mihai Drăgan

19

Adrian Dinu RACHIERU

Ion Băieșu, un fiu risipitor?

22

„Limitele limbajului meu sunt limitele lumii mele.” — *Ludwig Wittgenstein*

Revista apare cu sprijinul Primăriei Iași

Expres cultural numărul 12 / decembrie 2022

Expres cultural

Director fondator și coordonator: Nicolae Panaite (npanaite@gmail.com)
Redactor-șef: Constantin Pricop (constantin.pricop@gmail.com)
Secretar general de redacție: Victor Durnea (victordurnea@yahoo.fr)

Colegiul de redacție: Ioan Adam, Radu Andriescu, Adina Bardaș, Gellu Dorian, Constantin Dram, Florin Faifer, Adrian Alui Gheorghe, Mihaela Grădinariu, Dan Bogdan Hanu, Emanuela Ilie, Gabriel Mardare, Cătălin Mihuleac, Flavius Paraschiv, Alexandru-Radu Petrescu, Ioan Răducea, Gheorghe Simon, Liviu Ioan Stoiciu, Diana Vrabie

CUPRINS:

Liviu Ioan **STOICIU** *La final de an. Mă mai țin în viață poezia...* 3

Nicolae **PANAITE** *Despre copilărie* 3

Constantin **COROIU** *Ultimul poet social* 4

Gellu **DORIAN** *Likemanii* 4

Mihaela **GRĂDINARIU** *Tainica arheologie a tăcerilor de lumină* 5

Leo **BUTNARU** *Despre temperarea necesară* 6

Cristina **CHIPRIAN** *Eroii din poveste privesc spre noi* 6

Constantin **CUBLEȘAN** *Apocalipsa după Marta* 7

Dorian **OBREJA** *Lili Crăciun – o prizonieră voluntară a scrisului* 7

Traian D. **LAZĂR** *Marin Preda – Identitatea literară* 8–9

Ioan **ȚICALO** *Romică cel îndrăgostit* 9

Adrian **ALUI GHEORGHE** *„Calea regală” a lui Dacian Andoni* 10

George **BĂDĂRĂU** *Adi Cristi – 40 de metri de poezie* 10

Nicolae **BUSUIOC** *Mirare și Uimire – cu scriitorul Grigore Ilisei în dialoguri* 11

Marcel **MUREȘEANU** *Poesis. Coloane* 12

Liviu **PENDEFUNDA** *Poesis. Plânge o flacăra tăiată* 13

Eugen **MUNTEANU** *Răstimp parizian, 1997–2000. Jurnal epistolar (XI)* 14

Lucian **VASILIU** *Florin Faifer cel Fain* 15

Marina **SPALAS** *„Omul sfințește locul”* 15

Magda **URSACHE** *Easy reading?* 16

Dan Bogdan **HANU** *Post(st)ări* 17

Emanuel **VASILIU** *Curatoria în cinema (I)* 17

Remus-Valeriu **GIORGIONI** *– 70 Alte cuvinte* 17

Ioan C. **TEȘU** *„Împreună, dar alături”* 18

George **BĂDĂRĂU** *Vagonul părăsit* 18

Cornel Simion **GALBEN** *Remember Mihai Drăgan* 19

Daniel Ștefan **POCOVNICU** *Un caz convertit în complex* 20

Ioan **RĂDUCEA** *(H)ora pădurii* 20

Ionel **BOSTAN** *Rebelul de la gazeta Făclia* 21

Iulian M. **CIUBOTARU** *Biblioteca „Gr. Ghica” Dorohoi* 21

Adrian Dinu **RACHIERU** *Ion Băieșu, un fiu risipitor?* 22

*** *Am făcut-o și pe asta* 23

Victor **DURNEA** *Alexandru Philippide, romancier* 24

e-mail: exprescultural.iasi@gmail.com;

www: exprescultural.ro

facebook.com / expres.cultural

ISSN: 2537–5989

Felix AFTENE, CHEMAREA

Persoanele sau instituțiile care vor să sprijine financiar revista pot depune sumele în contul:

RO04BTRLRONCRT0PC2450901 – Banca Transilvania Iași

Revista poate fi procurată din rețeaua de librării SEDCOM LIBRIS Iași, S.C. DIF PRESS S.R.L., precum și de la sediul redacției din strada Trei Ierarhi, nr. 2, et. 1, Iași, cod 700028

Abonamente

Pe adresa redacției, prin mandat poștal, în contul revistei.

**84 lei / an + 24 lei taxe poștale,
42 lei / 6 luni + 12 lei taxe poștale.**

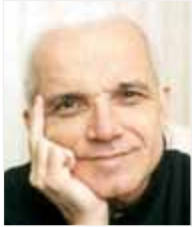
Vă rugăm să scrieți pe mandatul poștal sau pe documentul de plată adresa poștală completă și perioada de abonare.

Ilustrăm prezentul număr cu lucrări ale artistului plastic *Mihaela BURLACU*.

* **Responsabilitatea asupra conținutului textelor revine în întregime autorilor.**

* **Rugăm colaboratorii să ne trimită textele doar pe adresa: exprescultural.iasi@gmail.com, până pe data de 10 a lunii în curs; articolul trebuie să aibă maximum 7000 de caractere și să fie în format Word.**

dtp: valicirca@gmail.com

Liviu Ioan STOICIU

La final de an. Mă mai țin în viață poezia...

Final de an 2022, tragic (având un război la graniță, în Ucraina, de o cruzime barbară, care afectează întreaga lume; se stă cu sabia nucleară deasupra capului, apocaliptică), an păgubos (cu scumpirile energiei, de care depinde totul într-o civilizație de secol XXI, și cu scăderea nivelului de trai; după doi ani de „pandemie”, care au pus economia și finanțele la pământ la nivel global; la care se adaugă constrângerile legate de pedepsirea agresorului, Rusia; pe fondul creșterii cheltuielilor cu înarmarea tuturor statelor) și nefericit și pentru cel sărac și pentru cel bogat, pentru cel care conștientizează stricarea vremurilor. A venit luna decembrie, trece și ea, pe unul ca mine, depresiv din fire, mă mai salvează numai poezia (sau cel puțin ea îmi dă iluzia că e tămăduitoare, că sufletul care tânjește e mai împăcat cu sine, desprins cât de cât și de la realitatea personală trupească, neîmpăcată, nu numai de la realitatea socială, colectivă, atât de bolnavă). Luna decembrie înseamnă moarte / tristețe (cu iarnă instalată în partea noastră de țară și continent) și naștere / bucurie (cu Nașterea Domnului, pentru toți creștinii; cu urarea de *Crăciun fericit!*), totodată. Decembrie, moarte / tristețe, poezie. Cum o fi pe lumea cealaltă, aș putea să-i întreb pe poeți ai noștri de seamă, **dispăruți în luna decembrie**: Dosoftei (1624-1693), Radu Stanca (1920-1962), Leonid Dimov (1926-1987), Nichita Stănescu (1933-1983), Nicolae Labiș (1935-1956), Marin Sorescu (1936-1996), Marin Mincu (1944-2009). O fi tot iarnă? Nu, mai bine să-i pomenesc (Dumnezeu să-i odihnească!), să le aprind aici o lumânare, să-i invoc, să ne mai încălzească inimile cu versurile lor rămase pe această lume, în genul: *Mi-i sufletul în groază și-n grea turbureală / De ziua cea de samă și de sânguială. / Până când, milostive, vei face zăbavă / Să mă-ntorci din pierzare la sfânta ta slavă? / Ce te milostivește de mă izbăvește* (Dosoftei). O fi iarnă, dar vine Crăciunul: *Dar, iată, ocolind pădurea / E chiar tramvaiul nostru 2 / Și chiar Iisus zâmbind aiurea / Sus, pe platforma dinapoi* (Leonid Dimov). Nu, Dimov îmi amintește întâi că trece viața, nu numai luna decembrie, și că de departe se vede și la capătul anului 2022 un tanc: *Începură să suie pe-o scară sidefie / Ce trecea prin cartiere din copilărie, / Unele noaptea, altele dimineața, / Se scuturau pernele, țipau tocilele, trecea viața / Departe, străvezind o nostalgică elipsă, / Unde-i aștepta duduind pe loc / Un tanc cât o corabie la iernat în doc... Fir-ar să fie de „tanc”!* Intervene și Nichita Stănescu: *Încât nu știm cine trăiește – / cuvântul poate, poate trupul. / Zăpada albă Doamne, poate, / sau urma-n ea, pe care o lasă lupul... Îl completează acum Nicolae Labiș: „Să stăpânim durerea care pe om supune” – / Așa cânta odată la început de an / Poetul dus pe gânduri. Și vânt de-amărăciune / Îi viscolea al frunții înalt și pal troian... Și Marin Sorescu: Pe față e viscol, și-n oglindă / Văd ochii cum îmi cad, și fruntea, și totul, / Într-o alcătuire nouă ce mi-e rudă / Din ce în ce mai depărtată. Decembrie vine și cu întunericul Ignatului, apoi, și cu lumina Crăciunului, Sorescu insistă cu „povestea de după sacrificarea porcului” de Ignat: *După aia – săpunul. Osânza și grăsimea a rea erau fierte / În cazan, se punea sodă, se făcea leșie din cenușă – venea o / Muiere care știa să facă leșie bună și-o mai ajuta pe mama la / Mestecat, / Până când începea cazanul să bolborosească. Era dat jos și / Până dimineața se închea un săpun cât roata carului. Decembrie, moarte, sărăcie și la români, tristețe, poezie: *Vizitatori, / Nu atingeți sărăcia și tristețea / Aflați-n muzeu. / Sunt expodate originale, / Ieșite din mâna, din***

sufletul și din rărunchii acestui popor / Într-o clipă de încordare și spontaneitate (Marin Sorescu)... Nichita Stănescu declară că numai tristețea are dreptate și că doar uitarea și frigul îi mai sunt prieteni: *Mie mi se poate a numai / ceea ce pot uita. // Dar nu-mi puteam aminti nimic. / Doar atât-că am atins / pe Altceva, pe Altceva, pe Altunde, / care, știindu-mă, m-au respins. // Numai tristețea are dreptate. // Doar frigul încă mai mi-e prieten...* Moarte de decembrie, binecuvântare, Radu Stanca: *De la un timp mă vizitează moartea / Aproape zilnic la căderea serii, / Mi-apare-n prag, ministru al tăcerii, / Și-mi ia din mâini, încet, cu grijă, cartea...* Poate, totuși, nu-l vizitează moartea, ci un poem: *De astă noapte cerul s'apleacă pe ferestre / Și se aud molifții în inimă cum gem. / Să-mi fi rămas în suflet o de demult poveste / Sau în urechi se plimbă un viitor poem?* (Radu Stanca). Pentru cei cu inima curată, iarna are distincția ei interioară, o spune Nicolae Labiș: *Cât a nins în Iași de-aseară! / Statuile au cușme mari, / E albă namila de gară / Și fulgii tot senvărt, / Și are fire lungi de gheață / Milițianul în mustață. / E troienită și porțița...* Poetul își simte sufletul „nesfârșit”: *N-am văzut de nicăieri o lună mai mare / Ca din vârful muntelui înzăpezit. / Parcă i-a împrumutat limpezimea / Sufletul meu nesfârșit* (Nicolae Labiș). Dar ce vrea să fie poezia? Crede Marin Mincu: *Am fugărit omul din mine / cu o haită întărită de gânduri / prin toate ascunzișurile sale neștiute / Și asta am vrut să fie poezie... Și plusează: Sunt bolnav, Doamne, până-n cântare / până-n ce vreau să fie și nu sunt / e o boală de gând și de pământ / e boala de-a nu ști ce doare* (Marin Mincu)... Poezie, bucurie, ce naiba: *Ța, -ța, -ța, căpriță, ța / Behăito, draga mea / Dau și eu cu mine-n tine / și cu verde-n albăstrime* (Nichita Stănescu)! Decembrie, ți-e frică să te uiți în urmă, în ce-a fost până acum: *Și-abia mai poate lampa răzbate până-n drum. / Mi-e frică lângă geamuri să mai privesc pe-afară / Și teamă mi-e și-n mine să mai privesc acum* (Radu Stanca). O putem repeta, după Marin Sorescu – că ne-am instalat în 2022 în plin incredibil, „cât de cât”: *Am atins incredibilul / Și m-am instalat în el, / Cât de cât. E sfârșit de an neglorios: Orice cuvânt este un sfârșit, / orice cuvânt din orice limba este un strigat / de moarte / al unei specii* (Nichita Stănescu). Îl completează Labiș: *E Anul Nou. Știam noi ce mâine fi-va / Și ce-o să mai aducă anul nou? / Un zurgălău stingher din nou porni-va / Prin sate durerosul lui ecou?* Dosoftei ne readuce cu picioarele pe pământ: *Ferice de omul ce n-a merge / În sfatul celor fără de lege / Și cu răii nu va sta-n cărare, / Nici a ședea-n scaun de pierzare. / Ce voia lui va fi tot cu Domnul...* La mulți și fericiți ani! 2023 cu bine și frumos!
6 decembrie 2022. BV

Nicolae PANAIT

Despre copilărie

Într-o dimineață de început de decembrie a acestui an, m-am trezit cu un gând despre copilărie. Nu știu dacă-i al meu sau aparține altcuiva: copilăria este tinda Raiului. Apele vor curge sau nu mai departe tot ca și până acum, câmpurile de sus și de jos vor fi troienite uimindu-ne, munții cu splendorile lor, așa cum îi știm ar putea deveni adâncuri de ape, iar în mijlocul oceanelor e posibil să vedem că apar mari ridicături de pământ; păsările, binecuvântătoarele înaltului, vor plana, cum fac în fiecare zi, sau poate le vom vedea doar numai zborul ca o semnătură pe cer. Da, multe se mai pot întâmpla, vedea și spune, dar copilăria, sunt sigur, niciodată, niciodată nu o vom uita!

Cele patru anotimpuri ale anului le percep acum, amintindu-mi de copilărie, în forme și culori, lumini și umbre diferite. Primăverile începeau la timpul lor, în luna martie, a lui mărtișor. Debutau cu tabloul încântător al mieilor care zburdau în poiențele și grădinile înverzite. Timpul se încălzea treptat dând posibilitatea ciocobenilor să mișune prin grădini și livezi unde făceau straturi, tăieri la pomi, reparau gardurile, greblau fânețele, văruiau pomii. Un lucru mi se părea atunci curios, și mi se pare chiar și azi: nu făceau tăieri la pruni, spunând că prunii se regenerează prin scuturare. Serile de vară erau o adevărată plăcere pentru tinerii din comună sosiți în vacanța mare de la școlile din Iași, Bârlad, Vaslui. Se plimbau în grup până seara târziu pe drumul principal al satului plin de praf, cântând în cor unduioase cântece ale arealului Stăvnicului, dealurilor Șcheii și Ipatelului.

Toamna era toamnă, cu ploi și noroaie, dar și cu roadele bogate ale câmpului al cărui proprietar era țăranul. Carele scârțâiau sub povara merelor ionatane, creștești sau parmen, a perelor de toamnă, a aurlui știuleților de porumb...

Odată cu sărbătoarea Sfântului Andrei încep, așa cum spuneau bătrânii din satul meu, Cioca Boca, sărbătorile de iarnă, care se terminau anul următor de Sfântul Ioan Botezătorul. Cea mai așteptată și încărcată sărbătoare de semnificație, din toată această perioadă, este întruparea Domnului Isus Cristos sau Crăciunul, cum mai este cunoscută. Admirabilul poet Ioan Alexandru spunea că nașterea pruncului Isus reprezintă întruparea Logosului în istorie.

Într-o iarnă de după '60 mergeam prin tuneluri de omăt, iar plugurile în formă triunghiulară, mari cât drumul, din două lemne groase de stejar, trase de două sau trei perechi de boi înlăturau zăpada lăsând căile de circulație libere. Războaiele la care se țeseau carpete și covoare țacăneau toată ziua până noaptea târziu la lumina lămpii cu gaz. Clăcile erau nemaipomenite. Se adunau în diferite case femei care lucrau la croșetat, împletit ciorapi, pulovere, torceau lână, puneau firele pe vârtelniță. Aici auzai vrute și nevrute, buletinul de știri al satului. Se coceau floricele de porumb cu ligheanele și gogoși umplute cu magiun, iar dacă participau și bărbați, aceștia depăneau gheme, țineau fusele și beau vin fiert cu scorțișoară. Iarna, în perioada primilor mei doi lustru de viață, era atâta animație, atâta încântare, oamenii mi se păreau veseli, lipsiți de griji, asemuindu-se cu niște frumoși ai basmelor noastre, îmbrăcați în costume naționale, cu ȋtari și ie pe afară, strânsă cu brăie lucrate la război, cu motive geometrice și florale, având căciulă pe vârful capului, păstrată de la obârșie, din zona Ipatelor, iar printre ciucurii din dreptul gâtului se întrezăreau piepturile arse de soarele verii. Vîforul, bucuriile, chiar și mahnirile, vedeniile și splendorile văzduhului, iarna, la întâlnirile cu noi, ar trebui să poarte întotdeauna veșminte albe. Cerul, când ninge, este mereu într-un alt fel de dans cu oamenii și pământul. Atunci când Dumnezeu scutură cerul, cad peste lume ninsorile ca o binecuvântare.

Traiul la țară, adevăratul trai, adevărata viață este cea petrecută într-o potrivire perfectă între natură și firea omului. Aici, la sate, omul se simte om, aerul liber, ozonat, îi prieste, îl îmborsătează, îl revigorează. Câtă dreptate avea marele Lucian Blaga, căci într-adevăr „veșnicia s-a născut la sat”. Traiul la oraș îl înăbușă de om, îl ofilește, îl omoară. „Dintre toate florile”, a scris Jules Michelet, „floarea omenească are cea mai mare nevoie de soare”. Atmosfera încărcată a orașelor poluate este printre pricinile numeroaselor afecțiuni psihice. Comorile de sănătate și de putere se găsesc în traiul la sat.

„Copilăria durează toată viața”, spunea Gaston Bachelard. „Ea se întoarce mereu pentru a însuflă secțiuni mari ale vieții de adult” Poeții ne vor ajuta să găsim copilăria vie din noi. Această lume permanentă, durabilă, de neclintit.

Constantin COROIU

relecturi subiective

Ultimul poet social

S-au împlinit 115 ani de la nașterea lui *Mihai Beniuc*, un poet cu Ardealul în glas („Am coborât din munți și bolovani, / Legendele lui Horia-mi curg în sânge. / În doina mea Ardealul plânge”), în linia mesianismului lui *Octavian Goga* și *Aron Cotruș*, un poet social, poate „ultimul dintr-o serie dispărută”, în opinia criticului *C. Stănescu*. Autorul „Cântecelor de pierzanie”, al „Ursului românesc”, parabolă lirică din ce în ce mai emblematică pentru destinul acestui neam, al câtorva poezii de dragoste care ating un înalt nivel de liricitate, este, fără îndoială, un poet important. Intrat într-un con de umbră mult înainte de 1989, după ce a ținut o vreme prim planul vieții literare, neagreat, se pare, de Ceaușescu însuși, pe Mihai Beniuc aproape că l-a înghițit uitarea. Despre el s-a vorbit în ultimele decenii extrem de puțin, cu două excepții: în 1985, la apariția antologiei „Rugul poeziei”, și în 1999 când Editura Eminescu i-a publicat postumele „disidente” într-un volum intitulat: „Cântece și descântece de pierzanie”. Tocmai trecuseră 60 de ani de la debutul produs în 1938 cu vestitele „Cântece de pierzanie”. În a sa „Istorie critică a literaturii române”, *Nicolae Manolescu* scrie că Mihai Beniuc este „singurul poet realist socialist autentic”, amendându-l pentru nefericitul roman „Pe muchie de cuțit” și reținând doar una sau două poezii de dragoste, între care antologica „Ana Kelemen”. „Cântece și descântece de pierzanie”, observa la apariția volumului *Ioan Adam*, este: „jurnalul unei deziluzii pe care Beniuc a slujit-o o viață întreagă”.

Inegal și industriuos, Mihai Beniuc, așa cum mi-am putut da seama și cu ocazia unui interviu pe care i l-am luat în 1975 pentru revista „Convorbiri literare”, inclus în volumul „Mărturia altor generații” (Editura Alfa, 2019), era conștient de excesele sale, cărora le găsea o motivație. Foarte tânăr la acea dată, am înclinat, în cele din urmă, să-i accept unele argumente, ba chiar mi-am amintit un gând al lui *Borges*: „Numai poezii de mână a doua scriu doar versuri bune. Un poet trebuie să aibă și versuri proaste. Măcar din politețe”. Sigur, dacă i-am da crezare lui *Borges*, ar trebui să spunem că Beniuc a dovedit o prea mare „politețe”.

În interviul de care aminteam, la întrebarea: ce ar face, dacă s-ar afla acum în pragul debutului, Mihai Beniuc îmi răspundea: „E greu de spus... Eu am avut curajul să debutez cu niște poeme despre care știam cum o să fie primite. De exemplu: *Ursul românesc*. Știam că se va înțelege despre ce este vorba aici, tot așa cum avea să se înțeleagă mai târziu cu *Chivără roșie*. Este vorba de o atitudine și de norocul să ai libertatea să iei atitudine. Nu e suficient să ticluiești un text, ci să ai o atitudine fermă. Or, din acest punct de vedere, nu știu dacă m-aș descurca mai ușor astăzi”. De notat că atunci, în 1938, avusese probleme cu cenzura. Aș mai rememora acum și răspunsul la o întrebare privind dubla ipostază a interlocutorului meu: poet și om de știință (profesor de psihologia animalelor): „Psihologia animalelor și poezia nu prea au înrudire. Doar că și poezia și știința pleacă de la realitate. Mi s-a întâmplat odată, în Marea Nordului, să scoatem, împreună cu pescarii, o epavă plină cu actinii, un strat de flori excepțional de frumoase. Nu m-am gândit la nici un fel de poezie atunci. Am dus-o la acvariu, la Hamburg, pentru ca să o vadă lumea. Mai târziu mi s-a întâmplat mie un naufragiu. Și naufragiul acela de ordin sentimental mi-a scos la iveală această epavă, pe care eu o clasasem în alt catalog – al științei. Și atunci am scris o poezie. Ca și florile de pe acea epavă, poezia a crescut și ea ca o frământare sufletească”.

Beniuc a mai reținut un moment atenția și în epoca postdecembristă cu o carte de memorii intitulată „Sub patru dictaturi”, carte care este, dincolo de niște mici răutăți și insinuări, mult prea blândă în comparație cu ceea ce promitea Beniuc, prin anii '70, că va lăsa în urma sa ca mărturie. Mie însumi mi-a arătat triumfător un fel de ladă, când l-am vizitat pentru interviu din care am citat, asigurându-mă că ea conține dezvăluiri zguduitoare privind

epoca pe care a trăit-o și oamenii pe care i-a cunoscut. Or, puține asemenea dezvăluiri din cartea apărută, grație lui *Ion Cristoiu*, m-au zguduit, iar unele „discreții” ale memorialistului mi s-au părut de neînțeles. El povestește pentru viitorime rămânând însă „răstignit” în prezentul scrierii și mai ales prea „lipit” de trecut. Nu se poate nega însă cu totul valoarea mărturiilor sale. Istoricul literar are destule de reținut și de „valorificat” din volumul „Sub patru dictaturi”. Frapante sunt mai ales similitudinile dintre atmosfera primelor decenii de după așa-numita Eliberare cu cea a epocii de după o altă... eliberare produsă în 1989.

Și atunci, ca și acum, *Eminescu* era și este pus la zid. Și atunci niște ipochimeni, aidoma celor de azi, îi măsurau și îi interpretau ideologic genialele poeme (articolele politice, culme a ziaristicii românești, neatinsă de nimeni până astăzi, nici nu puteau fi amintite), dar îi micșorau până și

fotografia. La centenarul nașterii, în 1950, *Eminescu* era eliminat din edițiile ce se voiau – nu-i așa?! – omagiale. Numele lui *Eminescu* era nedemn de Piața Romană, iar o statuie a sa în acel loc o erezie de neiertat. Și atunci, ca și acum, mulți scriitori erau scoși, din cauza trecutului lor „pătat”, nu doar din comitete și organizații mai mult sau mai puțin profesionale, ci și din manuale sau chiar din... literatură. Nu-l întreba oare pe Beniuc un fruntaș politic al epocii, *Miron Constantinescu*, dacă are nevoie literatura română de *Zaharia Stancu*?! Terenul trebuia curățat, inclusiv de clasici, morți sau încă în viață. Nu sunt adeptul lamentărilor, dar recunosc că e greu să eviți niște întrebări: cum naiba mai ființează această cultură națională sfâșiată de atâtea „eliberări”? Ce se va întâmpla după o nouă eliberare? Căci – mai devreme sau mai târziu – va veni cu siguranță și aceea. Pe unde vor scoate cămașa procurorii est-etici de azi în fața noilor justițieri? Fiindcă vor apărea, ca și acum, precum

ciupercile după ploaie. Să sperăm că măcar „păzitorii solului veșnic”, cu expresia lui *Călinescu*, adică clasicii, vor rezista tuturor vicisitudinilor unei istorii cu vocația „eliberărilor”... Deși am mari îndoieli. În epoca evocată de Beniuc, *Arghezi* a trebuit să fie „reabilitat” și apoi – atenție! – „adus în sfera creației literare”. După demolatoarele noastre așa-numite revoluții, ținta principală fiind întotdeauna valorile și în primul rând *Eminescu*, inevitabil se încearcă a se pune stăpânire și pe „sfera creației”. O iluzie deșartă, fără îndoială. Il poți izgoni pe *Eminescu* din Piața Romană, care nu e decât o banală piață, dar să-l scoți ori să-l bagi pe un poet genial ca el sau ca *Arghezi*, „în sfera creației” depășește chiar și puterea idealurilor luminoase ale cutărei revoluții de eliberare...

Definitorie este o precizare pe care Mihai Beniuc o face în memoriile sale, în mai multe rânduri, privind revizuirile și interdicțiile brutale pe criterii ideologice și politice. Anume că, adeseori, nu sovieticii (pe seama cărora au fost și sunt puse toate relele) erau cei care dictau „execuțiile”. Adesea ei nici nu știau ceva despre trecutul cutărui sau cutărui scriitor, artist etc. Or fi fost și directive de la Moscova, după cum erau și intervențiile consilierilor trimiși aici, dar zelul cu care ele erau „traduse în viață” de cozile de topor, de slugile și plângăcioșii la porți străine, de lichelele „internaționaliste” locale, întrecea cu mult litera și spiritul cerințelor venite din afară. *Molotov* i-a atras atenția unui lider comunist român: n-avem noi în Uniunea Sovietică atâtea topoare câte cozi aveți voi. Are dreptate *Gabriel Liiceanu* când afirmă că noi dăm întotdeauna vina pe alții și nu o vedem pe a noastră. Măcar Beniuc, care „nu este doar un autentic poet realist-socialist, dar și singurul poet realist-socialist autentic”, cum memorabil îl caracterizează *Nicolae Manolescu*, a fost consecvent. A iubit imperiul de la Răsărit până într-atât încât îl critica, în anumite cercuri, și chiar îl ura pe Ceaușescu fiindcă liderul român era antisovietic. Și a împărtășit, mărturisese el: „o singură concepție, aceea de comunist”. Consecvența e o trăsătură de caracter extrem de rară în Valahia balcanică. De aceea trebuie apreciată.

Gellu DORIAN

Likemanii

O mare parte din omenire, pe acolo pe unde noua tehnologie de tip G, de la 1 până la 6, a ajuns pe miinile celor ce nu se mai pot descurca altfel, este dotată cu câte un aparat, fie performant, fie de duzină, dar cu dotări ce-i pot satisface curiozitățile devenite plăceri. Așa încât, dacă sunt pe stradă, ori într-o încăpăre, adunați la un eveniment, în grupuri de prieteni, fie vîrstnici, fie tineri sau oameni în toată firea, mai toți sunt cu ochii, în mare parte, în telefoanele de care dispun, în tablete, ori iPhone-uri, pentru a „socializa” cu altă lume, virtuală, nu cu cea prezentă, vie, de lângă ei. Chiar și esența dialogurilor din acele momente de întâlnire este bazată pe ceea ce oferă internetul, fie pe WhatsApp, fie Twitter, TikTok, Instagram sau Messenger, dar mai ales pe Facebook, ori cite și mai cite alte rețele de acest fel, pentru a *sherui* ori, cel mai simplu, pentru a da *like-uri*, cît mai multe *like-uri*.

Astfel, dacă pînă mai ieri, sau dintotdeauna, ori și de aici înainte, existau și vor exista acei amendabili *yesmani*, care spuneau „da” la orice, fără să gîndească, acum, de ceva vreme, au apărut *likemanii*, cei care stau cu ochii pe *display-ul* telefonului, apăsînd cu buricul degetului, ca orbii pe alfabetul Braille (aceștia din urmă cu un scop absolut vital!), pentru a da *like* la tot felul de postări, spre a satisface fie un prieten din grup, fie a se face sesizabil de un altul, necunoscut, dar prezent pe grup, pe *perete* cum se spune, în așa fel încît satisfacția acestui gest să-i asigure o liniște asemănătoare cu un succes, chiar dacă facil, dar succes. Unii, mai sprinteni la minte, mai și comentează, distribuie, postează și ei, în așa fel ca lanțul nesfîrșit al acestora să nu se întrerupă sau să rămînă la un simplu *like*. Și de aici vezi toată știința de carte a unora, în modul de a formula o opinie, o propoziție, o idee, mai toate în exprimări agramate, care, în fond, sunt rezultatul unor astfel de formări la rece și instant.

Asta ar fi imaginea imediată a acestui nou tip de om, care, de la *homo sapiens* pînă la *omul nou* sau chiar „omul nou-nouț”, *ciberneticus*, a trecut prin etape de educație diversă, pînă să ajungă la un grad de civilitate de maximă altitudine, așa cum a fost în perioada de dinaintea apariției aparatelor care să-i ușureze munca, socializarea, informația, de la epistolă la carte poștală, de la Morse la telegramă, de la telefon fix la telex, pager și celular, de la radio și televiziune la computer și derivatele lui de acum, telefonul mobil, laptop, tabletă și imensa rețea de internet, care, paradoxal, duce, deși de nedorit, la degradarea educațională, la izolare și lipsă de contact social direct, la dezumanizare. Astfel de efecte negative, ca la medicamentele care repară ceva și, pe de altă parte, strică altceva, sunt din ce în ce mai agresive, mai nocive. Că cei ce se folosesc în mod abuziv de tot ceea ce oferă internetul, rețelele de socializare, înlocuind curiozitatea tradițională, prin informarea de tip cercetare, deschizînd o carte, consultînd referințele în domeniu pas cu pas, bibliografii, arhive fizice etc., este un fapt deja profund încetățenit, nu ar fi un pericol pentru cei ce nu se folosesc de așa ceva, dar riscul ca cei din urmă să fie considerați „rudele sărace” sau proștii comunității reprezintă un pericol real, de schismă socială evidentă. Cei mai mulți au renunțat la cele învățate pînă acum, pas cu pas, din cărți, la școală, ori auzite din gură în gură, și iau de bun tot ceea ce li se oferă, stînd în fotoliu, pe aceste rețele de socializare, reformîndu-și comportamentul și orizontul cultural, reducînd totul la un *like*.

Cînd o astfel de tehnologie a fost gîndită, în special pentru domenii în care informația rapidă și exactă era utilă, în mintea acelor pionieri, inevitabil, a apărut și ideea de profit. Numai dacă ne amintim de „bătăliile” dintre Bill Gates și Steve Jobs, cu rapturile unuia față de altul, ne putem gîndi și la profitorii de mai târziu, *Zuckerberg* sau *Musk*, care, pe spinarea *likemenilor*, mulți la număr, și-au mărit cifra de afaceri, fără să vadă și efectele celelalte, nocive, ale celor cărora le place să contribuie inconștient punct cu punct la creșterea procentelor celor ce profită, simplu, apăsînd cu degetul pe *display-ul* telefonului, mulțumiți că li se oferă totul doar pentru un simplu gest, și în plus și gratis! Efectele se vor vedea în timp: cei cu bani mulți se vor gîndi cum să-i cheltuiască în folosul fericirii lor, iscînd tot felul de răsturnări și răbufniri sociale, cei fără aceste cîștiguri mulțumindu-se cu minima plăcere de a fi în contact cu toată lumea și, de fapt, cu nimeni. Și dacă ar fi să privim doar efectele ultimilor zece ani, de la războaiele de peste tot la pandemiile de tot felul, de la cele ale gripei aviare și cele ale gripei porcine la cea de Covid, în valuri ce nu se mai termină, nu avem cum să nu ne gîndim că cei ce le provoacă sunt primii, iar cei ce le suportă sunt cei din urmă, care vor fi mereu cei din urmă.

Aș încheia cu o parafrază la o bine-cunoscută propoziție care a dus la catastrofele provocate de comunism: *Likemani din toate țările, dezuniți-vă!*

Tainica arheologie a tăcerilor de lumină

Căutând permanent un canal de comunicare cu sinele și cu lumea, Gabriel Chifu e (am mai spus-o, desigur) anevoie de înghesuit în formule. Aplaudat, premiat, contestat, lădat ori demolat (după bunul obicei al lumii literare actuale, caracterizată sec astfel: *facem orice ca să cucerim spațiu vital, / să cucerim scena, microfonul*), scriitorul își urmează cu încăpățănare drumul (*încă suntem câțiva pe aici care așa / ne ducem anii, scrijelind strofe – / pești pe uscat, cămile sub ape, / rădăcini rămase în aer*), zidind o operă ce va rezista, cu siguranță, trecerii timpului. Durabilă se vedește a fi și cea mai recentă carte, *Plăcuțele din Medio Monte. Cuvânt și imagine* (editura Neuma, Apahida, 2022), adunând 70 de texte poematice, răzlețite prin timp, dar unificate acum de „ramele” izvodite de artistul complex Mircea Bochiș.

Fragilității cuvântului, artistul plastic îi răspunde cu greutatea metalului prelucrat după chipul și asemănarea poemelor, plăcuțele de plumb și letter – poemele fiind replica iconică a acestora, plâsmuite în urma lecturii. Pagină după pagină, în volum ni se dezvăluie două tipuri diferite de expresivitate artistică (care necesită, desigur, o dublă privire a lectorului), ce se completează una pe cealaltă, ducând la o ardere de tot a cuvântului scris, răstignit, însulițat pe plăcuța de plumb sau pe hârtie, într-o simbioză tulburătoare, care te face să te întrebi dacă poemele devin ancadrament pentru imagine sau imaginea înconjoară și ocrotește poemul. Picturalitatea poemelor de cuvinte nu se suprapune total peste cea a poemelor în imagini, acestea din urmă reluând parțial sau chiar modificându-le pe primele, supunând lectorul la noi provocări, la descoperirea unui nou univers.

Lumea astfel zidită împletește strâns teluricul și celestul, spațiile înguste, închistate (*Patru elefanți triști trec pe un drum pustiu / și cară în spate lumea mea, de fapt / cară în spate o carte uriașă / în care sunt închis eu.*) se iau la întrecere cu orizonturile largi, acolo unde visele se împrăștie prin oraș, / schimbă configurația cartierului. Poetul își conștientizează limitele, care-l împresoară hulpave (*Ce adăpost mi-am găsit și eu – / ce sfert de pat de piatră rece. / chircit, cu picioarele la gură, înfrigorat, / ca-n pântecul unei alte mame / extravagante, indescifrabile.*), devorându-l încetul cu încetul, până când din el nu va rămâne decât un vultur ciugulit de grăunțe.

Lumea din afară e intruzivă (*uneori, cerurile noastre se amestecă*), agresând interiorul dichisit cu sensibilități felurite (*inimi rămase mult / în urma trupurilor. / strig țară / m-ai orbit țară / lume m-ai sleit lume / mă torn în cubul mic / al unui zar / să mă odihnesc. / mi-e teamă că n-am să încap / mi-e teamă că o să mă strângă / ca o cămașă de forță. / da de unde! parcă / sunt o picătură de apă / nimerită într-o catedrală. / plâng. altul iese din mine / continuă drumul răsând. / e gol pe dinăuntru / are aripi.*), iar frânturi de autoportret sunt împrăștiate peste tot, într-o pendulare perpetuă între ființă și neființă: *Mă voi izbi de țărni și de stânci / mă voi sparge în mii de valuri / murind și născându-mă / murind și născându-mă.*

Moartea, însă, nu e decât o alunecare, un zbor pe deasupra unui râu întristat, peste disparate litere întristate, ori survolând un schit și el întristat, însă, atunci când ia chip, e unul al iubirii înverșunată: *... mă strâng la piept atât de tare / că mă sufoc și-mi dau duhul / acolo, în brațele ei / hidoase, enorme, infinit tandre, funeste.* Sub pecetea morții, punctele cardinale se întrepătrund și se anulează, astfel încât o dezorientare crâncenă înstăpânește totul, timpurile alternează, topindu-se într-o instanță supratemporală (trecutul, o carte scrisă într-o limbă uitată), ce generează un straniu

univers paralel (*eu fără nume / eu rătăcind în tine / și moartea nu mai vine*).

cronică literară

În acest cosmos, lumina suferă, se dizolvă, se preschimbă într-o antilumină, atrăgând însingurări repetitive, absențe, crispări (*mi-am pierdut / umbra și noi-ma*), care, toate, conduc înspre o solitudine marcată de sentimentul covârșitor al trecerii: *Scena e golită de prezența mea / și se pregătește de o altă reprezentare.*

Poetul, fiul irosirii, pribegind pe la porți de tărâmurii inaccesibile (*o patrie înrourată / din care am fost izgonit*), pendulează într-o căutare atroce, într-o zbatere fără sfârșit, traversând zăbrele, cortine, poteci, drumuri, eșuând, într-un final (unul dintre multe posibile), în *azilul strâmt, de piatră, locul cu intrare și fără ieșire.* Alternativ, lumea se opacizează și imediat (re)devine transparentă, fiind tăiată la mijloc de două râuri ce curg în aceeași albie (*unul de pământ și unul de duh*), atrăgând de deasupra un cer bolnav, care se târâște pe pământ / ca burta unui pește mare și leneș.

Accentele contrastive generează neliniște, îngrijorări, spaime, bucurii, emoții, ca podoabe ale trupului efemer, ce va fi spulberat de furtuni (*vântul bate, tot mai tare bate vântul, șuieră neomeneste*), iar disoluția este prevestită de semne apocaliptice (*va veni noaptea aducând în oraș dinozaurii săi negri și triști*), semne ale răsucirii cosmosului înspăimântat, precum ploaia trivalentă, prevestitoare, care se prăvale aici și încă în alte două lumi. Nesupunându-se edictelor cerești, poetul aduce o notă muzicală nouă în compoziția supremă, chiar dacă e pândit, amenințat de multiplicarea destinului (*suntem tot mai mulți în acest trup*) și rătăcirea veșnică în gura închisă a unui orb care a murit demult.

Autoreferențiale, poemele recuperează memorii seduse de uitare (*Fiecare cuvânt / de îndată ce îl pierd din vedere / devine obiect / care grăbit începe să putrezească / devine vietate / care grăbită începe să sufere.*), din vremea îndepărtată pe când omul nu era decât o mașinărie prăpădită, o carte care-și pierde foile, cerându-și, expansiv, ieșirea din trup (*o adiere m-a luat și m-a dus*) și adăstarea undeva sus, foarte sus, visând la zborul mântuitor: *Aștept / într-o bună zi să ne crească aripi.*

Dacă Primăvara este a absențelor, în toamnă, trupul / mi se împuținează și, răsturnată materialitate, / din el nu rămân decât cuvinte. / nici sânge, nici țipete de durere, cuvinte. / pe care vântul orb le risipește, / până la litere, / până la praf de sunete; orele urmează cu supunere anotimpurilor (într-o noapte de toamnă cu ploaie și vânt privirea vie a lui Iisus pictat pe perete / și zâmbetul său trist / încep să ruginească), și doar iubirea, desfășurată ca o țesătură filigranică, poate mântui cosmosul, cu ordinea pădărită de felurite ispitiri (*Da, ești în mine. Și neîncetat vocea ta / îmi șoptește într-o limbă nepătrunsă / versuri magnifice / pe care visează să le pot dezlega într-o zi. // ... Cî în acea bună dimineată, sufletul / numai doare, / se face ușor ca fulgul de nea / și plutește.*), un cosmos din care, cel mai adesea, nu rămân decât miride, *Firimiturile / rămase de la masă – / acele cuvinte care n-au avut loc / în propozițiile / ce ne rezumă viețile etern, și absurd, și zadarnic.*

Simbolul puternic al nocturnului fastuos și amenințător, care înghite pe nemestecate totul (*ajung la hotarele nopții / și dincolo de ele nu e nimic. / noaptea s-a terminat, dar zorii nu vin*) e bufnița, văzută ca păstrătoare a tainelor (*o găsesc într-o dimineată pe terasă, / cine știe cum rătăcită din clopotnița unde își are / adăpostul. cu penele cenușii, / zgribulită, urâtă, speriată, lovită la un picior. / mă uit la ea, o iau, o îngrijesc. seara îi dau drumul / în lumea ei. / cei vechi o numeau glaux; pentru ei / era cea care vede lumina chiar în întuneric. / o aleg emblemă / pentru versurile mele*), alături de îngerul salvator, cel desenat, și de Oaspetele nemărginit / peștele mai mare decât râul. Contrapunctic, tablou după tablou, realitățile posibile se derulează în fața (sau în spatele) ochilor adesea obosiți; o zeiță îmbufnată călătorește cu trenul, iar amintirile scot colți atunci când nu te aștepti: *ca un cartof în pământ / creștea în memoria mea visând.*

Simplitatea aparentă a frazării, stilul abrupt, sacadat, metaforele insolite, un măsurariu personal (toate, mărci ale poemelor lui Gabriel Chifu), precum și alăturarea în pandant a imaginilor plâsmuite de Mircea Bochiș, ne fac partași la proiecția unui film mut, în care lumea e recreată continuu, secvență cu secvență, lumină din lumină, tăcere din tăcere. O lume de tăceri, alături de un univers de cuvinte generează cartea – sicriu sau cartea – arcă, împodobită cu *Dor de-apus, de contenire, / dor de stingere și de nefire.* Dorim acestui volum remarcabil cititori pe măsură, care să-și deschidă larg ochii interiori asupra mesajului măiestru tănuț în cuvânt și simbol.

Câtă viață se pierde (sau se câștigă) în poeme, câte poeme se pierde pe firul mereu subțiat al unei vieți (*viața e o scriere pe apă*), se întreabă poetul, murmurându-și spaimele la urechea aceleiași morți, care îi răspunde omului de nisip, acaparându-l: *multe nume șoptește moartea, / dar cel mai drag îi este al meu. / aștept noaptea aceasta să-și noteze // pe un petic norocos de hârtie, trupul meu, / cu cerneală misterioasă fraza palidă, răzvrătită. // cu scripeți și cabluri tânguitoare / o lacrimă gigantică și luminândă / e ridicată la cer. // în mijlocul câmpului / ochiul meu stă singur, alb, / golit de orice imagine care s-a întipărit în el, ca un copac ce și-a pierdut toate frunzele.*

Leo BUTNARU

Despre temperarea necesară

cosmogramme

În interminabila retorică despre merite și *meritologie* un capitol aparte îl constituie lăudăroșenia unor foști demnitari din anii '90 (ai secolului trecut), pe care evenimentele și conjuncturile, unele destul de tenebroase, i-au propulsat spre vârful puterii.

Îl auzi pe unul cum se dă mare și tare că tocmai el a decis ca, în sfârșit, să fie demontat monumentul lui Lenin din piața biruinței din Chișinău și dus aiurea, chiar dacă știa că îl paște riscul etc.

Altul spune că chiar el, cel ce nu se tocmea cu inamicii țării și independenței, era cât pe ce să refacă joncțiunea celor două maluri ale Prutului, alias reintregirea, reunirea etc.

Un al treilea se dă în spectacol, amintind mereu că grație lui au fost instalate ici și colo busturile unor personalități nedreptățite de bolșevism etc.

De se creează impresia că întregul guvern de pe atunci nu însemna decât un singur om, el, ex-ministrul (nu obligatoriu – prim). El, ex-președintele. El, ex-ul (și x-ul...)....

Însă acesta nu e decât așa, o mică și falsă impresie, pe care dâșii țin să ne-o inoculeze. Pentru că, dragii noștri ex-demnitari „mari și tari”, să nu uitați că, pe atunci, eram și noi, cei mulți. Ba aș spune că, la începutul anilor '90, politica nu se făcea atât în cabinetele ministeriale și cele de la președinție, cât în stradă, în piață. Deciziile cu care vă lăudați (și le turnați cu nemiluita în coșcogea tomuri de memorii de foști nomenclaturiști ajunși peste noapte patrioți de mamă-mamă!) că le-ați luat fuseseră, de fapt, deciziile celor mulți, ale zecilor de mii de cetățeni care, în viitoarea Piață a Marii Adunări Naționale, decideau ce și cum, și cu Lenin, și cu eventuala reunire, și cu remanierea în materie de *bustologie*, și cu... cu toate, domnilor (e)x-miniștri. Semnăturile birocratice nu ar fi însemnat absolut nimic, dacă nu vedeai prin geamurile din clădirea în care se află guvernul sau președinția că în piață mulțimea vă este de pavază, de scut și chiar vă ține... din scurt, cerând imperios să faceți cutare și cutare. Atunci, în toate, nu era protagonist curajul personal al unui sau altui ministru, ci domina și decidea Curajul Poporului.

Apoi, stimați colegi de mișcare națională întru democrație, chiar să uitați atât de... nedelicat de artileria grea ce bătea dinspre Uniunea Scriitorilor, dinspre redacțiile unor publicații curajoase?! Să uitați de articolele programatice pe care le-au semnat unele ilustre personalități ale acestui pământ? Păi, semnăturile ușurele ale birocratilor nu veneau decât sub semnăturile grele ale scriitorilor și jurnaliștilor. De ce continuați să vă auto-măguliți că chiar numai modestele voastre iscălituri ar fi decis totul și în toate?...

Astfel că, stimați (e)x-demnitari, nu vă dați chiar cei mai ex-tari, aproape țari... *Est modus in rebus* – nu? Adică această măsură în toate înseamnă și punerea de surdină, atenuare vocilor lăudăroșilor. Înseamnă redactarea onestă a grăbitelor memorii pe care le ticluți unui și în care protagonistul protagoniștilor este – mai încapă în doială? – chiar el, autorul, (e)x-demnitarul, și nicidecum cei mulți care atunci, la începutul anilor '90, contau cu adevărat.

Pentru că, de nu punem surdina (necesară), totul rămâne pe vechi, adică: de-a surda... Iar absența imperativului temperări ne duce cu gândul la amara exclamație a anticilor: *O tempora, o mores!*...

Cristina CHIPRIAN

Eroii din poveste privesc spre noi

Noul volum de proză al lui **Varujan Vosganian*** se situează în limitele unui clasicism al viziunii omenescului și al reflecției asupra condiției umane. Nu întâmplător narațiunea intersectează mitul și surprinde redimensionarea acestuia, într-un context modern. Redescoperim sublima confruntare cu destinul, distribuită pe trepte ale înțelegerii și acceptării. În acest mod se constituie cartea, prin implicarea eroului, de la imperceptibil către violent, în propria dramă – sau tragedie.

Personajul primei povestiri este atins indirect de imperiosul dor al migrației, sub Crucea Sudului, de care se eliberează totuși – în mod paradoxal – prin chiar recenta pandemie, care-l obligă să revină pe meleagurile natale. În schimb mirajul captează o ființă din proximitate: vecina de la balcon, pe care nu a privit-o niciodată decât de la doi metri distanță. Fostul însoțitor de persoane vârstnice acceptă același rol pe lângă sora imobilizată în scaunul cu rotile, care interpretează emoționant la pian nocturnele lui Chopin. O altă povestire – ce propune în titlu reevaluarea expresiei de argou „la-mă, nene” – oferă unui copil orfan și unor părinți văduviți de unicul lor fiu ocazia de a reface legăturile pierdute și de a marca transferul afectiv între generații.

A treia povestire propune reevaluarea de destin, în cazul unei relații matrimoniale tulburate de incertitudini și interdicții, ce dobândește abia prin moartea femeii rezonanța cosmică a gestului simplu: acela de a planta un pom și de a elibera forța diminutivului refuzat (Cireșica), odată cu îngroparea la propriu a iluziei (scrisoarea fără răspuns, urmând a primi un răspuns), ce a subminat realitatea vieții de familie. Înțelegerea și iertarea, astfel, reorganizează lumea și o reiterează. *Martiriul lui Sebastian* își plasează eroul în contextul pandemiei cibernetice și corporatiste, care destructurează omul.

Prezența aproape palpabilă a *Unchiului Turi* – dintr-o altă povestire – ca măsură a nobilei de neam și a calității umane, configurează cele două ipostaze spre care tind bătrânul Vladimir, protectorul doamnei înstrăinate de propriile amintiri, și nepotul Demostene, capabil de orice aranjament dictat de mafia imobiliară. Confruntarea limitei este instaurată de Vladimir, prin proiectul de a comercializa minunatul colier, obiect ce revine totuși în memoria femeii și este repus în seria valorilor spirituale care trebuiau salvate. A șasea povestire creează partitura tragi-comică a unui ipohondru, pus în imposibilitatea de a-și procura banala mască, în vremea celei mai crunte tiranii pandemice.

Proza intitulată *Tanti* are dimensiuni nuvelistice și surprinde, în limitele date, manifestarea unei alte pandemii, aceea a traficului de droguri. În acest univers minat de amenințări (in)directe, iubirea transcende barierele vârstei, ale statutului social etc., chemând protecția divină care anulează – cel puțin aparent – fatalitatea destinului, detașându-i pe eroi din rețeaua de interacțiuni. Ultima povestire readuce protagoniștii în teatrul baladesc al Mioriței, salvându-i de pandemia eternă a războiului, a abuzului și a raptului, reasezându-i în virtualitatea dătătoare sens care a dictat Cărțile Sfinte.

Această carte a oamenilor obișnuiți instaurează regula povestirii care trebuie desprinsă din caierul semnificațiilor intrinseci, în cadrul unui uriaș Decameron în care suntem chemați să ne privim și să ne analizăm. Narațiunea „în ramă” se conturează într-un decor paradisiac, inserat în contextului pandemic al lui 1 Mai 2020: magnoliile, liliacul alb și violet, petalele ce atestă norocul posibil. Edenul revine ca potențator de destin în promisiunea cireșului care va rodi peste șapte ani, ca fundal contrastant pentru dramele derulate („lumina se prefiră printre frunzele de stejar care-și întind palmele s-o prindă la fel cum noi întindeam, când eram liberi, palmele să prindem picăturile de ploaie sau fulgii de zăpadă... Păsările desăvârșesc acest tablou idilic cu trilarile lor la fel de zgloabii ca la începutul lumii, iar fluturii arată, cu aripile lor, că cerul începe de la înălțimea firului de iarbă”; „ce-ar trebui să facem ca să fim pregătiți pentru primăvara ce vine?...Leul și Fecioara sunt constelații ale primăverii, chiar dacă în zodiac sunt vară”).

Personajele primesc mesaje simbolice, pe care le decipitează în grade variate: călătorul pornește la drum sau se întoarce, oamenii își temperează sau își eliberează virtualitățile asemenea puietului ce urmează a fi răsadit („dacă e prea multă lumină, o să-i fie frică de întunericul din pământ...dacă e întuneric, ațipește”), ascultă glasuri și tăceri („casa era vie, îl veghease tot timpul cu o răbdare nesfârșită...duhul casei încerca din răspuț să umple golul lăsat de acea absență”), contracarează

cerberi, cyberi sau voci („Vocea e descumpănită, ca orice călăuză scoasă din tipicul ei, ca orice temnicer pus să împartă prânzul cu întemnițatul”), își acceptă destinul ca fiind singura certitudine („nu te naști singur, devii singur... nu există o călăuză a singurătății”), acceptă pactul cu universul care încă mai are de oferit ceva, indiferent ce („Diavolul și Margareta, interesantă, inspirată combinație... o să vă acordăm o reducere”), repun spiritul în centrul materiei („vin oile, dați-vă din calea lor”).

Corpusul epic înglobează meditația, uneori enunțul gnomice: fiecare mare e altfel; și stelele sunt altfel; o carte de Kierkegaard – „Boala întru moarte” – nu se citește, ci se trăiește; cel mort este lipsit de păcat, este o desăvârșită absență; „nici măcar nu știi dacă singurătatea e o suferință sau o obișnuință”; „tablourile, prin această precumpănire a monologului, nu puteau fi consolete sau ajutate, ele spuneau întruna aceeași poveste”; „bărbații sunt ființe temperate... abia dacă sesizează semitonurile... femeile, ființe netemperate, pot percepe orice interval, pot face chiar glissando”; „frumusețea unei femei te poate surprinde când te aștepti mai puțin”; „anul molimei este odihnitor... singurul risc real este să gândești... Când gândești, e imposibil să nu încalci cel puțin o regulă”; „dacă n-ai mască, nu există”.

Strategia narativă a ansamblului variază, naratorul întreține relația apropiată cu cititorul, uneori îl surprinde, alteori îl determină să ia atitudine – riscând orice modificare de ton. „Nu vom avea totuși o imagine completă dacă nu audiem și cealaltă parte... Sebastian n-ar fi mărturisit nimănui sentimentele pe care le încerca pentru Livia... nimic nu e mai frumos decât o femeie frumoasă”. Naratorul dispune în simultaneitate

faptele, făcând apel la formule arhaizante: „Estimp, Sebastian începea în gând tot feluri de planuri”. Naratorul preîntâmpină surpriza: „Ceea ce urmează nu oferă nicio surpriză cititorului care ne-a însoțit...”, întreține ambiguitatea: „nu avem nevoie să-i știm numele întreg, povestea lui poate fi și a altora”, comentează cu sarcasm: „Vă gândiți, probabil, cum ați reacționa dacă moartea v-ar bate la ușă sau și-ar apăsa îndărătnică vârful coasei pe butonul soneriei”.

Narațiunea se deschide către lirismul atât de familiar autorului, dezvoltând ochiuri revelatoare. Ni se spune că visurile de aceea sunt visuri, ca să aducă fericire, împlinindu-se (totuși sunt și visuri care nu se împlinesc). Moartea are mirosul teilor... dulce și obosit... cât mai stă sufletul agățat de corp. Simion „a rămas cu sentimentul nelămurit că trăiește

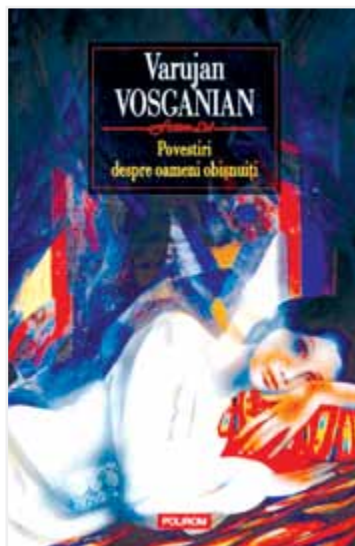
legenda în care femeia iubită dispăre pentru totdeauna”. Pereții turnați în beton sunt morți, nu dau înapoi lumina pe care o primesc. „Lumina singură nu poate să dea lumină”. Nu sari în gol dacă nu ești sigur că vei muri. „Ce sfâșietor este să te situezi într-un timp care este și al așteptării, și al nerăbdării”. Există o stare în care îți este dor de lumea de dincolo de priveliști.

Cartea se dedică omului universal, dar are reflecțiile ei speciale pentru români. Concepția se conturează subtil, începând cu prima povestire, și se definitivează în cea de a opta, ultima. O trăsătură generală a românului este aceea de a construi, de a construi în ideea că aceasta este o încununare a vieții, semnul trecerii prin lume. Cei plecați departe construiesc pe pământul natal „case cu pardoseli de marmură și uși din inox... o fi ca să nu se spună c-au plecat de tot”. Plaiul mioritic devine fabulos în spațiul ondulat al originii sale, acolo unde focul se aprinde cu lăna de la oi și se stinge cu lapte, ca și cum s-ar iniția o nouă geneză, anume pentru acest univers circumscris. Iar oamenii trebuie să învețe iarăși mersul, privirea până dincolo de priveliște.

Aici, unde totul se ia de la început, cei trei fii ai ciobanului au rămas numai doi (leul și îngerul), pentru că vulturul a urcat la ceruri mult prea curând. Marcu și Anghel nu spuneau povești, dar le ascundeau în suflet și le derulau doar în sinea lor, completându-se. Scenariul biblic se asociază mitului pastoral, astfel încât crima rituală devine justițiară, iar actul propriu-zis vine din determinismul orizontului care atenuează conflictul. Aici evangheliile nu se termină, se generează continuu. Turmele în mișcare remodelează formele, iar câinii le conduc, după o știință străveche, pe drumul către casă.

Privită astfel, cartea despre oamenii obișnuiți a lui **Varujan Vosganian** instaurează o mitologie.

Varujan Vosganian, *Povestiri despre oameni obișnuiți*, Iași, Editura Polirom, 2022

Constantin CUBLEȘAN

cartea de poezie

Apocalipsa după Marta

Poezia ce exprimă trauma existențială a femeii plină de tandrețe și de senzualitate („și spune-mi povestea aceea ciudată:/ce feminină ești marta și ce senzuală”), care trăiește drama înșingurării într-o realitate grotescă, având „nostalgia paradisului, fângăduiala învierii, a vieții eterne”, caracterizează întregul parcurs evolutiv al liricii Martei Petreu, de la debutul (în speță editorial) cu **Aduceți verbe** (1981) până la **Asta nu e viața mea** (2014), ilustrat deplin în antologia **Apocalipsa după Marta** (Polirom, Iași 2011). Nu este o poezie oraculară. Poeta nu prevestește dezastrele ci trăiește în haloul atmosferei acestora. Apocalipsa a început deja și nu se manifestă (neapărat) prin catastrofe materiale cât prin macularea spirituală a lumii. E o suferință în tot ce înseamnă viață acum, și aceasta devine poezia domniei sale: „Eu sunt carcasa de carne a acestui coșmar/ eu sunt carcasa muritoare a acestui scâncet” (Carcasa).

Discursul se împlinește sub semnul Casandrei – „scriu vociferez prevestesc/ o Casandra înveselită” – (acea preoteasă a lui Apolo, fiică a lui Priam, regele Troiei, care denunță căderea cetății fără să fie crezută), poeta depunând la rândul ei mărturie cu acuitate asupra a ceea ce o înconjoară și în spectrul căruia există: „depun mărturie:/ miroase a grajd. Miroase a jeg. Miroase dens etern a murdărie/ Miroase a abator. E o duhoare de carne crudă/ ruptă de piteni strivită sub blacheuri/ Ca sâmburii de măr copiii de lapte îi sparge-n dinți/ Miroase a carne vie ce moarte miroase a acru a latrină// Ce duhoare Stăpâne ce duhoare groasă/ și veche/ din prim zi a-mpărăției tale/ (dar ziua izgonirii din Grădină?)/ Ce iz de moarte veche și proaspătă ce iz de moarte eternă te înconjoară/ ce cisme tocite scâlciate porți tu Doamne” (**Apocalipsa după Marta**), un veritabil coșmar e „realitatea”: „Locuiesc printre aceste detalii (...) Ridic mâinile sub lumina brutală/ (simptomul degradat al vieții – durerea):/ săli de disecții locuințe pentru morții anonimi/ corpuri dezbrăcate de piele ca de o haină prea caldă/ O, Iadul orbitor. Viața paralelă dorinței mele/ Leprozeria. Burta răscoaptă// Ferecată în cămașa de forță (...) descriu fără grabă/ frumusețea calmă ce îți ajunge:/ Narcis se contemplă pe sine/ în ochiul de mort – nu într-o limpede apă” (**Realitatea la început de iarnă**). Desigur, exaltarea e întruchipată în imagini parabolice, de coșmar, suferințele lumii devin propriile suferințe. Poezia primește astfel dimensiunile unei autocontemplări cinice, o conștientizare a angoaselor, a singurătăților, a fricii: „Eu adun cunoașterea. Însuiez înțelesurile. Caut/ semnificațiile și le pun laolaltă/ pachet. Nimic nu mă mângâie. Însuiez/ lipsa noastră pe lume ca sens/ ca un crescător de vipere care colectează în eprubete de sticlă fragilă/ onctuoase verzi ca fierea/ veninurile// Doamne. Mi-e frică. Mi-e frică. Mi-e frică/ Aș fi vrut niciodată să fiu (...) Eu adun cunoașterea. Lipsa noastră/ pe lume de sens. E o groază adâncă în mine./ Un obiect compact./ Negru. Rece. Perfect” (**Aș fi vrut**).

Luciditatea radiografierii de sine, a universului maculat pe care îl definește, e tăioasă, aspră, aparent cerebrală, însă în subsidiarul acestui frison dus adesea până la macabru, e sedimentată o nesfârșită sete de iubire pură, o nevoie de dragoste adevărată ce are într-însa

patima primordială pentru bărbatul ideal, al iubirii biblice, al femeii pentru bărbatul singurătății din care însăși se revendică, se naște: „ești bărbat/ deci amintirea mea de dinaintea căderii/ Ești pur și simplu originea/ coastele tale arcuite sunt matricea frumoasă caldă/ sunt spațiul meu natal/ Oho! încă înainte de a fi fost făcută/ ți-am ascultat izvorul sângelui susurul singurătății/ eu am trăit mirarea cu care cutrierai grădina/ Le recunosc mi le-amintesc/ îmi amintesc bezna de catifea a cărnii tale/ Te-adulmec acum/ și-mi amintesc uitarea (...) Ești chiar originea din care am fost extrasă/ când tu dormeai somnul cel greu divin/ Ești bărbat/ fii deci iarăși adăpostul meu/ fii mierea neagră a dorinței/ fii buruiana cea rea și lăptoasă a dragostei/ și împlinirea/ acum/ după cădere” (**După cădere**). Ca într-o altă Cântare a cântărilor caută bărbatul pe care să-l iubească din toată fibra intimității sale, dar acesta e mereu absent, de parcă ar fi murit lăsând-o pradă singurătății și dorinței de ferice:

„Cine bate la poarta inimii mele? Nimeni/ Cine bate la poarta înțelegerii mele? Nimeni/ Cine locuiește aici? Nimeni/ Cine doarme-n patul meu/ cine îmi mototolește perna/ cine își face loc în spațiul acesta/ larg cât un sicriu/ cât o cămăruță a inimii?/ Nimeni./ Așa că este vremea/ să vină el/ cu aripile cât pânza de corabie/ el vechea mea cunoștință la vreme de spaimă// spaima ce mă leagă mă alăptează/ și mă duce ca pe-un peștișor/ acolo/ E vremea să vină/ să-mi facă ceasul acesta suportabil// înspre slava luminii și întunericului/ înspre slava durerii care-mi ține loc/ și de câine și de frate/ înspre slava durerii ce-mi arată/ cât de vie sunt” (**E vremea**).

Există în toată această poezie un patetism refutat („Oho! patetismul meu refutat de bacantă”), un strigăt oarecum înăbușit în dureri, în spaime și neliniști fără sfârșit în fața morții, o poezie de un dramatism lăuntric pe care autoarea îl descompune în stări și trăiri personalizate acut: „Singură. Singură. Singură./ Eu stau ca un orb închisă în mine/ Mă doare – deci știu că sunt vie// Ce frumusețe ce frumusețe feroce/ crește din singurătatea mea de femeie/ Ce libertate îmi dă astăzi timpul acesta/ roșu precum cerul la ceas rău de amurg// Sunt singură. Stau în picioare. Pe picioare-mi duc greu/ Sunt numai o rană/ și ca o coloană mă sprijin pe mine// Da. Stau verticală/ ca scara lui Iacob care coboară din cer” (**Ca o coloană**).

În ciuda crispărilor și a viziunilor coșmarești pe care le proiectează pe canavaua unui veac aflat în descompunere, poeta e o fire sensibilă, chiar romantică până la un punct, vibrând cu o elegantă tandrețe („Cu o floare dacă mă atingi/ mă umplu de clopote” – **Săptămâna patimilor**) atunci când își desenează cu discreție autoportretul: „Sunt o prințesă înaltă și senzuală – îmi spun privindu-mă-n oglindă –/ Sunt totuși o prințesă știu verbul știu cuvântul/ Cândva în adolescență mi-am programat/ prin corpul meu de carne și mentă de cimbru sălbatic în floare/ să-nvăț ce este răul/ să înțeleg ce înseamnă. moartea coșmarul...” (**Există mecanismul funcționând**). O lirică confesiv cerebrală, mărturisitoare a răului universal pe care îl conștientizează radiografiindu-și destinul dramatic asumat într-un halo de sfârșit de lume.

Dorian OBREJA

Lili Crăciun

o prizonieră voluntară a scrisului

Am cunoscut-o pe autoarea al cărei nume e menționat în titlu în urmă cu șase ani, în carne, oase și...pagini de carte, în urmă cu 6 ani, pe vremea când venise la Iași (tocmai de la celălalt capăt al țării, și asta pentru că orașul de pe șapte coline însemnase o mare parte din viața ei – tinerețea, studenția la două facultăți...), pentru a-i fi lansată cartea de debut (de două nume „grele” ale literaturii actuale, Liviu Antonesei și Florin Iaru, ceea ce spunea multe despre calitatea scrierii).

Volumul lansat atunci se intitula „Călătoria” (nume schimbat, apoi, în „Desculță pe cioburi de oglindă”, pentru a fi și mai în ton cu dramatismul conținutului); utilizând un joc de cuvinte, notam la acel moment că e vorba de o călătorie ce nu trebuia făcută, dar de o carte ce trebuie citită.

Ulterior, Lili Crăciun a mai venit de vreo trei ori la Iași, de fiecare dată pentru a-și lansa nu o carte, ci câte două! Privind raftul virtual pe care se află volumele apărute, număr șapte, dintre care patru aflate sub semnul tragicului (prima, apoi „Prizonieri ai umbrei”, „Pașaport pentru paradis” și cea mai recentă – „Ancora”), iar celelalte trei, sub acela al ludicului și ironiei („Menajerele soacrei mele”, „Șopârle cu cheiță” și „Din colțul prispei”). Indubitabil și consecvent, după fiecare carte grea pe care o scrie, autoarea pendulează, simte nevoia să iasă din zona dramatismului și să aștearnă paginile unei cărți nu mai „ușoare”, cât mai puțin aducătoare de noi cute pe frunte, ba chiar generatoare de zămbete; în același timp, ea întinde punți către categorii diferite de cititori, ceea ce, în ziua de azi, nu e lipsit de importanță. Încercând să încheie această „punere în temă”, am de subliniat că mai multe dintre cărțile ei au fost traduse în limbi străine (îndeosebi în spaniolă), iar chiar cea dintâi a devenit scenariul unui serial sau film ce urma să se realizeze în însăși cetatea filmului – adică la Hollywood. Deși, dacă ar fi după mine, „Călătoria” ar trebui ecranizată în România, căci doar un regizor și actori de aici ar înțelege și interpreta în cheie corectă narațiunea (avem, deja, exemplul singurului laureat român cu Marele Premiu „Palme d’Or” de la Cannes, filmul „4 luni, 3 săptămâni și 2 zile”).

Să revin la „cestiune”, adică să mă refer la cele două cărți lansate, recent (și la Iași) de Lili Crăciun.

„Ancora » este o carte ce poate fi interpretată drept un jurnal al durerii (parcă venind în continuarea volumului de debut, deci a documentelor); structurată în 18 capitole, adică atâția ani cât avea personajul (cu corespondent în realitate) care a intrat în mare, sau precum cei 18 ani care au trecut de la rămânerea lui în mare, în marea eternității. Și aici întâlnim pendulare : între amintirile vesele ale personajului principal și tristețea nu a retrăirii, ci a readucerii-aminte – citez „**Memoria se joacă uneori cu tine ca un copil răzgâiat sau ca Satana**.”. Se mai face vorbire despre a învinovăți și a te auto-învinovăți, despre lipsa de empatie, despre depresie, singurătate, despre atenția pe care ar trebui să o acordăm semnelor trimise de către destin, și, foarte des, obsesiv, despre mare (iubită din tinerețe, detestată de 18 ani): „Cu marea s-a împăcat („O iubesc ca pe un călău pe care îl ador și îl urăsc deopotrivă.”), cu oamenii, nu.

„Din colțul prispei” este o sumă de amintiri redactate pe parcursul a 32 de povestiri, unele pe linia lui Ion Creangă, cel mai bun exemplu fiind chiar prima, intitulată „Magie”, din care aflăm cum autoarea a ajuns să se numească Lili, după ce a fost vândută pe geam. În rest, las cititorilor plăcerea și bucuria de a descoperi despre ce e vorba..

Parafrazând, afirm că în spatele fiecărei cărți de succes semnată Lili Crăciun stă o femeie puternică, purtând acest nume. Meritul ei este cu atât mai mare, cu cât există mitul/prejudecata că proza e pentru bărbați. Până și la premiul Nobel pentru literatură sesizăm aceasta, din cei 118 laureați ai acesteia, doar 16 sunt femei (aduc aminte doar de Selma Lagerlof și Herta Muller). Vestea bună este că lucrurile încep să se mai schimbe; iată, chiar anul acesta putem vorbi de o femeie care a învins în competiție, scriitoarea franceză Annie Ernaux, „pentru curajul și finețea cu care descoperă rădăcinile, înstrăinările și constrângerile colective ale memoriei personale”. Lili Crăciun merge pe această linie, a memoriei și, cu siguranță, cititorii și critica o vor aprecia din ce în ce mai mult, odată cu acumulările calitative sesizabile în cărțile ei.

Traian D. LAZĂR

Marin Preda – identitatea literară

Idealul unui cititor, al unui critic sau istoric literar ori poate doar al meu, este acela de a putea indica, după lectură, numele autorului unei scrieri, chiar dacă acesta nu este înscris pe copertă, sub titlu sau la final.

Este, de altfel, cea mai mare performanță și visul oricărui scriitor de a-i fi recunoscută opera, fără semnătură. Unicitatea, personalizarea distinctă, este ținta fiecăruia dintre autorii unei creații literare/culturale.

Operațiunea de stabilire a identității literare a unui scriitor nu a constituit, până acum, obiectul de studiu al teoriei literare, ci s-au făcut doar referiri practice asupra unor aspecte ale ei, în contextul comentării operei și biografiei acestuia. În general acțiunea se rezuma la formularea unor generalități.

Astfel, Cristina Chevereșan, într-un articol din revista *Orizont* (nr 8/2022, p.8) afirmă că „Ioana Nicolae e un scriitor inteligent, creativ, matur, empatic” elemente care se vor identifica, dar sunt doar caracteristice întrucât se regăsesc și la alți scriitori. În schimb, este demnă de reținut ca identitară, afirmația că „Ioana Nicolae este precum o cutie de rezonanță pentru varii tipuri de ecouri ce răzbat preponderent din zona familiei extinse – predecesori, congeneri, urmași apropiați” – întrucât constituie un element distinctiv față de alți autori. În aceeași revistă (p.10), Grațiana Benga scrie: „<markerii> poemelor lui Tudor Crețu sunt: luxurianța și violența imagistică”. Și continuă cu alți <markeri>: e fascinat de limbaj, interesat de experiment etc. <Markeri> ce redau caracteristici ale creației, dar nu identitatea literară. Element identitar ar putea constitui preferința tematică pentru blestem, cu condiția de a-l diferenția – printr-un studiu mai aprofundat – de alți scriitori, care au scris pe aceeași temă: Alecsandri, Bolintineanu, Arghezi, Topârceanu, Sorescu.

Stabilirea identității literare a unui scriitor este o acțiune complexă necesitând cunoașterea aprofundată a operei și biografiei scriitorului respectiv, a contextului în care a trăit și a creat, ori despre care scrie. Sau, să ținem seama de cele trei elemente care condiționează evoluția umană, evocate de eseista Gaia Vince: „informațiile genetice, informațiile lumii care ne înconjoară și informațiile culturale” (*România literară*, nr 32/12 august 2022, p.14), ca factori quasi pasivi în definirea identității, adăugăm noi, plus opera creată, ca element activ de manifestare a identității.

Istoria și critica literară și-au creat puține instrumente științifice adecvate studierii identității literare a unui scriitor. Sunt necesare în acest scop: ediții complete și ediții critice ale operei, precum și culegeri de documente privind biografia, contextul istoric etc., ce i-au influențat evoluția. Dar pot fi folosite în acest scop, însă nu cu rezultate pe deplin satisfăcătoare, lucrări de istorie și critică literară despre scriitorul în cauză, în care se citează exhaustiv și se anexează, măcar parțial, documentele probatoare.

Din această a doua categorie face parte și volumul d-lui Stan V. Cristea, *Marin Preda. Anii formării intelectuale (1929-1948)*, editura Aius, Craiova, 2022. Este un volum masiv de 530 pagini cuprinzând 399 pagini de comentarii critice și istorico-literare, 80 pagini de Bibliografie cronologică selectivă, 20 pagini de Documente, facsimile și fotografii, 27 pagini cu Indice de nume și denumiri.

Volumul se remarcă prin documentarea impresionantă, din surse variate: amintiri și interviuri ale lui Marin Preda, relatări ale membrilor familiei, colegilor, prietenilor, cunoscuților, aprecieri ale criticilor și istoricilor literari, documente școlare etc. Această documentare vastă este utilizată pentru argumentarea tezelor autorului privind formarea intelectuală a scriitorului Marin Preda. Dar poate fi folosită și ca sursă pentru studierea altor teme, precum cea a identității literare a scriitorului Marin Preda, cum vom proceda noi, fără să ne limităm doar la perioada de formare a scriitorului și la materialul documentar existent în volum.

Identitatea literară a unui scriitor poate fi definită prin: înzestrarea nativă; modificările aduse prin educație înzestrării naturale; teme preferate ale creației; tehnicile de creație etc.

Dotarea nativă pentru receptarea stimulilor externi și interni, pentru exprimarea lor estetică, trebuie luată în calcul atât sub aspectele ei pozitive, cât și negative, precum și al ierarhizării elementelor dotării. Paganini avea o dotare pozitivă, un auz absolut, ceea ce l-a privilegiat ca muzician. El Greco avea un defect la ochi, care-l făcea să vadă figurile alungite, element ce îi particularizează creația.

Esența înzestrării native a unui scriitor este definită genetic. Dar cercetarea genetică sub aspectul relației cu înzestrarea literară este, probabil, la începuturile ei, dacă nu cumva nici nu s-a inițiat. Acestei dificultăți teoretice i se adaugă una de ordin practic. Pe de o parte, nu putem studia ADN-ul tuturor nou născuților pentru a le afla dotările scriitoricești, datorită numărului lor mare. Pe de altă parte, pentru a micșora numărul celor testați, nu știm pe care să-i testăm.

În această situație, sub numele de dotare nativă, se cunosc, de fapt, **dotările native modificate sub influența mediului social și natural precum și al educației școlare.**

Lucrarea d-lui Stan V. Cristea este, în această privință instrumentul adecvat studierii acestui aspect al identității literare a lui Marin Preda. Aflăm că, la vârsta de 16-18 ani, Marin Preda era „sfătos și domol” (p.144), „modest” (p.143), „retras și permanent singuratic” (p.140), „necomunicativ” (SVC, p.145), „prindea repede” (p.140), „se aprindea ca vreasul în fața parfului feminin” (p.151) etc.

Putem deduce din existența caracteristicilor menționate mai sus, că tânărul Marin Preda era înzestrat cu abilitățile de receptare, memorare, comunicare și creativitate necesare pentru a deveni scriitor. Desigur că unele dintre aceste caracteristici specifice adolescentului Marin Preda se vor manifesta în activitatea sa de scriitor, în operă, iar lucrarea d-lui Stan V. Cristea oferă detalii în acest sens.

Dintre acestea relevante ni se par trăirile interioare intense, mergând până la ruperea contactului cu mediul exterior, starea de transă atestată de întâmplarea cu pâinea caldă strânsă în brațe de către copilul Marin Preda la masa părintească. (SVC, p.20)

Faptul că, peste ani, Marin Preda își amintește că, în una dintre vacanțele școlare, a văzut o moară de vânt pe lângă Sibiu (SVC, p.137), ori locul unde s-a consumat una dintre aventurile sale amoroase, (SVC, p.152), ilustrează capacitatea sa de observație, receptare și memorare necesare unui scriitor.

Din mărturiile colegilor privind rolul său activ în Societatea de lectură a elevilor din Școala normală de la Cristur-Odorhei (p.129,145), din faptul că a transcris, răbdător, trei caiete cu planurile de lecții ale unui coleg dintr-o clasă superioară (SVC, pp.139,141), deducem înzestrarea sa cu abilități de redactare, perseverență, înclinații/preferințe.

În anii școlarizării la Școlile normale din Abrud și Cristur-Odorhei, Marin Preda nu a avut niciodată media trimestrială maximă, zece, la limba și literatura română (SVC, p.118) Putem interpreta acest lucru în sensul că nu era înzestrat pentru a deveni scriitor? O situație similară întâlnim în cazul lui Nichita Stănescu, al cărui coleg, Uță Băicoianu se mândrea că a avut media 10 la limba și literatura română, iar Nichita doar 8. Totuși, Băicoianu a profesat ca inginer, iar Nichita

a devenit poet! Este clar că trebuie să distingem între abilitățile de memorare/reproducere și cele creative! Mărturiile din cartea d-lui SVC atestă că Marin Preda citea frecvent compunerile sale la Societatea de lectură a elevilor, probă a calităților sale creatoare. Această observație limpezeste și mărturia că Marin Preda nu era comunicativ. Avea abilități de comunicare scrisă, ceea ce este mai important pentru un scriitor.

Identitatea literară a unui scriitor se definește și prin conținutul scrierilor sale, **precizând temele preferate.**

Spre exemplu, Damian Stănoiu s-a specializat, ca romancier, în satirizarea modului de viață călugăresc, iar Anton Bacalbașa a mediului cazon. (Alex Ștefănescu, în *România literară*, nr 32/12 august 2022, p.16)

Care au fost temele preferate ale prozatorului Marin Preda? Primele sale scrieri dezvăluie receptivitatea autorului față de lumea rurală, preferințele sale tematice pentru acest domeniu al realității. Relațiile satului cu orașul, deplasarea – din motive profesionale sau economice – a ruralilor către mediul urban și apoi statutul lumii urbane în care ruralii s-au integrat – ca lucrători sau intelectuali- reiterează atât drumul biografiei, devenirea lui Marin Preda, cât și a tematicii prozei sale.

Nu există în bibliografia cercetată nici o referință că, în perioada adolescenței, Marin Preda ar fi fost înzestrat cu o imaginație bogată. Consecința acestui minus? Marin Preda se va manifesta ca scriitor realist, va prefera să scrie despre oameni, fapte, evenimente cunoscute direct sau livresc. Mărturiile atestă

că Preda era visător, deci înclinat spre ficțiune. Realităților trăite, el le va aduce modificări sau le va adăuga ficțiuni necesare pentru a le transforma în literatură. În majoritatea cazurilor, redactarea nu o face, însă, la persoana I, ceea ce ar fi fost nepotrivit cu firea sa retrasă, timidă, modestă. A fost și unul dintre motivele de a renunța să scrie poezie, deși primele sale manifestări literare au fost în versuri. (SVC, p.134) Nu s-a lăsat atras nici de speciile jurnalului sau memoriilor, deși subiectele abordate se pretau la așa ceva.

A preferat să redacteze la persoana a III-a, ca „scriitor sub acoperire”, cu nume schimbat (Niculae, Ștefan al lui Parizianu), în scrieri ce aveau conținut autobiografic.

Personajele scrierilor lui Marin Preda sunt personaje reale transfigurate literar. Stan V. Cristea demonstrează că unele dintre aceste personaje întrușipează jocul literar al autorului între ficțiune și realitate. Dar nu și-a propus ori nu a avut mijloacele documentare pentru a stabili dozajul celor două elemente. Referinduse la o întâmplare din viața lui Marin Preda inclusă în romanul *Moromeții* (atribuită lui Niculae), el scrie: „Este greu de spus câtă realitate este în acest episod și câtă ficțiune”. (SVC, p.153) Mircea Mihăeș având înzestrarea matematico-filologică necesară scrie că în romanul lui Hugo Pratt, *Le désire d'être inutile* personajele principale sunt reale, iar un anume personaj, Hipazia, este creat de autor „la mijlocul distanței dintre realitate și ficțiune”. (*România literară*, nr 32/12 august 2022, p.5) Doar în cazul personajului Ilie Moromete, Stan V. Cristea arată că este, în mare măsură, inspirat din realitate, cu explicația numelui împrumutat de la un consătean. S-a folosit, în acest scop, de mărturia lui Marin Preda: „Personajul acesta a existat în realitate, era tatăl meu”. Acest personaj reprezenta „țăranul român cu psihologia lui” ►

► (SVC, p.131)) a cărei tipologie a fost ilustrată în romanul *Moromeții* și în alte scrieri ale începutului de drum literar. Profesorii ce i-au îndrumat mersul spre literatură sunt, de asemenea, prezenți în opera lui Marin Preda. Iar el însuși este, „sub acoperirea” numelui de Niculae personajul unora dintre scrierile sale. *Viața ca o pradă* a fost considerat drept roman autobiografic (SVC, p.157).

Biografia lui Marin Preda a generat nu doar personaje ci, în mare parte, locurile, acțiunile și situațiile din operele sale. Referințele documentare din cartea d-lui Stan V Cristea susțin ideea că biografia lui Marin Preda constituie substanța operei sale (Vezi și I. Lascu, *Convorbiri literare*, nr 7/2022, p.94) Noile cercetări îndreptătesc astfel afirmația lui Eugen Simion că istoria vieții sale este de fapt istoria operei lui.

Contextul social-politic al prozelor lui Marin Preda coincide cu timpul istoric în care a trăit autorul. Totuși, întrucât Marin Preda face parte din „generația războiului”, este de mirare că această temă ocupă un loc minor în opera sa. Din cele 440 de pagini ale romanului *Delirul*, doar 48 pagini sunt despre război și numai 16 conțin experiența directă de război a personajului Paul Ștefan.

Din acest motiv, Răzvan Voncu tratează „războiul ca absență” din opera lui Marin Preda situație cauzată de faptul că prozatorul „manifestă o inaderență structurală față de război”. (*România literară*, nr 32/12 august 2022, p.9) După opinia logicianului Anton Dumitriu, explicația pentru a fi corectă trebuie să determine cauza faptului analizat și, dacă e necesar, să indice cauza cauzei, seria causală mergând până la final/ultima cauză. Marin Preda a scris puțin despre război întrucât l-a cunoscut, în mică măsură, direct. Ori, obiceiul său era de a scrie numai despre stări cunoscute direct și timp îndelungat, precum viața rurală. La aceasta se adaugă faptul că nu era dotat, după cum s-a arătat, cu o imaginație bogată.

Situația este transpusă literar în personajul Paul Ștefan (altă „acoperire” a lui Marin Preda), care trăiește și reproduce stările sufletești ale autorului privind tema războiului: „experiența frontului îl bulversează și îl buimăcește... nu poate pătrunde esența acestui fenomen (...) relatările lui nu sunt suficient de eroice”, iar „fragmentele imaginate de scriitor (nu sunt) niște autentice reporaaje”. Această situație nu reflectă doar faptul că „autorul nu aderă nici sentimental, nici ideologic la conținutul textelor sale” (R. Voncu, idem), ci și incapacitatea sa de a scrie pe această temă, la fel de bine ideatic și expresiv, precum pe tema vieții rurale.

Aprofundarea analizei contextului social-politic în care a ființat Marin Preda ne dezvăluie **un alt aspect al identității sale literare, filosofia creației sale literare.**

Întrucât personajele prozei sale și autorul însuși, au evoluat într-un anumit regim politic, având o anume ideologie oficială, unii istorici și critic literari stabilesc, în mod mecanic, o relație de aderență a autorului la acel regim politic, carlist, legonaro-antonescian și comunist, și la ideologia (filosofia) acestuia.

Cercetarea operei și biografiei lui Marin Preda evidențiază faptul că el, ca și mulți alți scriitori, s-a condus după principiul eclezistic (devenit laic), aplicat de Biserică și clerici, Dați Cezarului ce este a Cezarului, fără a-și pierde individualitatea. El nu și-a însușit, nu a aderat (decât formal, poate), iar creația sa literară nu e impregnată de un anumit sistem filosofic sau ideologic, chiar dacă îl tratează întrucât formează cadrul spațial și temporal în care evoluează personajele, iar unele aparțin aceluia sistem.

Personajele prozei sale sunt pro sau contra uneia sau alteia dintre ideologiile epocii. A scrie despre oamenii și situațiile dintr-un anume regim politic și ideologic și a-i atribui autorului simpatia sau aderența la politica și ideologia aceluia timp istoric este, desigur, o eroare și un abuz. Sunt necesare în acest domeniu cercetări și argumente obiective, nu supoziții.

Deși nu a avut un sistem filosofic propriu, (precum Vasile Conta, Camil Petrescu, Ion Luca și Alexandru Surdu), nu a aderat la vreun sistem filosofic și ideologic. Marin Preda, ca și majoritatea scriitorilor doar au operat cu concepte filosofice aparținând diverselor filosofii și ideologii atribuite personajelor.

Conceptele filosofice proprii prozatorului Marin Preda pot fi depistate printr-o analiză complexă a operei sale.. Uneori, unele transpar limpede din titlurile scrierilor. Titluri care nu impun, ci formulează doar, conceptul filosofic utilizat de autor, concepția filosofică necesară înțelegerii scrierii respective.

Astfel, titlul *Viața ca o pradă*, trimite la atitudinea omului față de viață. Va fi o atitudine simili-animalică? Pisica se joacă cu prada înainte de a o devora. Leul își sfășie, cu ferocitate, prada. Va fi o atitudine umană in-

spirată de preceptele biblice – viața ca dar al divinității? Autorul ne înfățișează felurite ipostaze ale raportului personajelor cu propria viață, prin prisma relației prădător-pradă. Și pentru că omul este o ființă socială, ni se relevă raporturile prădătorilor între ei, opțiunea alegerii între sintagma lui Malthus – Homo homini lupus și cea pacifistă, a armoniei sociale.

Titlul romanului *Cel mai iubit dintre pământeni* este o parafrază a sloganului preferat al regimului politic dinainte de 1989, „omul cel mai prețios capital”. Textul oferă un sugestiv exemplu privind aplicarea în practică a acestei lozinci –situația lui Victor Petrini, filosof ajuns în anii regimului democrației populare, după 1948, deținut politic, lucrător la deratizare după eliberarea din închisoare etc.

În strânsă legătură cu biografia lui Marin Preda se află titlul romanului *Marele singuratic*, reflectând modul în care un personaj retras, rezervat și timid- o întruchi-pare a autorului, se raportează la comunitate, comparativ cu cerința regimului politic, ce impunea o atitudine integratoare.

Identitatea literară a unui scriitor se definește și prin **elementele tehnice ale scriiturii**. Cunoaștem modul în care Marin Preda a lucrat un text pe care l-a prezentat, ca temă, la ora de limba română- un rezumat după Ho-gaș: „Plictisit de această temă, am luat de ici un cuvânt, de colo unul, și-am făcut un rezumat... Profesorul a fost entuziasmat de lucrarea mea ... Știam că nici un cuvânt nu-mi aparține, că tot ce făcusem era o compilație”. (SVC, p.127)

Instinctiv, Marin Preda făcuse un exercițiu de scriere creativă asemănător cu ceea ce se practică la cenaclurile de poezie, unde participanții, viitori poeți, scriu versuri pe cuvinte date. Dacă rezultatul este acceptabil din punct de vedere estetic și ideatic, faptul atestă existența aptitudinilor literare ale ucenicului/candidatului la titlul de poet. Era vorba deci, în cazul lui Marin Preda, de un exercițiu, ce a relevat, dotarea sa nativă completată prin educație, pentru a deveni scriitor. Apreciind „compilația” realizată de elevul Marin Preda, profesorul său de limba română, Iustin Șalanțiu a fost primul care a recunoscut aptitudinile literare ale elevului.

După opinia lui Marin Preda, pasul hotărâtor în devenirea sa literară a fost cunoașterea/conștientizarea forței cuvintelor, folosirea în text a anumitor cuvinte, a „cuvintelor potrivite” (după expresia lui Tudor Arghezi) pentru realizarea unei construcții literare: „Am devenit scriitor descoperind treptat forța lui magică (a cuvântului)”, spunea Marin Preda. (SVC, p130)

Înțelegerea arhitecturii/structurii construcției literare, a decorațiunilor/figurilor de stil prin asocieri estetice de cuvinte a fost, în cazul lui Marin Preda, rezultatul lecturilor . Pe această cale și-a însușit Marin Preda, tehnicile scriitoricești. Se știe că în acel timp/pe la vârsta de 16-18 ani, el a citit scrieri ale lui Platon, Descartes, Al Dumas, Victor Hugo, M. Sadoveanu, I. Slavici, L. Rebreanu.(SVC, pp.110, 118-126) A întreprins o lectură în spirit critic, preluând elementele tehnice, dar nu și cele filosofice, relatează Marin Preda: „opera lui (Rebreanu) îmi imprima prin construcție – un secret al grandorii romanului său *Ion*, un secret pe care aveam intenția să mi-l însușesc – și mai ales un sentiment de indignare, să zicem, față de felul cum prezenta el femeia ardeleană”. (p.132-133) Tehnica sa narativă, obiectivă, este de un clasicism modernizat.

Marin Preda nu s-a rezumat la preluarea în spirit critic, la împrumutul și imitarea tehnicilor scriitoricești ale clasicilor. Vasile Popovici, care a cercetat și scris despre această problemă susținând teza că opera lui Marin Preda sau fragmente din ea, a fost redactată, în principal, prin tehnica dialogului (în tinerețe, înainte de 1948), după care a fost redactată folosind tehnica monologului (la maturitate). Recent, Vasile Popovici a descoperit că Marin Preda a folosit și alte tehnici de redactare. În *Moromeții*, Marin Preda a imbinat cele două tehnici, dialogul și monologul, iar scena discuțiilor din poiana lui Iocan a scris-o folosind tehnica reprezentăției teatrale, similară celei din teatrul antic, cu protagonist (Ilie Moromete), deuteragonist, tritagonist și cor. E o formulă a lui Preda, originală, susține Vasile Popovici. (*România literară*, nr 32/12 august 2022, p. 10) Dar poate fi interpretată, după opinia noastră, și ca o mostră modernă de neoromantism: un personaj excepțional (un țăran care știe carte și citește ziarul), în împrejurări excepționale (o adunare de țărani comentând politica de nivel înalt).

În acest spațiu tipografic limitat, nu am trasat decât la nivel general elementele identității literare a lui Marin Preda. Studii ulterioare pot îmbogăți și preciza aceste trăsături identitare.

Ioan ȚICALO

Romică cel îndrăgostit

din vremea lui badea Scârțan

Într-o duminică a pomilor înfloriți, cu zumzet de albine și mireasmă de iarbă crudă, oamenii, ieșiți de la biserică, s-au veselit cu toții sub soarele mângâietor. Romică Hancea, trecut de primul sfert de secol, a băgat mâna în buzunar să scoată pachetul de țigări, dar a renunțat de îndată, văzând-o pe Ecaterina Corduban apropiindu-se cu pași repezi. Înflorată și îmbujorată, cu pletele fluturând peste umeri și trupul zvelt, l-a făcut pe Romică s-o abordeze imediat:

— Catrinuță, eu n-am avut stare în timpul slujbei, căci m-ai vrăjit și m-am tot holbat la tine. Trebuie să recunosc cinstit că pentru mine reprezinti un irezistibil magnet.

— Am cam observat eu că te-ai binoclat..., i-a răspuns tânăra, pornind împreună la vale.

— Asta-nseamnă că și tu..., a tras concluzia firească dumnealui. Ce părere ai? Noi am fi o pereche potrivită. Eu te-aș trece în brațe pragul casei mele care abia așteaptă o gospodină vrednică.

— De, știu eu..., s-a eschivat Ecaterina, privind-o-l cu coada ochiului. Nu crezi că-i prea mare graba?

— Nu cred deloc! s-a avântat în continuare candidatul la însurătoare. Uită-te la cele două păsărele din pom cum se drăgostesc... Suntem în anotimpul iubirii. Noi de ce nu ne-am?... Măcar să te iau de mână, îmi dai voie?

— Ia-mă, doar n-o fi foc..., a fost de acord Catrinuța.

— Uite-așa o să pășim pe aleea eternității!... Eu să știi că te-am purtat în inimă în toți anii ăștia cât am lucrat în străinătate, că doar mi-ai fost dragă de când eram colegi la școală, a continuat Romică, strângând-o ușurel de mână. Îmi pare bine că ești de acord cu mine, a încheiat el, pe moment.

— Am spus eu că așa fi?... s-a uitat la el fata, vorbindu-i cu glas de mierlă.

— Trebuie să fii, nu se poate altfel, eu îți ofer tot confortul și, bineînțeles, iubirea mea, i-a vorbit el cu convingere. Ai să fii cea mai frumoasă mireasă din câte au fost și-o să mai fie, iar eu am să te ador...

— Ca pe-un pui de curcă chior! a răs Catrina, eliberându-și mâna din strânsoarea lui.

— Vorbești cu păcat, dragă. Eu îți spun lucruri serioase și tu nu faci decât să mă iei peste picior. Cum vine asta? s-a făcut a se supăra holteiul. Nu uita că eu îți rezerv un viitor strălucit, căci am de gând să deschid o afacere. Numai, vezi, am și eu o pretenție ca tot omul, una singură. Să-mi faci în toată ziua mămăligă, fiindcă până acum n-am mâncat decât pâine, pe unde am fost. Și nici de aceea n-a fost destulă. Tu ai ceaun la casa voastră?

— Este și încă unul mare, s-a laudat Catrinuța, stă toată ziua pe chirosteie, opărim țărăță pentru porc.

— Auleu!... s-a zburlit dintr-odată Romică. Tu mă faci pe mine porc? Asta întrece orice măsură! Deja au început să mă mănânce palmele!...

— Știam eu, i-a zâmbit drăgălaș fata. Cu mâncărime la limbă și apoi la palme, o să-ți cânte cucuveaua în vilă până la adânci bătrâneți. Huși din fața mea!...

„Calea regală” a lui Dacian Andoni

Sunt pe lumea asta pictori care fac pictură, în înțelesul cel mai comun al termenului, adică sunt acei zugravi care transferă frumusețea unei flori, a unui apus, a unui peisaj, a unui chip pe pânză sau pe întinderea unui carton bine prelucrat. Dar sunt și pictorii care pot să povestească lumea prin ceea ce văd, care o pot îmbunătăți, o pot explica sau o pot ridica chiar la nivelul unei filosofii plastice care concurează cu poezia sau chiar cu filosofia însăși. Dacă zugravii îți înfrumusețază clipa, pictorii conceptuali îți înfrumusețază viața, ți-o ridică la nivelul la care metafizica îți relevă nenumăratele și, mai ales, nebănuitele căi de descifrare a existenței în raport cu cosmosul, cu sacrul, cu istoria. Un astfel de artist plastic, din categoria pictorilor conceptuali, este Dacian Andoni, arădeanul format la Academia de Artă „George Enescu” din Iași, clasa profesorului Adrian Podoleanu, stabilit la Timișoara, unde, la rândul lui pregătește tineri plasticieni în cadrul Universității de Vest. Am văzut, în timp, lucrări dispartate semnate de Dacian Andoni, în expoziții colective, tematice, mai ales la Putna, dar și aiurea. Impresia de provocare a materiei pusă să se exprime, de frământare a sinelui, de căutare a unui limbaj plastic propriu a fost determinantă, de sub culoare am simțit de fiecare dată cum germinează ideea cu vigoarea prospețimii.

Expoziția „Fragmentarium”, deschisă recent la *Galeriile Dana* din Iași, semnată de Dacian Andoni, reprezintă o desfășurare de energie plastică impresionantă care permite artistului să își proiecteze un profil pe măsura aspirației. Cele câteva zeci de lucrări, de mari dimensiuni, dispuse într-un spațiu cu adevărat labirintic, sunt expresia unei mitologii personale, trecută, până să ajungă pe pânză, prin filtrul imaginativului. Găsim pe pânzele din „Fragmentarium” ziduri de cetate mâncate de timp și de îndârjirea firavelor rădăcini de iarbă; pietre dintr-un zid de mănăstire subțiate până la starea de dinte într-o hulpavă gură de lut; chirpic risipit dintr-o casă în care s-a stins eoul iubirii, al nașterilor, al morții chiar, dar pe care germinează gureșele boabe de grâu; vălătuci de paie în miezul cărora putrezirea este o reîntoarcere la viață; rupturi brutale în materie pe care ochiul privitorului caută să le asocieze unei armonii cosmice. Dar deriziunea nu este un sfârșit, este o trecere pe care numai artistul o percepe, arta este ambalajul acestei mărturii. Într-o străveche fabulă hindusă se vorbește despre o omidă, care, simțind apropierea sfârșitului existenței sale de omidă și sosirea îndelungatului somn de crisalidă, își cheamă toți prietenii. «Mă întristează ideea – spune ea – că trebuie să mă despart de o viață plină de speranțe, care îmi promitea atâtea realizări în viitor. Adio, scumpii mei prieteni, adio, pentru totdeauna. Măine nu voi mai fi». Și își dădu sfârșitul, înconjurată de prietenii întristați. Doar un flutur care trecea pe deasupra, care depășise stadiul de crisalidă, răsă superior privind acest cârd de omizi care nu știau să vadă dincolo de condiția lor imediată.

Lucrările de dimensiuni impresionan- te îi permit lui Dacian Andoni să mute accentul de pe culoare pe expresivitatea desenului și a metaforei plastice, crepusculul lumii din preajmă nu are nimic deceptiv totuși, melancolia nu este un capăt de drum ci o amânare a oricărei soluții dramatice.

În unul dintre romanele semnificative ale lui Andre Malraux, „Calea regală”, povestea simplificată spune că doi europeni, atrași de bogățiile fabuloase, ascunse însă în jungla asiatică, ale Cambogiei, Laosului și Siamului, decid să aducă la lumină și să valorifice o parte din artefactele abandonate în mijlocul vegetației luxuriante, a nămolurilor provocate de musonii locului. Pentru aceasta organizează o expediție, antrenează o mulțime de localnici și atelaje și pătrund în jungla care ascunde templele și palatele abandonate din care adună comorile la care râvneau. Numai că drumul spre lumină, spre lume, spre civilizație este anevoios. Pierzând pe drum, măcinate de boli și dificultățile drumului, ajutoarele și atelajele, ca să nu rămână captivi ai junglei, cei doi aventurieri trebuie să renunțe, încet, să abandoneze în mlaștini statuetele din metal prețios, artefactele, capitelluri-

le desprinse din temple, ca să se salveze. La final, se regăsesc epuizați, fără nimic din bogățiile fabuloase la care râvniseră, pe care le atinseseră, pe care le deținuseră pentru o clipă. Recăștigarea vieții, după o serie de drame și încercări,

este suprema izbândă. Am avut imaginea acestui abandon al artefactelor și al bu- nurilor simbolice, pe un drum anevoios, plin de încercări, asemeni celui din „Calea regală”, în această expoziție semnată de Dacian Andoni, o adevărată parabolă care provoacă mintea și inima. Pentru cel care pătrunde în labirint, scopul este de a ajunge, indiferent de timp, în camera centrală, cripta misterelor. Dar odată ajuns acolo, trebuie să se întoarcă în lumea exterioară, adică să sufere o nouă naștere/ o renaștere. Circularitatea labirintului este o condiția a existenței acestuia, așa cum labirintul trebuie să ia captivă ființa umană pentru a-și justifica perfecționarea interioară. Artistul este cel care își descarcă memoria pe acel drum de întoarcere, silnic, dinspre sine spre lume, provocându-l pe privitor să îl urmeze, intuind calea ieșirii din labirint. Iar fiecare fragment din acest parcurs plastic al lui Dacian Andoni, acționează ca o hologramă, așa cum fiecare mitem – sau fiecare act ritual – este purtător al aceluiași adevăr ca și totalitatea mitului sau ritului.

Artist complet, complex, prospectiv, la care, așa cum sugera Parmenide, „viziunea este prezența în absență”, Dacian Andoni, în „Fragmentarium”-ul de pe simezele *Galeriei Dana*, confirmă că este posibilă apartenența subiectului și a obiectului la aceeași lume, că maturitatea artistului de azi nu se exprimă prin lucrări autonome, ci prin universuri plastice care îl absorb, ca un vârtej de simboluri și sugestii, pe privitorul nepregătit. Dar, mai ales, îl absorb pe cel pregătit.

Iași, 15 noiembrie 2022

Adi Cristi 40 de metri de poezie

O dată cu desprinderea timpului de umbră, dincolo de rugăciune, se conturează păcatul, cu metafizica lui, cel care înlesnește menținerea condiției terestre: „Iartă-ne, Doamne/ doar păcatul e greu/ dar el ne mai ține înrădăcinați /în pământ” (*Simt cum timpul mi se desprinde de umbră*). În viziunea poetului **Adi Cristi**, sufletul desparte viața de moarte și în această negociere universală are loc o păcăleală, un joc de -a contrastele, după modelul Alba-Neagra, sufletul în loc să îmbine separă și devine tot mai enigmatic: „niciodată nu înțeleg/ sufletul care mă separă de tine/ ca și cum/ de sub paharul ridicat/ iese altceva decât /moartea” (*Negociere cu sufletul la gură*). Nu numai magia cu efectele ei surprinzătoare, dar și citirea în palmă are scopul ei într-un decor de toamnă, când totul se surpă în interior, după prevestirile chiromanției, care rămâne secretă: „E toamnă /și mâine va fi iarnă/ fum/ ținut ascuns în palmă” (*Chiromanție*).

Picturalul, senzualul, împreunarea luminii cu întunericul evidențiază ruperea timpului secvență în care constatăm atingerea cu postmodernismul, cu parodicul: „pe mine, mie, redă-mă!” (*Tablou cu ceas de masă stricat*), unde are loc „rugăciunea închinării” dar și „pedeapsa iubirii” pretutindeni, într-o atmosferă divină: „în toate cele ce sunt”.

Într-un alt poem, meditația se înalță spre purificare în spațiile lumești, dar și în cele divine, unde artistul ar vrea să-și piardă urmele, să se metamorfozeze în aer de respirat sau aer din aripile îngerului păzitor, care este elogiat: „Păzitorul meu de bine și de rău/ de floarea neagră de dudău / cântec prins la piept/ un ochi de bou /blând și clar/ ca un zâmbet dat cu var” (*Îngerul păzitor*).

Întunericul echivalează cu moartea, ochii devin obișnuință tragică, întunericul se transformă într-un joc al nimicului, încât trebuie să nu lași ochii prea mult închiși, să se obișnuiască cu întunericul și să exclame nedumeriți: „Ce ați făcut/ cu întunericul morții? în afara lui nu mai există... nici măcar eu! (*În afara morții*.) Într-un decor mirific, unii preferă vegetalul cu iarba răcoroasă, alții plaja cu nisipul fin iar alții apa, pe care se întind să plutească. Doar cerul se dovedește mai puțin amabil, din cauza lui Newton și a mărului său, care cade de unul singur. Se întrevede o răzbunare a aerului care stă întins în noi: „Ca o cruntă răzbunare/ aerul stă întins în noi /cei fără aripi/ fără să ne ocupăm/ zilele și nopțile/ cu zborul / (*Din cauza lui, datorită*). Cu destulă migală, poetul schițează o artă poetică amintind de corbul lui Poe, în alternanța viață- moarte, ca și cum arta l-a împins spre moarte, vocea se risipește în văzduh, în timp ce degetul apasă diabolic rana: „Viu mă așez la masa de scris/ și mort mă ridic/ ca și cum poemele/ mi-au născut moartea... Involuntar/ ca o voce risipită în văzduh din mulțime dar care a pus degetul pe rană /Mori/ Nevermore, Mori! (*Ars poetica*).

Sălbăticia cu efectele ei, acceptarea unui mod de viață necunoscut, trimit la esența lucrurilor. la Capcana care rămâne veșnic o amenințare, amintind de groapa cu lei, unde intrăm de bunăvoie, să constatăm cum se comportă fiarele, când încercăm să ne obișnuim cu sălbăticia: „Miezul de fiecare dată rămâne/ o jalnică capcană în care cădem /așa cum ne regăsim în groapa cu lei, dar nu aruncați ci pur și simplu, intrați de bună voie/ să vedem cum se comportă, fiarele/ când încercăm să ne obișnuim cu sălbăticia” (*Miezul și sălbăticia*).

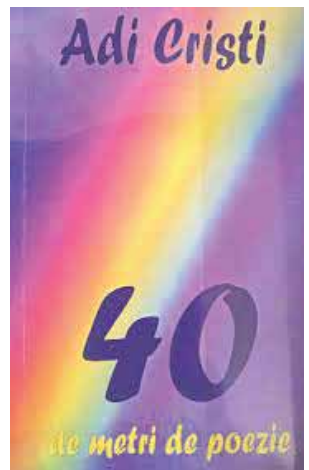
Purificarea prin foc are nuanță de rugăciune, de vindecare a relex, de înălțare spre cer, cu ochii închiși, până la luciditate: „vindecă mă de rele/ până când din mine /rămân doar surcele/ să aprind focul purificator/ prin ardere să mă înalți/ cu ochii închiși /răbdător /vindecă- mă de mine...” (*Purificare lucidă*).

În poezia lui **Adi Cristi** întâlnim elemente autobiografice: mama, tata, bunica, bunelul, cadre bacoviene: ploaie, meteo, Bacovia, degradare, dar și un imaginar care ține de sacralitatea iubirii. În sfârșit, contemplăm o înălțare fără zbor, ca puful de păpădie, ca slova care încolonează ruga, binecuvântarea, vina și închinarea, iubirea ascunsă: „vin înspre tine/ cu îngerii sub formă de aripi/ privesc de jur împrejur/ dar /nu zbor, nu mă ridic! // Pur și simplu mă înalț/ ca un puf de păpădie/ ca slova în urma căreia /s-au încolonat ruga și binecuvântarea! /Sunt partea mea de vină/ și de închinare/ sunt începutul și sfârșitul” (*Iubire mărturisită*). Într-o altă poezie, este imaginat un traseu între două gări, între care nu mai trec trenuri, șinele de cale ferată au fost înlocuite cu desene, linia vieții și linia iubirii din palmă, dau alt sens chiromanției și din toate acestea au rămas doar cicatrice și scrijelituri: „În locul șinelor de cale ferată/ erau desenate, linia vieții și linia iubirii /cum scrijelite mai sunt/ în palmă cicatricile vădite/ condamnate a scoate din fiecare/ poveștile cu singure iubite.” (*Descoperirea din palmă*).

Poetul concluzionează atent o serie de metamorfoze în cartea iubirii. Există o iubită eternă care torturează cu un fier înroșit și înlocuiește iubita obișnuită. Există și o chemare eternă, care te strigă fără să știe numele, cum apele inundă pământul fără să- l știe: „Cred că există/ chemarea care mă strigă/ fără să îmi știe numele/ cum nici puhoaiile nu știu/ pământul care-l inundă” (*Totul este o coincidență*). Atras de atmosfera vechilor cafenele, poetul constată multă vorbărie și cafea, zațul în care se poate ghici viitorul celui fără suflet, fără semne, fără urme, fără viață particulară, viitorul fără amprente: „Fără zaț viitorul nu există/ sau poate este viitorul /celui fără suflet/ fără trăiri.../ viitorul compus /din tot ce nu lasă urme/nu are amprente/ și nici semne distincte” (*Fără zaț viitorul nu există*).

Noaptea de Crăciun va fi întotdeauna descrisă în culori calde, cu o iesle sacralizată, un prunc divinizat în mijlocul unui tablou, în care, de fiecare dată, remarcăm bunătatea și bucuria de a trăi: „Acesta- i tabloul /care contează/ și care ne așază noaptea/ înainte de ziua care urmează// Fiecare din noi /aici își află începutul /bunătatea, bucuria, răsuflarea/ ce a mișcat lutul” (*Noaptea de Crăciun*).

O altă poezie se referă la viața cazonă, la catargul care urma să fie salutat și mai ales la timpul cuibărit în trupurile soldaților, în saltelele din unități militare, scoase la soare și la aer curat: „Timpul își presară secunde/ pe trupurile scoase la aer/ cum mai sunt scoase saltelele/ din unități militare/ sâmbăta dimineții să fie bătute de praf/ să intre în ele o stare de soare/ și de carte scoasă din raft” (*Onor, printre riduri întinse*). Unele texte sunt fragmentate, ca un salt neterminat, când se presimte aerul din aripile îngerului și păsările care aduc vești nu mai vin: „Un salt neterminat/ din care lipsește/ aterizarea/ fixarea de pământul stabil/ sau de aerul dintre aripile îngerului /dacă nicio pasăre nu vestește/ tărâmul din naștere nouă destinat” (*Dezghețarea mișcării*). Adi Cristi e un poet fecund, sensibil, care se mișcă bine în universul poeziei contemporane.

Mirare și Uimire

– cu scriitorul Grigore Ilisei în dialoguri –

Primesc două cărți ale căror autografe generoase n-au cum să nu mă sensibilizeze, trecând peste convenționalismul presupus de orice olograf de pe pagina de gardă sau de titlu: *Sanctualele memoriei* (Doxologia, Iași, 2021) și *Un veac în față, un veac în spate. Cu scriitorul Grigore Ilisei despre oameni, locuri și cuvinte*, sub semnătura lui Titus Vîjeu (eLiteratura, București, 2021). M-am oprit asupra acesteia din urmă, pe care am citit-o cu o plăcere rarisimă. Titus Vîjeu, prietenul și colegul în ale TV dintotdeauna, e convins că Grigore Ilisei „este nu doar un autor de cursă lungă, ci și unul ce și-a individualizat scrisul până la grația unicității. Povestiri și romane, memoriale de călătorie și «fotograme» de elevat jurnalism, convorbiri pline de miez cu «oameni feluriți» – cum ar fi zis Anton Holban, precursorul lui de la Fălticeni – eseuri subtile și atâtea alte scrieri ce par adunate cum ar spune el însuși tare mucalit – «într-o desagă» plină de cuvinte.”

Dincolo de interogație, dialogul este și o mirare? Și de ce n-ar fi? Mirarea ține de capacitatea omului de a-și pune mereu probleme de căutare, de a ispiti și descoase pentru a afla răspunsuri. Prima dintre ele este chiar faptul de a fi, de a exista el, omul, și lumea lui. Din mirarea care duce la întrebare s-a născut reflecția, conturându-se până la urmă gândirea propriu-zisă. Este cunoscută istoria mirării mai ales în filozofie, acolo unde e continuu reformulată, regândită, agitată, dramatică. Printr-un silogism, gândindu-ne la cel aristotelic, și nu neapărat printr-o notă forțată, putem ajunge la literatură, la ansamblul beletristic cu toate genurile lui. Când citești un text literar încerci un sentiment de plăcere și apreciere sau, dimpotrivă, de respingere, mirându-te și punându-ți ca întrebare chiar chestiunea lui Socrate: „Cum trebuie să trăim pentru a trăi conform binelui?” Ființa umană își urmărește viața și-și îndreaptă faptele în sensul binelui. Că se întâmplă ca această ființă să alunece și spre zona răului este adevărat, aici răul provine în primul rând din ignoranță și din necunoașterea de sine. Scrisul se folosește de cuvântul-metaforă care poartă până și crucea vieții, este cuvântul enigmă, esență, misterios și fascinant în al cărui labirint suflesc întră teama, mirarea, reținerea, uimirea, speranța, iubirea și moartea, bucurii, tristeți și drame.

Noi înșine ne mirăm, ne întrebăm când paginile unei cărți ți se deschid parcă singure, dezvăluindu-și frumusețea universului cuprins, descris și privilegiat, unde privirea și gândul nostru concordă cu ideile și faptele din acel univers. Universul lui Grigore Ilisei este policrom, de ce nu și polifonic având în vedere „poliflora” contrapunctică a temelor sale scriitoricești, la care se adaugă, lucru mai rar întâlnit, și slovele mărturisitoare din arealul Ortodoxiei românești, aceste slove fiind „săpate în sufletul meu cam în același fel în care meșterul alcătuiește o pisanie în piatră ca să dăinuie”.

Se lasă târziu de-a binelea, spre miezul nopții, nu întrerup lectura cărții *Un veac în față, un veac în spate*, unde Grigore Ilisei răspunde autorului povestind viu și colorat, empatic și neconvențional, periplusul tulburător prin destinul unor „oameni, locuri și cuvinte”, un șuvoi de vorbe cu tâlc, înmiresmate voroave ce se însuflețesc și se simt bine într-un taifas numai al lui, încât sintagma sadoveniană cu ieșitul din „mantaua” marelui prozator se adevărește, ca în domolul și sfătosul „Cântec al amintirii”. Și aventura amintirilor continuă cu Mălinii lui Labiș, cu Fălticeni de care este legat prin școlirea de aici și apoi prin cele patru cărți scrise, cu alese evocări ale ținutului de pe Șoimuz, cu oamenii lui deosebiți și de la care a plecat cu zestrea spiritua-lă însoțitoare vieții pe mai departe. Interogațiile lui Titus Vîjeu, el însuși maestru în jonglarea cuvintelor și ideilor, îl poartă pe Grigore Ilisei prin memoria culturală, cu „spovedaniile” din *Oleacă de taifas* și nu numai, însoțite parcă de o muzică a nostalgiilor în care sunetele sentimentelor se aud liniștit, mângâietor și afectuos. Cititorul bea apa vie

din ulciorul fermecat întins de scriitor, soarbe mireasma și energia într-un colocvial mărturisitor, se încarcă mental și sufletește, n-ar mai vrea să se despartă de cugetul omului bun. Îl știam pe Grigore Ilisei din multe scrieri dialogale, din responsabilitățile pe care le-a avut mulți ani pe linia organizării audiovizualului. S-a impus ca personalitate a Cetății contemporane, ca scriitor de anvergură, cu o operă care respiră sufletul moldav în splendoarea și tristețea lui, care apropie prezentul de ființa românească, de multe ori rătăcită în alte universuri străine de spiritul nostru.

Și „cântecul mereu cântător al amintirii” se răspândește în ecouri prelungite, ce iau calea scrierilor din volumele-romane cunoscute *Ceasul oprit*, *Masa de biliard*, *Octavia*, apoi trilogia *Palimpseste regăsite*, la fiecare interviu insistă a afla miezul cărții, asta și pentru eventualii noi cititori, la care autorul jovial și precis spune: „proza cere germinare, elaborare mai îndelungată, dospiri, reveniri și acea conviețuire imaginară a personajelor, cu povestea lor... un stil și un mod personal de a vedea lumea și a o restitui livresc cititorilor”. Ideile își prelungesc viața cu intimitățile ei, străbat meridianele în urma cărora scrisul memorialistului fixează parcă pentru totdeauna atmosfera locurilor și a peisajelor în „stampe” vibrante la un loc cu spiritul și asocierile de gânduri – toate conturând pagini clasice de călătorie în „lumea largă”, care pagini citite îți rafinează simțul și mintea într-o percepție și cunoașterea lumii, așa cum se întâmplă, de pildă, în cărțile *La gurile Africii*, *Stampe europene* sau *De la Vest tot la Vest*, după cum în publicistică se manifestă și pe tărâmul artelor frumoase, cu opiniile și reflecțiile criticului eseist îndrăgostit de artele plastice și de creatorii lor. Criticul de artă nu poate face abstracție de elocvență, de acel relief expresiv cu o anume strălucire în exprimare pentru a trezi interesul asistenței. El lasă imaginația să zboare, în timp ce privirile se îndreaptă în căutarea tainelor artei și sensului ei.

Întâlnim în aceste admirabile dialoguri evocări ale unor mari figuri de scriitori, artiști, istorici, fețe bisericești, oameni de cultură, de la chipurile legendare ale lui Sadoveanu, Ibrăileanu, frații Teodoreanu, Demostene Botez, Lovinești, Magda Isanos, Anton Holban, Lucia Mantu, Topirceanu, Otilia Cazimir, Miluță Gheorghiu, Octav Băncilă ș.a., adunându-se un prețios material testimonial privind personalitățile interbelice ale Iașului și nu numai până la Nicolae Labiș, arhimandritul Ilie Cleopa, Ioan Alexandru, Marin Sorescu, George Lesnea, Cella Delavrancea, Dan Hatmanu, Zoe Dumitrescu Bușulenga, Călin Alupi, Dan Hăulică, Grigore Vieru, Florin Faifer, Al. Zub, Ioan Holban, Cătălin Ciolca, Nicolae Turtureanu,

Theodor Codreanu, Mircea Radu Iacoban și încă alții, oameni hărăziți cu talent, prezențe vitale unui fecund climat cultural. Portrete memorabile ale unor savanți și universitari între care Gr. T. Popa, Gheorghe Ivănescu, Al. Dima, Constantin Ciopraga, Ștefan Cuciureanu, Liviu Leonte, Al. Husar, Elvira Sorohan, Gavril Istrate, Dan Mănuță, rămân ca niște efegii imprimate în memoria noastră: „Cursurile lui Ștefan Cuciureanu erau cuceritoare mai ales prin divagațiile pline de erudiție, livrate într-un limbaj colorat și condimentate cu ironie subțire și chiar glume, cele ale unui incorigibil boem”; „Volubil, cu înfățișarea lui de prinț nordic, cu o ținută elevată, academică, știa să te apropie ca și cum l-ai fi cunoscut de când lumea și pământul. Priceperea de a îmbina exigența cu prietenia l-a definit pe acest aristocrat al catedrei” (despre Liviu Leonte); „Alexandru Husar era în tot și în toate în anii mei de studenție un nonconformist. Ne apela curtenitor cu formula «Colega». Adresarea nu avea o conotație peiorativă, ci exprima o colegialitate văzută în perspectiva timpului. Și noi îi spuneam cu respect «Maestre». Vorbea chiar la curs, cu patos, cucerindu-i din prima clipă pe auditori. Încălca cu bună

știință cutumele și desfășura orele în spații neconvenționale, în Grădina Copou sau la Casa Universitarilor, pe terasa acesteia. Ieșirea din decorul auster al sălilor de curs plăcea studenților, cei mai mulți îl adora, era profesorul nostru favorit”; „Impunea prin ținută academică, atent la fiecare detaliu, de la vestimentație la relaționarea cu semenii, una mereu ceremonioasă, sobră cel mai adesea, rar caldă. Dar dincolo de aparenta lui răceală pulsa în adâncul ființei lui o fire simțitoare. Se arăta a fi om, nu al efluviorilor sentimentale, ci al unor surprinzătoare și tulburătoare înfiorări, care ne tușau întotdeauna” (despre Al. Dima). Condei de măiastră creionare, Grigore Ilisei îmbrățișează o artă exclusiv intelectuală în toate profilurile și medalioanele înfățișate în *Chipuri pe pânza vremii*. Este o operă cu vădit caracter de sinteză, cu semnificații care vizează înseși fizionomiile spirituale ale personajelor. Cu totul remarcabil este și faptul că prinde tușa tranșantă în planul sugestiei reperate subtil, rafinat și elevat.

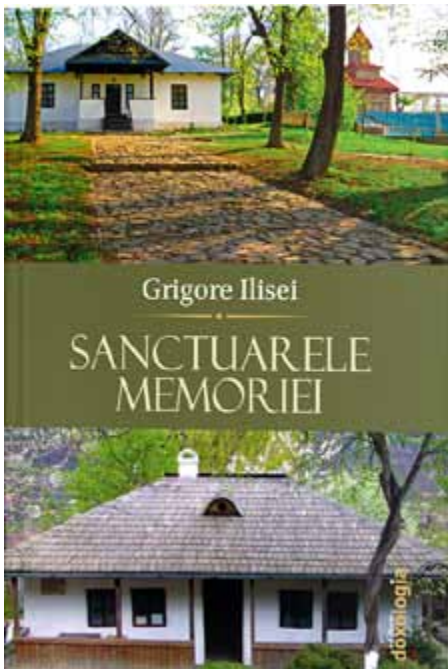
Grigore Ilisei a fost un privilegiat, el însuși o susține, de a fi fost în apropierea multor figuri ilustre, făpturi alese, cum le numește. „Raporturile de prietenie ce se țesau erau cele de la emul la magistrul, dar străbătute de respect reciproc, nimbate de o admirație sinceră, cea a unui tânăr față de posibilul lui model.” A cunoscut oameni de profesii și vârste diferite, s-a bucurat de apreciere și simpatia *Doamnelor vremii*, delicate, înțelepte, fermecătoare: Ștefana Velisar-Teodoreanu, Valeria Sadoveanu, Ioana Postelnicu, Iulia Hălăucescu, Cella Delavrancea, Cella Serghi, Zoe Dumitrescu-Bușulenga, doamne cu un loc special în memoria și în sufletul scriitorului. Despre marele Ion Irimescu spune că l-a „impresionat mult înzidirea sa în toposul natal. Purta cu mândrie, dar și cu delicatețe recunoștința vie pentru ceea ce primise aici (Fălticeni, n.n.), unde începuse a se rostui destinul său”. În *Cu George Lesnea prin veac*, formidabile dialoguri, cei doi parteneri de taifas sunt într-o continuă plimbare printre amintirile scriitoricești din Iașii interbelici și contemporani „Din mintea lui ieșeau, zbucnind ca niște flăcări de magneziu, epigramele, madrigale, cum le considerau confrății de la *Viața Românească*, dar la fel de iute și cuceritor răsucea firul poveștilor”, iar Florin Faifer, cu „amplul și doctul excurs critic, cu scriitură măiastră” va rămâne în pagini strălucite, cum rar se mai scriu azi.

Ar fi încă multe de spus despre *Un veac în față, un veac în spate*. Titlul ne duce cu gândul la *Călare pe două veacuri*, excelenta memorialistică a lingvistului și filologului Sextil Pușcariu. Da, unii dintre noi au privilegiul timpului de a duce pe umeri două secole, martori ai unor evenimente faste sau mai puțin prielnice, unele fastidioase, altele chiar dramatice. Dar puțini sunt cei care au darul de a le prezenta în toată splendoarea sau nimicnicia lor.

Cum să nu fii sedus de scrisul frumos, de minunăția expresivă a cuvântului, de acuratețea stilistică? Dialogul acesta e ca un colind cutreierat, flanat, plimbat printre amintiri despre atâtea și atâtea locuri și întâmplări, unele hotărâtoare pe linia sensului existenței, cu biografii și personaje captivante. Grigore Ilisei se simte în largul lui, ca la un ospăț regal, ori de câte ori își trimite verbul expresiv și cald să officieze arta scrisului, cu admirație și farmec, de parcă limbajul textului ar deveni trist, sărac și stingher fără dulceața vorbei adusă din bătrâni, din primordialul ființei în întreg destinul acesteia și a adâncurilor sale sufletești. Dialogul dintre Titus Vîjeu și Grigore Ilisei se derulează ca o frescă de proporții cuprinzătoare a vremurilor trăite și a timpului care se lasă zăgărit cu lumini și umbre, evocator și sensibil, în serpentine dulci și amețitoare. Artă dialogală ridicată la rangul de literatură adevărată.

Cartea și dialogul sunt semnele idealismului său renascentist, plin de înțelepciune și învățăminte într-o vreme bezmetică și agitată, când valorile umane plutesc într-o continuă bulversare.

Grigore Ilisei le adună și le așază la locul cuvenit, în cărți pe care cu toții ar trebui să le citim. Suntem aici părtași la un periplus narativ-cultural sui-generis, unde povestea este în deplină armonie cu implicarea în tot ceea ce ține de viață – cunoașterea, meditația, dubitația, extazul, mirarea, întrebarea... Scriitorul ieșean se apropie discret de o vârstă rotundă, o iau înainte și-i urez numai senin în suflet și izbândă luminoasă de sub zodia mirabilă a frumosului și a binelui.

Marcel MUREȘEANU

Coloane

Poe

I

Ascuns în ochiul lui
aduce vulturul, din nor,
un trandafir iubitei sale!

II

Încleștate sunt
degetele timpului
pe grumazul nostru,
urmele lor vineții
ca ale pielitei
prunelor brumate de toamnă!

III

Ca niște junghere
cocorii sfârtecă
cerul!

IV

Las cu limbă de moarte
și cu limbă de vânt
să mă ascundeți
adânc sub pământ!

V

Te voi îmbrăca în ceară
și te voi lăsa
la îndemâna verii!
Așa se va petrece
dragostea mea cu tine!

VI

Iată, urnele
cu cenușile poezilor
cum lăcrimează!

VII

Cineva îmi pregătește
creștetul capului,
să scrie pe el
un refren pentru Marsilieza!

VIII

Ascundeți-vă-n subsuoara lor
și-n umbra
celor care nu vă vor!

IX

Dormi, Adâncule, dormi,
nu te stârni,
soarele va veni
și va mâna iar
morile apelor tale.

X

Nu întrebați nimic
moartea, pentru că
ea însăși
este o întrebare!

XI

Dacă vă tremură mâinile
nu umpleți ceștile voastre
cu prea multă fericire!

XII

Se-adună iar la Cina cea de Taină
apostolii și-așteaptă pe Iisus!
Degeaba așteptați,
că nu mai vine
le spune Iuda,
coborându-și geana.

XIII

Afla-vom, oare,
până unde poate merge
țipătul desculț
și cu ce se încălță
după aceea?
La fiecare pas rănilor
se adâncesc și sângerează
și la fiecare pas se
vindecă!

XIV

Binecuvântat fie
măgarul Gheorghii
care încă poartă
o frunză de viță
sub pânțele
rotund și bombat!
Binecuvântat fie
și cel care l-a binecuvântat!
El a suferit vorbe rele
și loviri nenumărate
de la acela pe care
îl poartă pe spate.

XV

Balerină a morții, Toamna!
În vârful ei un pitic-vrăjitor
atinge cu bagheta lui cerul!
Pulberea și vuietul său
parcă vin din Elada...
O Tornadă e și Adevărul!

XVI

Vor veni la tine ai tăi
și vor zice: mori!
și vei muri
vor veni iarăși ai tăi
și vor zice: iată îți
vom da foc la tot
ce ai agonisit
și o vor împlini.
Vor veni la tine
străinii și vor ridica
piatra de pe mormântul
tău!

XVII

Recunosc Legislația Cerului,
recunosc că fulgerul este un sceptru,
recunosc că toate ale lumilor
au încremenit în curgerea lor,
recunosc că Geneza e o faptă bună
și că prima felină a fost o floare.
Fluturii de la galere sunt
spaima mea!

XVIII

Un cățel meditează
la picioarele
lui Frank Sinatra!
El se gândește
la cât de trecătoare
este Gloria Mundi!

Liviu PENDEFUNDA

Plânge o flacără tăiată

Podul de piatră

În asemenea vremuri
pe drum trec
cântre vârtejuri vibrante
dezastrele noastre
pe un pod de piatră încă nedărâmat.

Sus între ceruri ochii mi'i înec
în raza timpului ce pare aplecat
spre-al pământului adânc
unde urmele neșterse din vechime
ale celor care
peste morminte au călcat
mai sângere cu fum
și mi jur că n'am să plec
pe drum dureri fără să presar
peste-un tunel secret în care curg
fragmente de timp
care din podul ce va să fie dărâmat,
sfântă înălțare de viață peste moarte,
lumini de aripi am s'adun.

De-ar fi să las doar suflete să piară
nu poate fi mai marele păcat
precum ființele-atârinate
de umbre generoase
din dense brațe mănuite de o fiară
nemaiputând de ele ca să scape,
nu m'as răni făcând un salt
în clopotul cuvintelor furioase
și-a prețui iubirea să învăț
cân plină vară
ce minunat e să te bucuri
de-o lume transformată în Eden.

Dar nu'i.
Pentru că'n urmă, în nisip
plânge o flacără tăiată, dor de mamă...
lăstarii cresc, dar nu acasă
de-aceea simt că pe drum trec
semințe noi de iarbă
la marginea-unui pom
cu rădăcini adânci, însă tăiat,
în juru'i cuiburi sparte
și păsările-orfane refugiate
în tunelul secret
în care curg fragmentele de timp.

Fără un sens, stupide par
adevăratele valori
în timp ce, Doamne, noi,
Astralii Călători, visele Tale
în adânc de vers le strecurăm,
oceane, munți, câmpii să traversăm,
groaznicele timpuri
să le sculptăm spre-a aminti
în noul pod de piatră sacră lumea Ta
pentru cei ce vor mai fi.

Ottawa, Montreal, 15-19 Septembrie 2022

Miracolul

O lumină, un miracol
se'nfiripă din adânc,
din adânc de'nțelepciune,
flacără de suflet care
dintre stele clipocinde
hotărât-a să le-adune'n pui de om,
pui de iubire
într'al universului spectacol.
Cum se poate-atât de simplu
și-oare cine'n viața noastră tainic
să aducă atâta fericire?

Ottawa, 1 Septembrie 2022

Viziuni

Viziuni imperceptibil se ascund
în cerul vântului pe când
un suflet pleacă și rănit
plânge și încearcă
sănoate cât mai sus
într'un final zidit
de șobolani ce-aștaptă
nespus
copilul cu care să împartă

lumina zâmbetului tău având
în ochi de chihlimbar un gând.

E sigur împlinire când îmi spui
cântr'un ghioc descoperi
dorința mea dintâi,
imperceptibile viziuni
ce par că se ascund
de mii de ani trecând
în zbor legat de-un vâl adânc
ce nu mai vrea să fie gând.

Măncumet tremurând să fur
din jungle șerpi cu care să înnod
strălucitoare astre ngenunchiate
și să pot
crea noi lumi întunecate
cu îngeri și cu zâne împrejur,
să nu mai plâng și să nu uit
cân ignoranță și soroc
viziuni imperceptibil se ascund

Gloria Pacem, 25 Brumărel 2022

Festina lente

Răsărit de Marte după
Lună plină'n Miroslava
cu Jupiter în frunte și pe
stângul umăr un Saturn
Măntreb ce pot în astă lume
în cântec de final s'adun
și'ncetinesc pe drumuri graba
în dorul de nespuse de care mă feresc
lângă iubirea ta săl spun.

Gloria Pacem, 11 Brumar 2022

Eugen MUNTEANU

Răstimp parizian, 1997–2000. Jurnal epistolar (XI)

Dragă Dinu, tocmai am urcat de jos, din holul căminului universitar unde locuiesc; ți-am auzit vocea prea cunoscută la telefon și vreau să spun că îmi e cam dor de tine. Mă gândesc, în același timp, că nu ar fi rău dacă am purta o corespondență așa, ca între bărbați. În ce mă privește, mi-ar fi foarte utilă, căci mi-ar mai atenua dorul de casă. Povestește-mi ce mai e pe acasă, cum merge cu școala, cum te împaci cu mama și cu bunica. De-acum, că se imprimăvărează, te rog să nu mai pornești mașina decât o singură dată la șapte-opt zile, altfel nu are rost.

Apropo de mașină, vreau să-ți spun că deunăzi am văzut o mașină de vânzare, un Ford din 1991. Costă doar 12 mii de franci (cam 2000 de dolari), aș fi putut să îl cumpăr. Pe de altă parte, am putea la vară veni aici toți trei cu mașina noastră, care e nouă. Problema este însă alta. Mai întâi că benzina este foarte scumpă la Paris, opt franci/ litrul. Apoi, nu ai unde parca! Oriunde parchezi, trebuie să plătești, cam 20 de franci pe oră, sau să îți cumperi abonament anual, care costă 2000 de franci. Ceea ce, cum vezi, este foarte scump. În cazul că voi mai rămâne mult la Paris, 2–3 ani, mă gândesc dacă nu ar fi mai bine să vindem Tico și să ne luăm o mașină de aici, la întoarcerea în țară. E păcat ca Ticuțul nostru să îmbătrânească nefolosit. Asta, firește, dacă nu cumva Gabi își ia inima în dinți și la primăvară se va urca la volan și îl va pune la lucru. Vom mai vedea!

Acum, în altă ordine de idei, vreau să îți spun că Parisul este impresionant. Nu degeaba este supranumit orașul „lumină” sau „capitala lumii”. Bulevarde largi, monumentale, întretăiate de străduțe înguste, Sena cu cele peste 20 de poduri ale sale, care de care mai frumoase. Apoi clădirile sale monumentale, înmărmuritor de frumoase ca arhitectură, largi cât un cartier întreg, cu statui, fântâni, arbori. Nu mai vorbesc de marile muzee, unde s-au strâns toate comorile de artă din toate vremurile și de peste tot. Duminica trecută am vizitat Luvrul, despre care am vorbit într-o scrisoare anterioară. Toate palatele pe lângă care trec, toate locurile istorice despre care am citit în copilărie și în adolescență, le văd acum aievea și am un sentiment de împăcare și satisfacție. Mă simt un privilegiat. Totuși, trebuie să îți spun că este și foarte obositor. Merg de obicei cu metroul, dar sunt zone când trebuie să merg pe jos, inclusiv în labirinturile sale subpământene, ceea ce mă obosește.

Cum știi, de când avem mașină, mam dezobișnuit să merg pe jos. Totul are însă și o latură bună: Mai slăbesc! Locul meu de muncă, Unité Formation et Recherche (URF) d'Italien et Roumain se află în Grand Palais, un palat uriaș pe malul Senei, iar cu cealaltă latură pe Champs Elysées, cel mai mare bulevard parizian.

La computerul la care am acces oficial nu am reușit încă să ajung, sunt toate strânse într-o cameră care este mai tot timpul încuiată. Voi vedea mai încolo. Francezii folosesc cu precădere sistemul Macintosh, nu PC, dar seamănă între ele.

Ce să îți mai spun? Că societatea este ultra-organizată, nimic nu este lăsat la întâmplare, peste tot plătești taxe și primești cărți de intrare, mi-am burdușit portofelul cu vreo 20 de cartele magnetice de peste tot. Bani de salariu nu îi primesc în mână, îmi sunt vărsați în cont și îi iau de acolo cu ajutorul cartelei de la automat, câți am nevoie. Copii nu am văzut pe stradă, ei stau cam toată ziua la școală, unde primesc și de mâncare și își fac și temele. Vin acasă doar seara. Vom vedea la vară dacă ne hotărâm să vii să stai cu mine și să urmezi școala aici.

Cam atâta la prima scrisoare, îți voi scrie alta după ce primesc răspunsul tău. Aștept cu nerabdare! Adresa mea: Doctor Eugen Munteanu, Residence universitaire, 4, rue Citeaux, chambre 213, 75012, Paris. Te sărut, tata.

[texte pe cărți poștale tip vedere]

1.

Iubito poezia trebuie reinventată/ îmi spun/ cu tot exercițiul pierdut/ și cu toată/ disciplina la care-am supus/ de decenii cuvintele/ sfios și cu fervoarea/ celui dintâi poet când/ a comparat soarta omului/ cu o frunză pe apă/ sau cu umbra unui vis/ în cinstea ta/ eliberez cuvintele/ ca într-un exercițiu pentru/ marea tăcere îmi spun/ iubito poezia trebuie reinventată.

Paris, 25 februarie 1997

2.

Menirea bărbatului/ spunea Nietzsche/ este să spună/ eu vreau/ iar a femeii/ să spună/ el vrea/ mă întreb:/ este orice bărbat/ un războinic/ sau lucrurile stau/ exact invers?

Paris, 26 februarie 1997

Poezia am scris-o/ în titlul scrisorii/ așa că aici/ voi produce o biată proză:/ sicut clericus quiddam/ pauper misere/ cellulis erro/ Sorbonae Parisiis/ propter phantasmata/ spatiabo simul/ cum amica/ nomine Angeli Gabriellis/ caelestibus intervallis.

Paris, 27 februarie 1997

4.

În pușcăria de lux în care mă aflu/ închis de un înger – înger oare? – al ambiției/ alături de cohorte de suflete vii/ ale celor pe care îi simt copii ai mei/ nu părinți! Întru carnea spiritului/ în marea muțenie – sunt zile întregi cât nu scot un cuvânt ca și cum/ m-aș pregăti tăcând pentru discursul final/ te văd lângă mine senini/ ca un cuplu regal/ împăcat cu soarta și cu eternitatea/ imbarcați pentru un lung voiaj/ despre care nu știm/ când a început dar știm/ că se va termina/ în ceruri.

Paris 2 martie 1997

5.

Scări rulante pagina albă/ prietenoasă aici acasă Grand Palais/ scări rulante madame Routier scări/ rulante nepăsare priviri piezișe/ madame Soulier les rois de France/ reșou fermee BoardCréteil/ tipătul sirenelor scări rulante/ je suis desolée scări rulante/ mon patron est fous o pipă/ fruits de mer scări rulante/ la salle no 1 saltele găuri/ somn liniștit fără vise/ scări rulante Seimeni/ je regrette andive/ mereu scări rulante îndârjire/ voilà Paris.

3 martie 1997

6.

Te voi iubi până la urmă/ Parisule/ însinguratele bătrânele capriciosule/ răule și mincinosule/ până la urmă/ te voi iubi necioplitule/ mizerabile și ascunsule/ trădătorule flămândule/ și nemilosule Paris/ neînduplecatule/ infidelule excedatule și bolnăviciosule/ îmi voi regăsi până la urmă/ străvechi amintiri/ și te voi iubi/ dar va trebui/ între timp/ să trec toate apelativele/ la feminin.

Paris 6 martie 1997

Vineri, 14 februarie 1997. Dragii mei, am primit în sfârșit scrisoarea voastră (adică cele două scrisori într-una), expediate pe adresa din rue Ribera. Monseniorul Surdu mi-a expediat-o la Grand Palais, după cum îmi promisese. M-am bucurat enorm să citesc scrisorile voastre. Vă voi răspunde punct cu punct la fiecare, dar, mai întâi, să vă povestesc pe scurt ziua mea de astăzi. După prânz (deja povestit în scrisoarea pe care tocmai am expediat-o), am plecat la plimbare pe Champs-Élysées, de la Grand Palais până la Defense, o distanță cam de la capătul Copoului până la Palatul Culturii din Iași. Lărgime neverosimilă a marelui bulevard, de o parte și de alta numai magazine și sedii de mari firme (aviație, bănci, Peugeot, Renault, am intrat, am văzut ultimele tipuri,

fiecare peste 85.000 de franci). Stradă animată, mulți turiști, mă rog, centrul Parisului, id est al universului. Impresionant marele Arc de Triumf, celebrând gloria militară a Franței, cu basoreliefurile tuturor bătăliilor purtate în timp. Ecouri apoi din primul și din al doilea război mondial, în centru, sub mormântul soldatului necunoscut, foarte simplu și sobru, cu inscripția: „Ici dort un soldat mort pour la France”. Gravată în litere de bronz, pe caldarâm, sub arc, celebrul discurs al lui de Gaulle din iunie 1940, către Franța ocupată de nemți. El le vorbea prin Radio Londra și se adresa unei Franțe învinse și cucerite.

Cuvinte vibrante în cel mai pur stil înalt: „Francezi, conducătorii noștri au fost nevoiți să cedeze țara în fața unui inamic nu atât covârșitor numeric, cât superior ca tehnică de luptă. Franța a fost cucerită prin forța tancurilor și a avioanelor, dar ea va fi eliberată tot prin aceeași forță mecanică. Nu trebuie să desperați, Franța nu se rezumă doar la bietul teritoriu de acasă, ea este un mare imperiu. Ne vom uni toate forțele și vom folosi resursele acestui imperiu, ne vom alia cu imperiul Britanic și vom folosi împreună industria Statelor Unite, ca să ne înarmăm. Soldați și ofițeri ai Franței, ingineri și muncitori, oriunde vă aflați, veniți alături de mine ca să facem noua armată care va elibera Franța”. Am rezumat, firește, discursul este mult mai elegant. Am intrat apoi într-o doară prin niște buticuri. La capătul celălalt al bulevardului, întrezărită la orizont este Place Concorde, cu celebra coloană de bazalt cu inscripții în hieroglifici înălțată la 1836 și adusă din Egipt, de la Luxor. De acolo începe parcul Tuileries, imens, cu mii de statui, m-am uitat puțin, apoi am renunțat,

alte ori sunt foarte abătut, dar îmi interzic orice ispită. Încă rezist. Defecțiune de întâlnire cu îngrămăditul de Costi. Este de mai bine de un an la Paris, dar nu are habar pe ce lume se află. Le dau telefon pe la orele 16, stabilem să vină peste jumătate de oră să mă ia din Place Concorde. Am așteptat nu o jumătate de oră, ci peste vreo oră, după care m-am întors acasă. În cele din urmă, îmi dă telefon Eliza, că nu a pornit mașina. Dracul să-i ia! Mă dor picioarele îngrozitor. Scrisorile voastre le-am citit de câteva ori. Am încercat să ațipesc câteva minute, nu reușesc, atât sunt de obosit. Vai, nu mai sunt tânăr! Ce revelație! Este drept, distanțele sunt înșelătoare la Paris. Vezi în zare un monument și crezi că e la o aruncătură de băț, dar este la sute de metri. În sfârșit, din pat să continui scrisoarea. Pătania cu Romi o povestești epoeic. Bine că ai ieșit cu bine. Într-adevăr, multă lume moare cu zile de peritonită, din cauza nepăsării și a incompetenței medicilor. Și eu era să o pătesc, la optsprezece ani, de peritonită!

Despre acceptul unei școli din Paris de a-l primi pe Dinu vom vorbi când veți veni voi aici, la vară. Se pare că trebuie să treacă un fel de examen evaluare. Va fi probabil nevoie de un trimestru sau de un an de învățare a limbii. În sfârșit, vom vedea la vară. Chestia cu ieșirile și intrările pe viza de lung séjour nu mi-e clară, de vreme ce nu m-au chemat încă la prefectura de poliție să îmi dea viza. Vom vedea, mai avem timp. La Berlin nu cred că mă mai duc pe data de 5 martie, îmi scrie profesorul Reiter, slavistul balcanolog, că, din păcate, drumul ar costa cam vreo mie de franci iar ei nu mi-l pot plăti. Este prea mult. Îmi pare foarte rău, erau acolo lucruri care mă interesau foarte mult, despre interferențele lingvistice în Europa. Se dezbătea subiectul despre Europa ca uniune lingvistică. O să întreb totuși la facultate aici, poate îmi plătesc francezii drumul cumva, deși mă îndoiesc. În Italia, la profesorul Stati, iar nu mă duc, fiindcă nu am scris lucrarea pe care o propusese: *De la competence dialogale*, în care voiam să dezvolt o idee în spirit coșerian. Așa că rămâne pentru altădată. De Sebastian Țăci am mai vorbit, dă-mi, rogu-te, adresa lui, ca să îi scriu în America. Îmi spui că ești ca un mecanism, că plângi mereu, că Dinu te supără... Ce să spun? Este, într-adevăr, un traumatism ce se întâmplă cu noi, dar suntem, slavă Domnului, sănătoși și vom reuși să ne ducem planurile la bun sfârșit. Alte amănunte referitoare la mine, în analizele „psihologice” anterioare. Acum îmi dau seama, văzând cât m-am bucurat cu privire la scrisoarea după atâtea așteptare, că s-ar putea să îți scriu prea des și prea mult. Spune-mi sincer și voi mai răi!

Îmi pare bine că Dinu mănâncă și este sănătos. Ar trebui să hotărâști odată să nu îl mai răsfeți alimentar. Nu am înțeles cum Mariana Purțuc pleacă în Franța cu mașina. Și voi veți veni tot pentru două luni, poate trei. Tatonează, poate îi convine Marianei să împărțiți cheltuielile și să veniți împreună, asta în cazul că nu voi veni eu după voi. Repet ce-am mai spus: veți veni aici cu viză turistică, scurtă, de două-trei luni, apoi vom decide la fața locului, văzând și făcând, ce avem de făcut. Nu spui la nimeni ce intenții ai, spui că stai doar în vacanță, dar te interesezi discret de formalități, la școală la tine și la Dinu. Ce trebuie făcut în așa fel încât, în cazul în care decidem să rămâneți cât va dura misiunea mea, restul să rezolvi prin telefon și poștă. Cât privește adaptarea, locuința aici la Paris et caetera, este iar prea devreme să analizăm. Să văd întâi cât câștig, cât cheltuiesc, ce îmi rămâne. Oricum, căminul din rue Citeaux nu închide peste vară. Contractul meu de muncă și repartitia de cămin sunt până la 31 august, cu posibilitatea prelungirii pentru toți trei, pe timpul verii. Dar și aceasta vom vedea. Nu o să fie greu să obțin aici o cameră pentru Dinu sau una dublă pentru toți trei pe timpul verii, când nu e prea multă lume în cămin. Cu modalitatea venirii, avion sau mașină, iar e prea devreme să discutăm. Primul meu salariu va fi pe 24 februarie. La voi e ger. Aici e cald, 7-8 grade cu plus, lumea merge îmbrăcată ușor, fără căciuli, mulți în talie, cu un fular în jurul gâtului. Oricum, în spațiile publice, ca să nu mai vorbesc de cele private, este foarte cald. Portretul politic al țării pe care mi-l faci e prea sumar. Nu înțeleg mai nimic. Emoționantă mi se pare metafora cu enormul, depărtarea și mângâierile. Nu am cum să îți trimit pozele, aparatul l-am lăsat acasă. În final spui că Parisul ți se pare ostil și că nu poți accepta visurile mele pentru doi-trei ani. Mă întreb ce mă face atât de fericit aici. Mai întâi că nu sunt deloc fericit, încerc să îmi construiesc o stare de detașare stoică, să îmi îngheț neliniștile și să le înec în muncă. Sunt, deocamdată, mulțumit că pot lucra. Cum spuneam și în scrisorile trecute, nu e nimic băut în cuie. Totul îl vom decide la vară aici. Reiter rugămintea de a mai achiziționa câteva exemplare din cărțile mele. *De Magistro* la librăria din Piața Unirii și *Studii de lexicologie biblică* la librăria universității. Te rog să îl cauți pe Lupescu și să îi spui că te-ai consultat cu mine și am hotărât așa: dacă în trei săptămâni, din momentul discuției, nu scoate *Carmina Burana*, noi o publicăm la alt editor, fără poze. Îi spui și insiști că acesta este ultimul nostru cuvânt. Îi voi trimite, de altfel, și un fax în acest sens.

La Louvre, lângă autopoartretul lui Van Gogh

Lucian VASILIU

nostalgia duratei

aniversări

Marina SPALAS

Florin Faifer cel Fain

M-am „așezat” în Iași în toamna anului 1974, prin repartitie ministerială, la Biblioteca Institutului Politehnic „Gheorghe Asachi”. Ratasem admiterea la Facultatea de Drept, optasem pentru Școala Postliceală de Biblioteconomie din București. În două veri (1973 și 1974) am făcut practică, timp de câte o lună de zile, la Biblioteca Județeană „Gheorghe Asachi”, apoi la Biblioteca Centrală „Mihai Eminescu”. Fusesem în Iași, prima dată, în toamna anului 1969. Într-o excursie memorabilă, cu clasa mea a X-a, de licean bărlădean, pe traseul Gară – Râpa Galbenă – Parcul Copou – Bojdeuca lui Ion Creangă – Piața Unirii – Palatul Culturii. Casa junimistului Vasile Pogor (unde aveam să slujesc 33 de ani!) era în pregătire (restaurare) pentru deschidere (în 1972) ca Muzeu al Junimii, al Literaturii.

Precum George Topârceanu (păstrând proporțiile!) am colindat vreo 7 gazde, până mi-am aflat, relativ, locul. Inițial, în Iași, eram al nimănui. Mă debutase cu poeme, în *Convorbiri literare* (august 1973) poetul Ioanid Romanescu. Mihai Ursachi mă prezenta, generos, în Suplimentul de poezie al revistei *Opinia studentească*. Alexandru Călinescu mă cooptase în echipa redacțională a revistei *Dialog*, a Universității Cuza-Vodă. Daniel Dimitriu mă remarcase în contextul cenacului „Junimea”, la Muzeul „Vasile Pogor”.

În acest spațiu ieșean, succint rememorat, l-am cunoscut pe Florin Faifer. Era în anii 1980.

După prăbușirea zidului berlinez, am fost ales (prin vot secret, la concurență) director al Complexului Muzeal „Moldova” (sediul administrativ al tuturor muzeelor și caselor memoriale din Iași și din județ, în acel timp). Din toamna anului 1990, grație unui proiect național al Ministrului Culturii, Andrei Pleșu, privind descentralizarea instituțiilor culturale, am revenit, din Palatul Culturii, în Casa Junimii. Am făcut demersuri administrative și, între altele, strada I.C. Frimu a devenit strada Vasile Pogor; cimitirul zis al eroilor sovietici, din parcul caselor Pogor, a fost strămutat, legal, creștinește, în parcela cuvenită de la Cimitirul „Eternitatea”; am început restaurări și reparații curente la casele memoriale, precum Casa Alecsandri de la Mircești sau Bojdeuca lui Creangă din Iași; demersuri pentru realizarea Muzeului Negruzzi, de pe malul Prutului (Hermeziu – Trifești) etc; am pornit un festival al poeziei de Bunavestire, de ziua Anei Blandiana și de ziua Greciei; au fost restaurate subteranele de la Pogor și redade publicului; a fost amenajat podul casei-muzeu, cu destinație culturală etc.

La majoritatea acelor fapte, martor și participant a fost și Florin Faifer.

Îl cunoscusem prin prietenul comun, Val Condurache, înainte de 1989, la sediul Teatrului Național, unde Val Condurache, secretar literar, realiza o revistă substanțială, *Arlechin*. Iașii anilor 1980 erau posomorâți. Autoritățile reușiseră să ne înfrigureze, să ne disocieze (după celebra Anchetă a Grupului de la Iași, din 1983), să ne cufunde în întuneric. Pe acest fond, a funcționat, netrucată, solidaritatea (mai mult tacită, în jurul câtorva personalități – precum istoricul, deținut politic, Alexandru Zub) în preajma unui reșou de garsonieră pauperă, în contextul unei Prelecțiuni susținută de Alexandru Paleologu, de Zoe Dumitrescu-Busulenga sau de Mihai Șora; în paginile unei cărți precum *Jurnalul de la Păltiniș*; în „arena” unui spectacol de teatru esopic, a unui film interzis, a unui Paști celebrat la monastire, a unei partide de fotbal pe terenul de zgură de la „Sorbona”, a unei partide de inot în lacul Ciric, a unei porții de brânză cu smântână la Casa Universitarilor, a unei beri (mai puțin uleioase) la Cercul Militar, a unei cărți, pe sub mână, procurată de la librarul George Pruteanu (să zicem *Marea Neagră* de George Brătianu, ediție retrasă de pe piață în 1988); bucuria acceptării pe lista beneficiarilor pentru un exemplar din *Istoria literaturii* lui G. Călinescu (evident, contra cost; cu acordul Președintelui Comitetului de Cultură și Educație Socialistă) – și enunțurile ar putea continua, până la epuizarea memoriei noastre.

După 1990, libertățile est-europene ne-au dezlănțuit: unii au plecat în străinătate, alții au ales cariere politic-administrative; mulți dintre noi am rămas în câmp cultural, dornici să restaurăm, reconstituim, restituim! Să ne implicăm ACASĂ!

Între altele, am reeditat revista *Dacia literară* (proiect Mihail Kogălniceanu, Iași, 1940 – publicație unionist-subversivă, desființată cu largul concurs al administrației rusești de atunci). I-am asociat pe criticii literari Daniel Dimitriu și Val Condurache. Ni s-a alăturat Florin Faifer, ca excelent cercetător, istoric literar, eseist. De altfel, în acea perioadă Val Condurache rămăsese fără postul de secretar literar al Teatrului Național. L-am „transferat” redactor-șef al *Daciei literare*, care inițial a apărut sub egida Uniunii Scriitorilor în toamna anului 1990 (serie nouă). Prietenul nostru, Florin Faifer i-a succedat lui Val ca secretar literar la T.N. (1991-1993).

Tot în entuziasmul anului dezrobitor 1990, am inițiat primul ONG cultural din ținutul Iașilor: Societatea Culturală Junimea '90, pe care a onorat-o și Florin Faifer. A se vedea medalionul din 1998, poziția 44. În 1993, îi oferisem lui Florin Faifer prima distincție după căderea sistemului totalitar: Premiul „Vasile Pogor” pentru „creație artistică și activitate civică exemplară”, acordat de Societatea culturală Junimea '90, cu sediul la Muzeul „Vasile Pogor” (ulterior la Muzeul „Nicolae Gane”).

Treptat, echipa celebră de critici, esești, istorici înregistra pierderi importante: Daniel Dimitriu, Val Condurache, Mircea Doru Lesovici, Luca Pițu, George Pruteanu. Pe baricade au rămas, în chipuri diferite Alexandru Călinescu, Ioan Holban, Magda Ursache, Constantin Coroiu, Alexandru Dobrescu, Liviu Antonesei, Constantin Pricop, Dan Petrescu, Sorin Antohi, Florin Cântec, Florin Platon, Valeriu Gherghel, Victor Durnea, Mihai Dinu Gheorghiu, Constantin Dram ș.a.

La un moment dat, Florin Faifer nu mai deținea locuință. M-a rugat să intervin, discret, la primarul Constantin Simirad; se eliberase un fel de garsonieră în spațiile fostului *Hotel Binder* (Piața Fundațiilor Regale, ulterior Tineretului, actualmente „Mihai Eminescu”). Murise actorul Adrian Tuca (Didi Tuca-liuc), după un rol celebru în *Angajare de clovn*, de Matei Vișniec. Intervenția mea avu succes și Florin primi repartitie, devenind vecin, între alții, cu prozatorul Stelian Baboi.

Îl vedeam rar, pe la Filiala Iași a breslei noastre scriptoriene, la Ziua Poeziei, de Bunavestire, cu dezlegare la pește și un pahar cu vin, la o seară culturală cu Paul Miron (Universitatea din Freiburg), revenind, periodic și generos, în Iași Junimii, la Zilele „Sadoveanu”, la Casa cu turn din Copoul lui Kogălniceanu (F.F. se ocupase temeinic și de opera sadoveniană), deseori în librăriile ieșene, în redacții culturale. Era o apariție delicată, discretă, rafinată. Incisiv ludică.

Ultimele lui texte publicate în revista *Scriptor* au fost „Un spirit de finețe: Stănuța Crețu” (nr. 63-64/3-4, 2020) și „Bonjour, tristesse (Irina Andone)”, în nr. 65-66/5-6, 2020.

Ne suna, dialogând în dulcele lui stil, când alintat, ultrasensibil, când colocvial până la hohote de sorginte crengiană (junimistul Ion Creangă). Ne trimitea textele prin bunăvoința colegei lui de Institut „A. Philippide”, doamna Gabriela Haja (căreia, de asemenea, îi dedicase un text elegant în pagini scriptoriene). Feblețea lui constantă pentru spiritele feminine înalte nu se dezmințea! Cum nici statornica lui iubire pentru teatru și pentru cei dedicați comentariului scenei, precum Sorina Bălănescu, Olția Cântec, Valentin Silvestru, Ștefan Oprea, Bogdan Ulmu, Mircea Radu Iacoban sau Constantin Paiu.

Florin Faifer, fain fante al fineții fundamentale!

„Omul sfințește locul”

La 10 decembrie lumea muzicală îl sărbătorește pe marele dirijor și regizor CHRISTIAN BADEA.

Domnia sa nu iubește aniversările, dar lumea muzicală românească îi datorează cu prisosință toate elogiile.

Cu o carieră internațională impresionantă, maestrul Christian Badea a decis în urmă cu 10 ani să-și împartă timpul și cariera între lumea largă și România. A devenit, în 2012, prim-dirijorul principal al Filarmonicii „George Enescu” și a înființat *Fundația Română pentru Excelență în Muzică* pentru a-i ajuta pe tineri.

Aș putea să enumăr nume sonore cu care maestrul a colaborat în cariera sa.

Mă rezum să amintesc că a dirijat peste 160 de spectacole la Metropolitan în New York, că a colaborat cu cele mai importante teatre de operă din lume (printre ele: Wiener Staatsoper, Covent Garden, Opera din Sydney, Opera din Amsterdam, operele din Houston, Dallas, Toronto, Montreal, Buenos Aires, Chicago și Detroit).

A colaborat cu nume importante ale scenelor internaționale: Plácido Domingo, Luciano Pavarotti, Alfredo Kraus, Mirela Freni, Renée Fleming și mulți alții. A lucrat cu mari regizori: Franco Zeffirelli, Werner Herzog, Bruce Beresford, Keith Warner, Andrei Șerban, Liviu Ciulei.

Repertoriul său vast se întinde de la Bach și Mozart la cele mai importante nume ale muzicii secolului al XX-lea ca Roger Sessions, Peter Mennin și Samuel Barber; în domeniul operei menționez *Antoniou* și *Cleopatra*, pentru a cărei înregistrare *live* a primit Premiul Grammy.

A urmat cursuri de dirijat cu Herbert von Karajan, iar unul dintre mentorii săi a fost Leonard Bernstein.

Aceste nume de mari interpreți, de săli importante de concert și opere pot fi completate cu ușurință prin referințele aflate în mediul virtual.

Pentru mine, chiar dacă părerea mea nu contează, cel mai important aspect al personalității și talentului maestrului Christian Badea este componenta înalt civică.

Andrei Dumitriu, fostul director al Filarmonicii, care l-a invitat pe Christian Badea în România acum 10 ani, îmi mărturisea că nici nu credea că ar fi putut spera să-l audă dirijând în România, atât este de impresionantă cariera maestrului.

După ce a înființat *Fundația Română pentru Excelență în Muzică*, maestrul Badea a dirijat lucrările compozitorilor români Dan Dediu și Diana Rotaru, a realizat Festivalul internațional de Muzică Sibiu – Hermanstadt în 2014, proiectul *Parsifal* la Ateneu în 2015 și 2016, două spectacole tulburătoare și excepționale, prin perfecțiune, și ciclul „Mari concerte dedicate Centenarului României”.

A dirijat în Festivalul Enescu și se simte chemat să dirijeze cât mai multă muzică scrisă de George Enescu, care trebuie cântată și cunoscută până la ultima notă. Pe Enescu, maestrul îl numește „un sfânt ca om”.

Ce-l face cu totul excepțional pe acest mare și carismatic artist, poate, nu este atât cariera sa spectaculoasă, uluitoare, cât implicarea sa umană și artistică în viața cetății în care a revenit după 30 de ani.

N-ai auzit adesea de un artist de o asemenea anvergură revenit în țară, declarând că s-a întors să ofere din experiența și cunoștințele sale cetății muzicale românești la acest moment.

S-a simțit dator față de țara de origine pentru că a fost competitiv în lumea largă cu ce a învățat în România.

Câtă diferență între acest miraculos artist – care atunci când ridica bagheta în fața orchestrei Ateneului simți că timpul s-a suspendat și farmecul său copleșește muzicieni și public, orchestra devine alta, strălucitoare și de nerecunoscut – și „acei boieri ai minții”, pentru care lumea se reduce la interesul personal. Dacă vrei să fii martorul unei lecții de patriotism autentic, trebuie să-l asculți pe Christian Badea vorbind despre ce-ți oferă Ateneul Român ca muzician.

De curând am aflat că există titlul „tezaur uman viu”. Ei bine, acest titlu îl merită pe deplin marele și carismaticul dirijor Christian Badea.

„La mulți ani, Maestre Christian Badea”, oriunde vă veți afla, pentru că domnia voastră sfințește locul!

Easy reading?

Easy reading? Formula Cristinei Morales, care se impune (în Spania, premiată de Ministerul Culturii și Sportului, în 2019), nu mă cuprinde, o refuz, deși garantează că astfel devii autor de succes. Ce trebuie să faci? Să fii lesne de citit! Propoziții simple, comunicare directă, fără cuvinte complicate. Nu complica, nu nuanța. Scrie scurt, nu trece de 200 de pagini de roman. Nu ce-i mare contează. Repede, narează pe repede, lasă coaja (stilul), mergi direct la miez. Dă afară digresiunile.

Ba nu, răspund. Votz cu schița-cristal a lui Cehov, cu Hemingway al prozei scurte, cu momentele lui Caragiale. Știți un titlu mai scurt decât *Țal*? Votz cu prozele cât măslinile ale lui Alexandru Vlad, cu „timbrele” lui Vasile Gogea, cu fiolele de tărie ale lui Dumitru Augustin Doman, cu proza scurtă și gravă a lui Cornel Nistea, cu proza scurtă și jucăușă a lui Remus-Valeriu Giorgioni, dar eu nu pot în ruptul capului pretinde că am scris scurt, dimpotrivă.

Lipsa mea de răbdare, manifestă în viața cea de toate zilele, se răzbună în scris. Îmi plac frazele ample, ador parantezele explicative. Poate că multe aluzii culturale rămân neînțelese, dar nu-i bai, mă adresez cititorului avizat. Nu spunea Henry James că „autorul își creează cititorii la fel cum își creează personajele”?

„Magda U. LTD”, mă ironizează Gabriel Mardare, alt întortocheat al scrisului, ca și mine, amator (nu amator) de cuvinte – *portmanteau*, de cuvinte – valiză. Cine le înțelege le primește. Fie primite! Pentru Virgil Rațiu, spațiul larg al romanului (de la *Alfonz* la *Cărțile cu Alfonz*, Paralela 45, 2011) e și un spațiu al jocului de cuvinte. Ai zice că principiul acela cu cuvinte puține pentru efect maxim funcționează. Nu și la Rațiu, care deține prea multe cuvinte chiar. Proza sa e un fel de miriapod, numărul vocabulelor magnetice crescând și crescând, an de an și carte de carte.

Am avut și eu ceea ce numește N. Breban „o întârzire de destin”. Din pricina eliminării din presă (13 ani lungi), nu fac parte din nicio generație literară: a trebuit să redebutez cot la cot cu nouăzeciștii. Am avut de luptat cu necazul ăsta, al șomajului. Însă, cu o condițională contrafactuală, dacă n-aș fi fost scoasă din presă, n-aș fi ajuns la roman. Începusem cu eseuri despre poezie, *A patra dimensiune*, publicate în 1973, la Junimea. Mirar fi plăcut să scriu ca Breban, ca Buzura, ca Păler. Dar pentru asta îți trebuia *Dasein*-ul, faptul de a fi în lume, de față, prezent, cu formula heideggeriană: *in-der-Welt-sein*. Or eu, cu semnătură blocată, n-aveam cum fi.

Mă refugiasem, ca să mă feresc de pressingul ideologic, să scap de el, în poezia înaltă. Lia Alexianu, din *Astă vară n-a fost vară...*, voia să schimbe secolul: să se întoarcă la 1900 (anamnezis controlat), dar socialismul tot o ajunge din urmă. În *Universitatea care ucide*, n-am mai făcut o distincție atât de netă între roman și eseu (cum susțin și Al. Paleologu, și N. Steinhardt), între pagini literare și „ne-literare”, între *fiction* și *non-fiction*. Tudor Țopa, în *Punte*, găsește sintagma „text nedefinit” pentru proză eseistică, transgresând genurile. Mă număr printre cititorii de proză eseistică, tipar Livius Ciocârlie sau Ioana Părvulescu, dar parcurg empatic proza lui Cătălin Mihuleac, Radu Părpăuță, Călin Ciobotari... Poți scrie roman în fel de fel de feluri. Numai pe repede nu. Scriind pe repede, ne uniformizăm.

Universitatea care ucide e docu-roman. Lângă documentul poți obține câte efecte de text (oximoronic) vrei. În *Strigă acum...*, am folosit pseudo-jurnalul ca să fug de structură? Poate da, poate nu. La teoria romanului în roman subscriu total, ca și la teoria personajului în personaj, practică întâi în *Rău de România*, apoi în *Bursa de iluzii*.

Cum scriu la persoana întâi, sunt confundată cu personajele feminine. Plictisită să-mi fie puse-n cărcă biografemele altora, am inventat-o pe Magda U., personaj de control. Am nevoie de ironia ei, de luciditatea ei, când „vocale” o iau razna spre lirism, spre adaos de metaforă, spre verbozitate și alte nevoi. Or fi toate permise în dragoste și-n război, nu și-n literatură. Așadar, Magda U. mă trage de mânecă: Nu dilata fluxul narativ! Nu dilua! Nu lăbărta! Hai, mai cu talent!

Ca să scape de directivele plenarelor, postmodernității se salvează prin 7 feluri de ambiguitate. Nedelciu, Crăciun, Agopian, Horasangian, Lăcustă, Daniel Vighi, Nicolae Iliescu erau extrem de abili în a scrie peste, sub, printre rânduri, iar cititorii căutau cu sârg înțelesuri subversive. Am încercat și eu varianta asta, dar pe mentori i-am luat, în anii optzeci, din Școala de la Târgoviște. Pentru mine, roman stilat înseamnă stilizat. Știu cum se poate pendula între realitate și ficție, ca Mircea Horia Simionescu.

Când am ales pentru o copertă fraza: „Mai mult decât inutil înseamnă tragic”, Petru m-a întrebat: „Cine ți-a spus asta?” I-am zămbit: Nu mie, hârtiei i-a spus. Mi-a înțeles necazul că Lălaia mă tot amâna de la un an la altul. În loc să mă refuze decis, nu, îmi tot lăuda dactilogrammele – trei – depuse la Cartea Românească. Cât am așteptat un telefon de la Magdalena Bedrosian!

Cu Radu Mareș (acum intrat în *fantomateca* mea, cuvânt împrumutat de la N. Prelipceanu) am discutat de multe ori despre importanța amănuntului. Și eu cred, ca *père* Stendhal, că trebuie date cât mai multe amănunte. „Hemingway te învață multe, chiar să știi și cum dă colțul o pisică”, spunea Gabriel Garcia Márquez, într-o convorbire cu Plinio Apuleyo Mendoza. Unii nu vor să-și sufoce cititorii cu amănunte, numai că personajele ies măști de carton și-i greu să prindă carne. „Când citim, nota Nabokov, trebuie să observăm detaliile cu tandrețe.” Iar M. H. Simionescu, în *Amintirile nasc pui vii*, susținea că „detaliile fac diferență”. Invidiez dozajul milimetric al amănuntului la Radu Mareș, dar și detaliul semnificativ la Viorica Răduță.

Cu Luca Pițu am căzut de acord că n-aș vrea să scriu un roman ecranizabil. Nu știu vreo capodoperă literară care a putut fi excelent ecranizată. *Roșu și negru*, *Război și pace*, *Emma Bovary* au rezistat deopotrivă regizorilor de film care se cred dumnezei. Asta pentru că stilul, blamat în narativele ignoranței, scapă aparatului de filmat. Și ce idee, să-l distribuie pe Omar Sharif în *Doctor Jivago*! Da, scenariștii specializați în re-writing de romane celebre au cam eșuat. Sunt și excepții. Puține.

E o bucurie a cuvântului bine găsit, mi-a spus Petru Ursache. Acum, după 50 de ani împreună, cred că pot de una singură să găsesc (ne)cuvântul potrivit. Și-l aud iarăși pe Petru, de pe celălalt mal: „Pentru mine ai și reușit.” N-am reușit Petru, iartă-mă. „Te înșeli, Magda. Dacă ai reușit sau nu, doar cititorul, cel *semblable*, *frère*, poate hotărî, nu tu.”

N-am crezut niciodată în sfârșitul romanului. Literatura se tot sfârșește, romanul la fel, se tot sfârșește ciclic. Însă nu-i așa, nu se duce, rezistă timpului, nu se demodează în felul unui Trabant. N-au reușit să-l distrugă nici teoreticienii realismului jdanovo-crohmălnicean, după model sovietic. Părea să se întâmple prin *Bărăgan*, *Mitrea Cocor*, *Pâine albă*, *Brazdă fără haturi*, *Drum fără pulbere* și câte altele. Dar nu s-a întâmplat. Până la urmă, ca și Paul Georgescu, și Crohmălniceanu s-a saturat de mesajul ideologic. Croh îl scosese din literatură pe Blaga, dar i-a încurajat pe desanții '83, venind ca o formațiune de șoc. A putut face și una, și alta, cu voie de sus. Pe desanți, i-a împins spre „medii profesionale mărunte”. De acord, dar nu mă tentează să afl cum cineva își face o omletă de diminecioară până-n seară

pe 50 de pagini, freacă nesusul pe alte 50, pârlește porcul pe alte zeci... Bun, scapi de tema impusă (Croh nu agreea romanul obsedantului deceniu, nu-i voia pe desanți „împotmoliți” în obsedantul deceniu, ca Preda), mergi pe ludic, dar miza-i mică, spațiul de hârtie e cam neîncăpător, minor. Am practicat și eu re-scrierea ironică, dar e joacă, nu scriere. Multora le-a intrat în cap (din ce au înțeles de la Jean Ricardou) că romanul nu-i musai să fie „formă de creație”, ci un haos al cotidianului. Iar cititorul, nu autorul, ar trebui să organizeze opera. Ce-i drept, a fost provocare tentantă. Experimentul i-a atras de cititorii „perverși sau numai pervertiți la literatură”, cum zice Codrin Șerban Denk, apoi s-au rărit, s-au rărit...

Acum, romanului i s-a mai pus o piedică: *fast/easy reading*. Bucătarul ajuns Masterchef vrea să fie și *chef d'oeuvre*, iar „pu” a ajuns termen tehnic pentru proza fierbinte. Exasperat de grafomani, Millan Kundera propunea leacul: scriitorii –prin lege – să se ascundă sub pseudonim, să n-aibă voie să uzeze de identitate reală. Pe cale de consecință, ar scădea agresivitatea interconfrăți; nu s-ar mai scrie biografii; nu s-ar mai interpreta viața, ci numai opera. Nabokov îi muștra pe cei preocupați de viața lui privată, iar Italo Calvino îi avertiza pe biografi că n-a spus nimic adevărat despre viața proprie. Flaubert și Faulkner nu voiau să rămână de pe urma lor nimic altceva decât opera. Nimic biografic. Nici mie nu-mi plac interviurile care mă iscodesc. Multe trebuie să rămână nespuse. Totuși, de ce n-aș vorbi și eu, autoarea, despre mine însămi? Nu numai scriu, mă și scriu.

Incalculabila și de neînțeles pandemie Corona m-a împins spre un roman de dragoste: *Ars expectandi*. De vindecă prin „tratament fabulatoriu” (îi mulțumesc lui Mircea Nedelciu pentru sintagmă!). Nu mi-a fost teamă nici de neverosimil, nici de fuziunea vis-real. Aveam nevoie de o literatură – spre a spune ca prozatorul Nicolae Iliescu, în decupajul lui DAD –, *bucurie*, o literatură *lumină*; cea care „se face din țândări de lună și se citește la soare, este ca un fel de predică voioasă, zămbitoare, se face și se consumă, adică se citește, cu sufletul plin.” Ca să uit de izoletă.

Pe El l-am făcut premeditat misterios. N-are monolog, n-are trecut. Ea s-a predat lui, lăsându-se cuprinsă de amețală, leșin. În fond, vertijul Caterinei a fost abandon. I s-a abandonat, iar persanul și-a găsit *acasa* în brațele ei, la Iași. Asta nu înseamnă că aș îmbrățișa tendința la modă. Biruit-au sexul? Nu cred. Nu mă up-datez, rămân pe contrasens. Un prozator bun n-are nevoie de proptea porno/scato.

În ce mă privește, mă rugam, când îmi tot schimbam dioptriile: Lasă-mi, Doamne, scris-citit! Luxul scris-cititului e singurul lux care mă bucură. Și nu cred că trebuie să ard în mine toate cărțile pe care le-am parcurs empatic și pormă să-mi scriu proza.

Am pornit acum o narațiune *à clef*. Că veni vorba de cheie. Petrini e Caraion și nu numai, e și Traian Chelariu. Malvolio e leit Leonte Răutu. Dar cine mai știe cine-i moimița lui Cantemir? Cu alte cuvinte: dar ce cheie nu se pierde? Iar Codrin Șerban Denk mă întreabă ironic dacă Goma, Foartă, Pițu, Gellu Dorian sunt personajele mele. Da, îi răspund. Mai mult încă, amestec persoane reale cu fictive. Eu nu fac istorie, nu relatez ca un istoric ce s-a întâmplat; mai precis, nu s-a întâmplat asta, dar ar fi fost posibil să se întâmple. Mureș Mihăilescu, din *Conversație pe Titanic*, e un personaj –valiză: e și Radu Gyr, și Mircea Vulcănescu, și Arșavir Aracterian, și...

Nu, nu-i de joacă să scrii proză. Arghezi, în *Scrisoare cu tibișirul*, din 1924, nota: „Un cuvânt cântărește un miligram și alt cuvânt poate cântări greutatea muntelui răsturnat din temelii lui și înecat în patru silabe.” Și, în *Talentul meu*, din 1946: „Nimic nu-i pentru mine lesnicios. Sunt blestemat să stăruie acolo unde altul fluieră și trece. (...) Cuvântul îmi vine greu în condei. Îl șterg de zece ori și tot nu l-am găsit. Mă sângeră fraza, mă doare.”

Nouvenitul personaj, Diodor, e tot un inadapătat la viața după Cortina de Fier. Îl invit în salonul meu literar numărul nouă, chiar dacă Vasile Gogea, în felul său subtil persiflant, ar spune că nouă e deja ocupat.

Diodor va fi un roman ... interdisciplinar.

Dan Bogdan HANU suburbii subterane

Post(st)ări

(secțiuni contemplative prin actualitatea de proximitate)

* Orice asemănare între textele mele și un ciine de vinătoare, polițist, în fine, în genere de rasă, ține de nesăbuintă crasă a lectorului. Orice asemănare a lor cu un maidanez, este binecuvîntare, adică pocăință și elocință.

* Dacă fiecare dintre noi e o țară, atunci ipocrizia îi va fi fiind mare nostrum interioară, ocupînd, probabil, cam 70% din hartă (nu același este și procentul în care apa este prezentă în organismul uman?). Restul, vorba lui Pound, va fi fiind zgură...

* ...și uite așa, cătinel copăcel, vor deveni din idolatri ai cultului neo-liberal, izolării săi... (aprilie 2020)

* Dacă mă gîndesc bine, nu mi-am actualizat niciodată starea, doar am perpetuat-o, am rostogolit-o, i-am dat gir ascendent.

* Soarele este singurul cerc ale cărui raze nu se opresc la marginea sa. Singurele raze care ard.

* Ca să (mă) ajung în pagină, nu fac decît să cobor (la) scara 1:1.

* Senzația de îngropat de viu te face adesea să privești mult mai atent spre cer, chiar dacă asta înseamnă să renunți la destule dintre „deliciile” infernului de proximitate...să încerci să înțelegi ce va fi simțind el, cerul, ațintindu-ne perpetuu, în perplexitatea aceea disimulată, abținîndu-se, într-o tăcere adimensională, agonală, de la orice alt semn radical.

* Se pare că scriitorului îi ia ceva de lucru ca să ajungă...publicist. Îmi lipsește acel timp – sau doar apetit – pentru publicat, nu mă pot întrerupe din a-mi scrie viața (reamintesc scara, 1:1), căci, dacă nu mi-o pot trăi, n-o pot pune în act altfel decît în forma erodată a unui fragmentarism jalnic, îmi rămîne doar să (mi-) o (trans) scriu, s-o traversez într-o transă indusă scriptural. Cît poți rezista fără să respiri? La rîndul său, corpul scufundat dislocă și rescrie parțial un capitol din mitologie. E o Troie care nu va cădea/ ceda nicidecum la intrămisiunea varilor specii de avatari cabalini, de calibrul unor...supozitoare. Fără de har anafilactic, geaba darul (zarul?) profilactic.

... și vom muri, blocați în aerogările inimii, ca-n ventricule fibrozate, în plin fuleu motivațional, chiar în vreme ce ne îmbunătățim scorul la tot soiul de „parametri” fiziologici. Liber(al)ul arbitru (ne-) a dictat lovitura de pedeapsă...cine o execută, o și încasează. Noi, flora și fauna microbiană, constelații în derivă, foșgăind printre pliurile atot-cuprinzătoare mantii a lui Baphomet.

* Niște „jucările de nișă” risipite prin cele debarale digitale: „Geaba te cătrăniși ca o fereastră de odaie/ abraș brăzdată de funingine și zoaie/ & geaba vești și jocuri dau să se înfoaie/ în etalări de îngîmfate evantaie/ e blestem!// o mare moartă tot încearcă mîna/ idem”; „mult prea bătrîn pentru vîrsta mea/ (nemiloasă, nu-i vorbă, și ea)/ fără s-o știe nimeni, i-am reziliat contractul, așa/ m-am pomenit îngropat în (ce se zice c-ar fi) viața mea/ (voalată ca umbra spre seară, nu-i vorbă, și ea)/ (pauză de refren:/ vîrsta mea vîrsta mea înmuiată hardughie de mucava/ sfoară-ntînsă la cer cum mai merge ea/ și clătîndu-mă-n dunga ei scai către cer și eu/ viața mea viața mea cum scapără ea mai rar ca dolarul în buzunar)”.

Emanuel VASILIU

Curatoria în cinema (I)

Pentru a explora acest concept am intervievat-o pe Nagy Csilla, curatoarea singurului cinematograful independent din România.

Emanuel Vasiliu: Postul de curator provine din domeniul artelor plastice și contemporane. Există o tradiție în cinematografie privind curatoriera?

Nagy Csilla: Eu cred că fenomenul e mai interesant și mai relevant în contextul cinematografulor de artă. E și un nou val de a gândi astfel, în sensul în care nu e doar preluarea și programarea filmelor distribuite în țara respectivă, ci gîndirea programului sau a unor serii curatoriale, ideea de a avea un concept sau zona în care funcționează uneori cinematecele, e o direcție, o linie curatorială gîndită, practic e tot conceptul dezvoltat și astfel selectate filmele. Așa cum sunt, de exemplu, festivalurile, și noi la Cinema Arta gîndim în linii curatoriale – nu atât de comprimate, cu o durată de cinci zile, cu atât de multe serii, focusuri, retrospective dar avem constant linii curatoriale. De obicei în cinema și la festivaluri denumirea e de programator, aici e vorba despre curatoriere și de aceea țin la această expresie, pentru că nu avem doar programul cinematografului, avem și alte proiecte culturale legate de filmele selectate, avem și expoziții, încercăm să transformăm spațiul într-un centru cultural și nu doar să-l identificăm drept cinematograful de artă. În principal asta e dar așa cum o expoziție are curator, vocabula denuște un fenomen mai complex decît acela de a selecta și programa filmele

într-un anumit context, căci sunt și diverse tipuri de evenimente corelate sau conexe programului de cinematograful și atunci e gîndit un concept în ansamblu al programului.

E.V.: În ce privește selecția filmelor, știu că o problemă este accesul la distribuitori și în ideea de a asigura o selecție de filme cât mai apropiată de conceptul unui cinematograful de artă, cum achiziționați filmele, pe care doriți să le proiectați?

N.C.: E un proces foarte lung și dificil pentru că, din păcate, în România s-a pierdut mersul la cinema sau activitatea și experiența colectivă cinematografică de a valorifica filmele ca mediu și artă, de a viziona filmele în acest format, și din acest motiv foarte mulți distribuitori au dispărut de pe piață. Nici nu există în România distribuitori de filme de artă sau de documentare sau de filme nișate sau independente și, practic, pentru programatori sau curatori de cinema e foarte greu să aleagă din acest catalog și să facă ceva curatorial, pentru că sunt foarte limitați.

Noi colaborăm cu toți distribuitorii de *art house* dar nu sunt foarte mulți, iar când gîndim în anumite linii curatoriale e un proces destul de lung de a identifica cine este distribuitorul național sau cine are drepturile pentru România, iar după identificare începe discuția privind drepturile, fiecare are o altă politică, e mai complicat pentru că e și foarte scump, avînd în vedere că de obicei noi avem nevoie de o singură proiectie dacă e în contextul unei serii asemănătoare unui festival.

Remus-Valeriu GIORGIONI – 70

Alte cuvinte

POETUL

cu flanela lui terfelită,
stropită cu stele (și terfeloaga sub braț)

Poetul flanează prin spații, deambulează
cu flanela albastră și roasă
purtându-și barba și spleenul
printre stele și constelații
cu o terfeloagă sub braț

Și planînd clevetește
bîrfește – vorbește întruna și bombănește
în timp ce pe cer
se pregătește furtuna
(iar pe cerul lăuntric
răsare din veacuri luna)

Din când în când se oprește
pe o scamă de nor
și scrie și scrie și scrie
- scrie de zor -
punându-și aceste vesele tatonări
și elucubrări pe hîrtie ca pe-un mosor

... A uitat totul: lecții și cărți
tratate și manuale, a dat
la o parte tentații
glorii și gloriole – rigole
în care aduna premii distincții și adulații

Iar astăzi (doar) dormitează
întins pe-acel nor
-dormitor
cu capul pe carte...

Și flanează prin spații
Nici că-i pasă
de moarte!

Șapca lui Luca

(se dedică Doamnei Magda U.)

și iată-l pre el scotocind printre lucruri
și suveniruri de preț (el fiind un romantic isteț-care-trece-drept-nătăfleț)
cătînd el prin pod pivniță debara dete
– vorba olteanului – alelei! peste șapca lui Luca Pițu (mai are pe-acasă vro trei) că știți..., fuseseră într-o seară de vară cu toții la Borta Rece: Luca, Bătrînul și Magda cu Autorele – și încă vreo treisprezece – iar Luca al nostru plecase primul și și-o uitase (șapca!, ce oare altceva: plecase tomnai la Deva) o uitase chiar pe butoiul pe care Conu Mihai își lua vinicelu dimpreună cu dascălul Creangă (carele ades se făcuse el mangă!) iar la ora cea actuală când vă spui eu povestea iată duhuri glumețe fantome de tot soiul – pe care neamțul le-a botezat poltergeist – pe ditamai butoiul joacă de zor tontoroiul!

Povestea vorbeii

iar cei doi se sculară – așa îmbrăcați cum se culcaseră decuseară – se sculară și se spălară mîncară până se săturară iar în urmă se sărutară/ apoi se duseră de se culcară – cum mai făceau ei și în altă sară – și iarăși se sărutară! nu trece mult până ce adormiră și vai! cît de frumos mai visară (visară că se culcără adormiră și iar visară – iar în visul

lor tandru se făcea că se sărutară)/ di-mineța au deschis ochii: se treziră și e sculară (din pat, na, de unde?... că nu dorimiseră pe afară!)/ iar dacă tot se sculară – se spălară se pieptănară mîncând până se... sărutară – ... și tot așa: cu iarnă, / cu vară

**Elegie-eseu despre un jersey:
Jerseul poetului din New Jersey**

Într-o bună zi către seară poetul nostru (român neaș) s-a repatriat din New Jersey cu același jersey jegos cu care plecase din țară (-ntr-o vară) flaneaua lui prăpădită rărită-și-prizărită de culoare incertă (rămasă aproape inertă)

În State se pripășise pe undeva un orașel anonim din statul New Jersey iar când s-a hotărât să se-ntoarcă în țară jerseyul lui era încărcat de-o ciudată electricitate-motricitate că numai apropierea lui de ceva/cineva provoca un efect ciudat: jerseyul le repara pe toate, aparate stricate uzate trupuri umane bolnave inimi defecte desferecate...

Se întâmpla ca în cazul lui Pavel / Faptele Apostolilor nouă cu doisprezece / că doar o batistă maramă sau șorț erau suficiente să se atingă de bolnavi sau de morți; sau în capitolul cinci cu cincisprezece, unde iudeii își scoteau bolnavii pe uliți odată cu-a' soarelui suliți ca măcar umbra lui Petru măturînd pămîntul să treacă peste omul bolnav odată cu vîntul

... Tot așa și poetul nostru din Jersey (un janghinos jerpelit de pe la Jupuitele) care pe-acolo le încercase pe toate..., când se întoarse din State lipsit de mijloace și bucate, cu jerseyul lui terfelit și rărit încărcat însă de poezie ca de-o ciudată celestă elec / tri / citate...

Primăvara Poeților

cine-i acolo cine?! cu toții strigă-ră-ntr-un glas către cei de afară printre lacrimi și suspine, iar dînșii îi imită: cine-cine e albastru cu bu(bu)line spune-mi cine..., spune-mi cine? (printre lacrimi și suspine) iar ei cu toții acasă luau zilnic cina (ba chiar adesea mai multe cine!, printre lacrimi dar și suspine) și tot așa tot așa până când

iată
tot printre lacrimi și printre suspine
trecu primăvara,
vara și toamna –
vecine!

Ioan C. TEȘU

„Împreună, dar alături”

O formă specială a relațiilor dintre două persoane o constituie căsătoria sau familia. Cel mai cunoscut expert contemporan în probleme de terapia cuplurilor, John Gottman, de la Universitatea de Seattle, Washington, care, după 15 minute de observație poate aprecia cu acuratețe de 91-94% cât timp va rezista această relație, a ajuns, după 40 de ani de cercetări, la concluzia că familia sau căsnicia este benefică mai ales bărbaților, cărora le prelungește viața, în medie, cu opt ani. În cazul femeilor, al soților, lucrurile sunt diferite și oarecum înjumătățite. Trăind într-o familie, femeia are șansa să își lungească viața cu patru ani, dar cu o condiție: să fie o familie funcțională, armonioasă, în care să se simtă împlinită. Altfel, familia, din oază de liniște și colțisor de rai, în lumea aceasta, devine închisoare și iad.

Prin urmare, o căsnicie fericită este asociată cu o scădere a nivelului de stres, cu o reducere a dificultăților psihologice, cu o diminuare a ratei de sinucidere și de alcoolism, și, în fine, cu o reducere a numărului de decese premature.

Analizele arată că persoanele celibatate suferă mai des decât cele căsătorite de depresie, sunt predispuse exceselor și comportamentelor nocive și adictive, ceea ce se traduce în ani de viață pierduți.

Dacă 40% dintre adulții căsătoriți se declară „foarte mulțumiți” că au îmbrățișat viața de familie, în rândul celibatarilor, doar 25% au afirmat același lucru. În privința persoanelor divorțate, proporția a scăzut sub 10%. Este adevărat că și familia are provocările sau vulnerabilitățile ei, mai ales în vremurile noastre, dar la fel de adevărat este și faptul că „nu e deloc imposibil să-ți găsești fericirea singur, dar în doi este mai ușor”¹.

Întreaga noastră Spiritualitate Ortodoxă acordă o cinste deosebită vieții de familie. Fiecare dintre noi avem nevoie de un „acasă”, un loc în care să ne reîntâlnim cu persoanele cele mai dragi din viața noastră, cărora să le împărtășim bucuriile și încercările vieții prezente, alături de care se exprimă dragostea și împlinirea.

Familia creștină este chemată să devină o oază de liniște și de pace sufletească, port și liman sufletelor membrilor ei, o „mică biserică” sau „biserica de acasă”, antecameră a Împărăției lui Dumnezeu.

Sfântul Ioan Gură de Aur, adevărat rapsod al familiei, socotește soția a fi „medicament de bucurie”, „mângâiere” bărbatului ei, în baza faptului că femeia, soția, mama, este persoana care întreține atmosfera duhovnicească într-un cămin.

Copiii, la rândul lor, sunt, potrivit Părintelui anti-ohian, „cea mai mare mângâiere pe care Dumnezeu a dat-o neamului omenesc, după pierderea nemuririi”, „toiag bătrâneților noastre”, sprijin și ajutor oferit părinților, care s-au privat, poate, de dorințele și nevoile lor elementare, minimale, pentru a oferi copiilor lor ceea ce este mai bun, mai frumos și mai înalt.

Referindu-se la importanța prietenilor de suflet, buni și apropiați, din viața noastră, Sfântul Ioan Gură de Aur considera că un astfel de om providențial și binecuvântat reprezintă un „al doilea EU”, alături de care putem înfrunta arșița și gerul, exilul, străinătatea și singurătatea. În lipsa unor astfel de suflete apropiate, nici țara nu nu-i țară, nici casa nu nu-i casă, nici viața nu ni-i viață.

Spiritualitatea Ortodoxă a păstrat și va apăra totdeauna valorile creștine ale vieții de familie, în fața tuturor atacurilor și a provocărilor ce lovesc la temelii ei. Crearea de prietenii pe considerente aproape exclusive fizice, debutul timpuriu în viața sexuală, căsătoriile de probă, amânarea momentului întemeierii unei familii, limitarea numărului copiilor prin contracepție și avort, infidelitatea, violența verbală sau fizică, absența sau neimplicarea emoțională și divorțul – sunt unele dintre rănilor familiei contemporane.

În legătură cu tema analizată – singurătatea și efectele ei asupra ființei umane – din perspectiva vieții de familie, specialiștii vorbesc tot mai frecvent despre „sindromul călătorului” și despre „singurătatea în doi”. Preocupat aproape exclusiv de dobândirea de bunuri materiale, cu iluzia că acestea vor acoperi și nevoile de natură sufletească, omul contemporan își dă seama că a fost, parcă, un călător stingher prin a sa existență și nu creatorul ei. Evenimentele fericite, pe de o parte, încercările și suferințele, pe de altă parte, sunt gările vieții. Din cele dintâi, nu ar mai vrea să plece, în cele din urmă, nu ar mai dori să oprească, nerealizând că există o lege duhovnicească, precum spunea Cuviosul Paisie Aghioritul, în virtutea căreia, mai devreme sau mai târziu, ele se întâlnesc și se împletesc.

Cercetările recente arată că într-o astfel de lume și cu o astfel de mentalitate, un bărbat obișnuit petrece 38 de ore pe săptămână în compania tehnologiei, în timp ce cu soția sa discută real și empatic doar 24 de minute pe săptămână, și atunci mai ales probleme legate de facturi și datorii, împrumuturi și dobânzi, de parcă nu ar avea nimic altceva de discutat cu persoana pe care a ales-o să îi fie „suflet pereche”.

Și, ceea ce este și mai dramatic, este faptul că, atunci când este vorba de copii, același tată alocă doar 3,5 minute pe săptămână fiecăruia dintre ei, dacă are mai mulți, și chiar și atunci spre a-l admonesta și a-l corija pentru comportamentul lui, de parcă nu ar avea nimic de apreciat la el. Cu atât mai mult cu cât uneori copiii trec prin perioade dificile sau critice, când ar avea nevoie, mai mult decât oricând, de sfatul și ajutorul părinților. În lipsa acestora, anturajul, colegii, gașca sau Google le devine prieten și mentor.

¹ Stefan KLEIN, *Formula fericirii. Minunatele descoperiri ale neuropsihologiei de azi*, traducere din germană de Lucia Nicolau, HUMANITAS, București, 2012, p. 170.

George BĂDĂRĂU

Vagonul părăsit

Am auzit multe versiuni despre povestirea cu cei doi interlopi, care trăiau în gară, într- un vagon părăsit, povestire cu multe detalii confuze, aproximații, întâmplări istorisite de naratori de diferite vârste, în comunism, când un celebru fotograf francez a surprins idila dintre Jean Pericol și Ileana Fund de Fier. Am reținut istorisirile celor doi protagoniști, Jean Pericol și prietenul lui, Titi Mutu, pe care i- am abordat în barul din gară, în zile diferite, am pus secvențele cap la cap, surprins de unele nepotriviri, omisiuni, exagerări prin anii 1975-1980, când în România se găsea cu greu una- alta și zicala: *Românul se descurcă*, devenise o banalitate amară. Din motive de economie, gara era prost luminată, spre triaj unde, în vagoane abandonate, cu ferestre sparte, înlocuite cu bucăți de carton și scândură, trăiau hoți de buzunare, prostituate, traficanți, bețivani, boschetari, cu mirosul lor inconfundabil

de urină și alcool. Compartimentul celor doi prieteni putea fi identificat după inițialele J+ T, caligrafiate pe o hârtie lipită pe ușă, dincolo de care se aflau câteva lucruri personale, resturi de mâncare, o farfurioară cu rol de scrumieră, două pățuri zdrențuite. Aici au adus -o într- o seară pe Ileana Fund de Fier, din sala de așteptare, cu tot cu geanta ei de voiaj. Nu am aflat niciodată multe despre rostul ei. Femeia a acceptat să -i urmeze, fără să scoată o vorbă, cu ochii în pământ, la vagonul cu pricina, pe care proprietarii scriseseră cu cretă albă, cifra 2. Era a opta femeie pe care o împărțeau, o respectau ca pe stăpâna casei, o trimiteau la cumpărături sau la furat din magazinele mixte, iar seara între două partide de sex, o alungau să se spele la chișmeaua dintre liniile de cale ferată sau la WC-ul din gară.

+ La noapte ești tu primul, rânji Jean Pericol, mângâindu-și cu două degete, mustața neagră, fragmentată de o lovitură de cuțit. Știa că va trebui să întârzie o oră- două, în autobuze sau în baruri, de unde putea șterpeli portofelele sau gențile unor oameni obosiți, neatenți, toropiți de aburii alcoolului, după care se întorcea acasă cu bani, vodcă, semințe de dovleac, țigări *Mărășești*, chiloți pentru Ileana Fund de Fier, cosmetice, salam și pâine împletită.

+ Nu uita să arunci în boscheți portofelele cu acte, să ajungă în cele din urmă la păgubaș, deoarece hoții de buzunare, față de alți hoți, au o anume etică. Femeia se întorcea de fiecare dată, supusă ca un animal de companie, trecând printre milițienii și ceferiștii cu șapcă roșie, care se învăteau

în apropierea peronului, printre bandele rivale, întorcându-se de la bairamuri, schimbând între ele înjurături, amenințări, gesturi vulgare. După 200 de m, Ileana intra în compartimentul îmbăcsit de miros de țigări și alcool, unde Titi Mutu asculta la radio știri false, despre așa numita societate multilateral- dezvoltată, scărpinându-se la bărbăția lui și făcându-i loc femeii lângă trupul mătăhălos. Râgâi, o privi cu ochi injectați de băutură, o cuprinse cu brațul drept, în timp ce mâna stângă îi smulse chiloții de proastă calitate, care se rupseră după câteva mișcări. Întunericul se lăsa în toate ungherele.

+ O vindem, zise într- o zi Titi Mutu, ridicându-și cu greu fermoarul defect de la blugi. Cei doi prieteni își încleștară mâinile, își lipiră frunțile într-un gest de mare fraternitate și într- o zi, au vândut- o unui traficant, care pleca în Italia, pe un preț bun, au cumpărat haine, alcool și țigări, apoi s-au hotărât să nu mai aducă nicio femeie în casă, o bună bucată de vreme. După aproape o lună, se pomeniră cu Ileana Fund de Fier în ușa compartimentului, trăgând după ea altă geantă de voiaj. Jean Pericol îi făcu semn să intre, gândindu-se la povestirea unui țăran, care voia să scape de un câine periculos, îl ducea în pădure, îl legă de-un copac, iar a doua zi patrupelele. Întors din voiaj. se plimba nestingherit prin curte. După o vreme, reuși să-i aburească, să-i pornească unul contra celuilalt, să îi facă să sufere, deși nu o iubeau, dar orgoliul bărbătesc îi pune pe jar. Aveau impresia că boschetarii râvneau la ea și ca să nu distrugă prietenia dintre ei, au oferit- o unui milițian de sector, care închidea ochii ori de câte ori îi prindea la furat, iar ei ciripeau când aflau câte ceva, mai ales despre străinii aflați în vizorul tovarășilor de la partid. Dezamăgiți, cei doi prieteni se hotărâseră s-o ducă la gară, în sala de așteptare, acolo unde o găsiră, pe aceeași bancă liberă și de data aceasta. Au lăsat o acolo cu capul în jos, îngândurată, tristă, supusă și au plecat la furat. În ziua următoare, hoții au fost prinși în urma unei spargerii și duși la pușcărie. După câteva zile, Ileana Fund de Fier a venit la vagonul părăsit, a făcut curat, aruncând resturile de mâncare mucegăită, a aerisit compartimentul până spre seară, când doi necunoscuți s-au oprit în ușa compartimentului, fixând- o cu privirea, iar ea a înțeles că, în curând, va începe un nou capitol de viață.

Cornel Simion GALBEN

Remember Mihai Drăgan

N. 6 decembrie 1937 (în fapt 4, dar declararea s-a făcut mai târziu), în satul Vișoara, comuna Târgu Trotuș, județul Bacău – m. 1 noiembrie 1993, la Iași. **Profesor universitar, critic și istoric literar, editor, publicist.** Este fiul agricultorilor Elena (n. Stoian) și Neculai Drăgan, gospodari cu dragoste de pământ și iubitori de carte. A copilărit în satul natal, unde-și începe studiile cu învățătorul Andrei Lupescu (1945-1949) și le continuă la Școala Nr. 2 din orașul Târgu Ocna (1949-1952), profesor de limba română fiindu-i N. Blăgoi. Rezultatele la învățătură i-au ușurat admiterea la Liceul „Oituz” din cunoscuta stațiune (1952-1955), dar din pricina unor probleme la dosar nu e înscris în catalog, ci doar acceptat să asiste la ore. Până la urmă, lucrurile intră pe un făgaș firesc, își ia bacalaureatul și se înscrie la Facultatea de Filologie a Universității „Al. I. Cuza” din Iași (1955-1960), un rol decisiv în luarea deciziei avându-l profesorul Dan Protopopescu, cel care-i insuflase dragostea pentru literatură și limba română. Ca student, devine discipol al profesorilor Ariton Vraciu, Ștefan Bârsănescu, Constantin Ciopraga, Alexandru Dima, Dumitru Gafițanu, N. I. Popa, Theofil Simenschy, Ernest Stere, participă la întrunirile Cercului de literatură și ale Cenaclului literar, activează doi ani ca membru în comisia de presă a revistei **Viața studentescă**, ia parte la viața culturală a târgului moldav. Preocupat de critica și istoria literară, în 1958 debutează în **Iașul literar**, care-i publică recenzia la volumul **Nicolae Filimon** de H. Zalis, urmată apoi de alte articole, comentarii critice, cronici literare, recenzii și studii, inserate în paginile revistelor literare din întreaga țară. Calificativele obținute i-au adus încadrarea, prin decizie ministerială, ca șef de cabinet la Catedra de Literatură română a Facultății de Filologie a Universității ieșene, după numai un an devenind asistent la disciplina Istoria literaturii române, Epoca: Marii clasici, susținând seminariile de la curs. Începând din 1963 îndrumă și recenzează lucrări de licență, până în 1991 coordonând tezele a 252 de absolvenți, dintre care 102 se refereau la creația eminesciană. Eminescu avea să fie, de altfel, o preocupare constantă a zbuciumatei sale vieți, de la studiul **Proza lui Eminescu**, apărut în revista clujeană **Tribuna** (1964) și până la prefața **Eminescu în paginile revistei „Familia”**, ce a însoțit volumul **Poezii în „Familia”** de Mihai Eminescu (Casa de presă și editură „Anotimp”, Oradea, 1992), ultimul text antum consacrat Poetului, trecând exact 28 de ani, adică jumătate din existența sa. În acest interval a scris și publicat zeci de articole și studii, inserate prin paginile **Analelor științifice** ale Universității „Al. I. Cuza” și ale revistelor **Ateneu**, **Cele Trei Crișuri**, **Contemporanul**, **Convorbiri literare**, **Cronica**, **Iașul literar**, **Limba română**, **Literatorul**, **Luceafărul**, **Manuscriptum**, **Neamul românesc**, **România literară**, **Scrisul bănățean**, **Steaua**, **Tomis**, **Tribuna**, **Viața românească** ș. a., a participat la principalele manifestări omagiale (Sesiunea Națională „M. Eminescu” – 75 de ani de la

moartea poetului, Botoșani, 1964; sesiunile „M. Eminescu” desfășurate cu prilejul edițiilor Festivalului Național de Poezie „M. Eminescu”, Iași, începând cu 1968; Sesiunea Națională „Mihai Eminescu” – 125 de ani de la nașterea poetului, Botoșani, 1975; Colocviul Național Studentesc „M. Eminescu”, 1975-1990; Sesiunea „Mihai Eminescu” – Centenarul morții, Iași, 1989), a inițiat și coordonat Colecția „Eminesciana” a Editurii Junimea, în cadrul căreia au apărut, până în 1990, 52 de „volume de referință”, cum le-a catalogat criticul Șerban Cioculescu în **România literară** (1985), a condus, în calitate de director, Cursurile de vară „Mihai Eminescu” (Iași, 1989), a fondat, împreună cu alți intelectuali, Liga Culturală „Mihai Eminescu” de la Brăila (1990) și Fundația Culturală „Mihai Eminescu” de la Chișinău (1992), etc. Dată fiind aplecarea spre studiu și sinteză, o atenție sporită a acordat carierei universitare, care a cunoscut toate etapele ascensiunii didactice, devenind, în urma unor examene exigente, lector (1970), conferențiar (1975) și profesor universitar (1991, post pe care îl ocupa însă, cu aprobare ministerială, încă din 1982). Admis la doctorat în martie 1967, i se încredințează peste doi ani, încă asistent fiind, predarea Istoriei literaturii române (1880-1918) la Secția: Română, curs fără frecvență, iar din 1970 și pe cel de Istoria literaturii române. Epoca Marii clasici, iar din 15 septembrie 1975, un Curs și un seminar special de Literatură română. Acestea sunt dublate, din 1980, de prelegerile de Literatura română. Epoca: Marii clasici susținute la cursurile de perfecționare cu profesorii din învățământul preuniversitar. O primă parte a cursului dedicat marilor clasici, ce includea studii despre Societatea „Junimea”, revista **Convorbiri literare**, Titu Maiorescu și Gh. Panu, a fost litografiată, pentru uzul studenților (1975), dar decizia comisiei conduse de profesorul Constantin Ciopraga n-a mai fost finalizată, astfel că manualul a rămas în acest stadiu. Criticul și istoricul literar nu s-a limitat însă doar la lucrările necesare învățământului, ci a edificat și o operă critică solidă, începând cu **Aproximații critice** (Editura Junimea, 1970), distins cu Diploma revistei **Ateneu** pentru volum de debut, continuând cu monografiile **G. Ibrăileanu** (Editura Albatros, 1971) și **B. P. Hașdeu** (Editura Junimea, 1972), răsplătită cu Premiul pentru critică și istorie literară al Uniunii Scriitorilor, cu volumele de studii și articole **Reacții critice** (idem, 1973), **Lecturi posibile** (T. Maiorescu, G. Ibrăileanu), idem

(1978), **Clasici și moderni** (Editura Cartea Românească, 1987) și încheiată cu cele două studii de referință pentru eminoscologie, **Mihai Eminescu. Interpretări**, 1 și 2 (Editura Junimea, 1982, respectiv, 1986), reunite postum în volumul **Eminescu tânăr sau „a doua mea ființă”** (Editura Institutul European, 1999). La acestea se adaugă edițiile îngrijite din opera lui B. P. Hașdeu (**Pagini alese**, Editura Tineretului, 1968, la care a scris Studiul introductiv, notele, tabelul cronologic și bibliografia), G. Ibrăileanu (**Campanii**, Editura Minerva, 1971, Prefață, notă asupra ediției; **Mihai Eminescu**, Editura Junimea, 1974, Prefață, note, bibliografie; **Studii literare**, idem, 1986, Studiu introductiv, note, bibliografie), Vladimir Streinu (**Eminescu**, idem, 1989, Prefață, note) și M. Eminescu (**Poezii**, Selecție, prefață, notă editorială, repere critice și bibliografie, Editura Institutul European, 1995), precum și contribuția substanțială avută la apariția altor opere semnate de B. P. Hașdeu (**Răzvan și Vidra**, Editura Eminescu, 1973, 1975, Prefață), Mihail Sadoveanu (**Vremuri de bejenie. Nunta Domniței Ruxandra**, Prefață și tabel cronologic, Editura Minerva, 1977; **Demonul tineretului**, Uvar, Tabel cronologic, idem, 1979), Vasile Alecsandri (**Pasteluri și legende**, Postfață și bibliografie selectivă, idem, 1978, 1987), Mihai Eminescu (**Geniu pustiu**, Antologie, prefață, note și bibliografie, Editura Junimea, 1985; **Poezii în „Familia”**, Prefață, Editura „Anotimp”, 1992), Pompiliu Constantinescu (**O catedră Eminescu**, Prefață, Editura Junimea, 1987) și antologia **Modern Romanian Poetry / Poezia română modernă** (Prefață, idem, 1973). Figurează, de asemenea, cu studii și articole în volumele colective **Scriitorii români** (Editura Științifică și Enciclopedică, 1978), **Eminescu: sens, timp și devenire istorică** (Universitatea „Al. I. Cuza”, vol. 1, 1988; vol. 2, 1989), **Centenar Eminescu. 1889-1989. Volum omagial** (București, 1989) și **De la „Viața românească” la „Ethos”, publicații literar-culturale ieșene (1900-1950)**, Facultatea de Filologie (Universitatea „Al. I. Cuza”, 1989). Un cercetător atent va putea oricând alcătui alte câteva consistente volume, fie selectând dintre textele rămase în manuscris după tragicul său sfârșit, fie dintre cele peste 1000 de studii, eseuri, cronici și recenzii risipite prin publicații sau prezentate în cadrul unor manifestări de anvergură, cum au fost sesiunile naționale **100 de ani de la apariția revistei „Convorbiri literare”** (1967), **I. L. Caragiale – 125 de ani de la nașterea scriitorului** (1977), **Viața ro-**

mânească – 80 de ani de la apariție (1982), **B. P. Hașdeu – 150 de ani de la moarte** (1988) și **125 de ani de la fondarea societății „Junimea”** (1988) sau cele consacrate centenarelor nașterii scriitorilor Tudor Arghezi (1980), Mihail Sadoveanu (1980), Octavian Goga (1981), George Bacovia (1981) și Liviu Rebreanu (1982) ori cel al morții lui Mihai Eminescu (1989). Nu trebuie neglijată nici contribuția sa publicistică, ținând cont că a fost redactor și/sau membru al colegiilor de redacție ale **Analelor științifice** ale Universității „Al. I. Cuza”, seria Literatură (1979-1993) și ale revistelor **Alma Mater** (1968-1972), **Limba română** (Chișinău, 1993) și **Neamul românesc** (1993). În tot acest timp a rămas atașat spațiului băcăuan, participând la edițiile Zilelor Culturii Călinesciene, unde a coordonat, împreună cu Eugen Simion, lucrările secției Literatura clasică (1978-1989), la alte manifestări organizate la Bacău și în alte localități, îndrumând și coordonând lucrările de grad ale multor cadre didactice ori pe cele de licență. În intervalul 1978-1993 a îndrumat, bunăoară, lucrările a mai bine de 70 profesori de limba română din învățământul preuniversitar care s-au înscris pentru obținerea gradului didactic I, iar în 1989 Ministerul Învățământului l-a numit membru în zece comisii de doctorat, la Universitățile din Iași și București. Tot în acel an a devenit președintele Consiliului Științific al Muzeului Literaturii Române al Moldovei din Iași, stărnind și mai mult invidia și ura unor falși colegi, care și așa nu văzuseră cu ochi buni faptul că, anterior, fusese ales membru în Consiliul profesoral al Facultății de Filologie (1976) și în Comitetul de conducere al Asociației Scriitorilor din Iași (1981), că primise pentru truda sa premii ale revistelor **Luceafărul** (1964), **Ateneu** (1970) și **Arges** (1989), ale Uniunii Scriitorilor (1972) și Asociației Scriitorilor din Iași (1983), printre fondatorii căreia s-a și numărat, în 1969, precum și râvnitul Premiu „Mihai Eminescu”, prin care Uniunea Scriitorilor a consfințit meritele incontestabile de „exeget al operei lui Mihai Eminescu” și, implicit, de coordonare a Colecției „Eminesciana” a Editurii Junimea, ce își câștigase notorietate europeană. Campania virulentă de denigrare stărnită imediat după decembrie 1989 i-au amărât și distrus moral și fizic viața, după aproape trei ani de tulburări și încercări groaznice stingându-se în urma unei hemoragii digestive. Băcăuanii au încercat să repare aceste nedreptăți, cultivându-i memoria și atribuindu-i numele, la inițiativa profesorilor Eugen Budău și Margareta Gavrilă, Școlii Nr. 11 din Bacău (3 iunie 1995), tot aici autorul **Bacăului literar** dând cale liberă și Colocviului anual de istorie și critică literară „Mihai Drăgan” (1998).

Din decembrie 2002, numele său figurează, de asemenea, pe frontispiciul Școlii din Vișoara, dar nu e exclus ca peste timp, acestuia să i se alăture, în semn de omagiu, și cel al fratelui, Gheorghe Drăgan, la rândul său scriitor ridicat de pe aceste meleaguri.

Daniel Ștefan POCOVNICU

prefețele lui Cioran

Un caz convertit în complex

Tratat de descompunere e un titlu adecvat doar din perspectivă istorică, poate fiindcă traducerea românească din 1991 se raportează la un Cioran devenit deja celebritate mondială. Altcumva, *précis* desemnează în limba franceză: „*Exposé précis et succinct. Petit manuel*”. (Le Nouveau Petit Robert, ed. 1996, sub voce) Ceea ce limba română include în accepțiunea termenului *manual*: „*Carte care cuprinde noțiunile de bază ale unei științe, ale unei arte sau ale unei îndelenciciri practice; spec. carte de școală.*” (DEX, ed. 2016, sub voce)

Varianta aceasta de traducere ar fi subliniat mai limpede, poate, apropierea grabnică pe care autorul și-ar fi dorit-o cu cititorul francez, prea puțin inițiat în vultele gândirii sale. Un fel de carte tehnică, manual cu instrucțiuni de utilizare a întregului ființei de hârtie ce se oferea spre un nou început. Sau, poate, a acelei imagini autorizate de scriitor spre acces și vizibilitate. Inginerii din acestea retorice, Cioran va mai practica ulterior, uneori mai evident, chiar ostentativ altădată. De exemplu, în 1990, când se simțea obligat moral a „revizui” definitiv, pentru posteritate, reeditarea la Schimbarea la față a României:

„Am scris aceste divagații în 1935-1936, la 24 de ani, cu pasiune și orgoliu. Din tot ce am publicat în românește și franțuzește, acest text este poate cel mai pasional și în același timp îmi este cel mai străin. Nu mă regăsesc în el, deși îmi pare evidentă prezența isteriei mele de atunci. Am crezut de datoria mea să suprim câteva pagini pretențioase și stupide. Această ediție este definitivă. Nimeni nu are dreptul să modifice.” (E.M. Cioran, Paris, 22 februarie 1990, text plasat în deschiderea ediției românești de la Humanitas, București, 1993)

Cazul Cioran intra, astfel, în următoarele etape. *Silogisme amărăciunii* (1952) inaugura cu adevărat vârsta franceză a operei, *Tratat de descompunere* nefiind decât filtrul de trecere a gândirii românului prin filiera stilisticii mult mai pretențioase din cultura franceză. Momentul crizei de ajustare afectându-l până în conștiința de sine, relief al procesului prin care teama de propriul trecut se pregătea a fi ridicată la rang de complex:

„Formați la școala velleitarilor, idolatri ai fragmentului și ai stigmatului, aparținem unui timp clinic în care numai cazurile contează. Ne interesează mai ales ceea ce scriitorul nu a exprimat, ceea ce ar fi putut spune, dar n-a spus, ne atrage doar fața sa nevăzută. Dacă scriitorul a lăsat o operă, dacă s-a înfățișat pe de-a-ntregul, atunci, cu siguranță, îl vom lăsa să cadă în uitare.

Magie a artistului nerealizat..., a invinsului care și-a risipit dezamăgirile, care nu a știut să le facă să rodească.” (*Atrofia cuvântului*, în *Silogisme amărăciunii*, Humanitas, București, 1992, p. 5)

Așa se deschide volumul. Cu un acces ușor de alexandrinism, mai mult jucat. Propice aforismului ca aproximatie, diminuare formală și logică a silogismului amărăciunii. Redus adică la concluzie neagră extrasă din premisele unei culturi aurorale, dominată de chemările descompunerii, înclinată la disoluție accentuată. Măcar în perspectiva aleasă de autor, care se face destul de tiranic prin radicalismul percepției apocaliptice.

Anarhia frizând absolutul va fi avut, de acum, și un rol de protecție? Nu ar fi chiar exclus. De

unde și titlul primei secțiuni, *Atrofia cuvântului*. Mai puține vorbe, mai multă emoție debordând magistral din tensiunea sintactică ce rezonază sfâșierile sensului, ca în sintagma *idolatri ai fragmentului*.

Într-un fel respectăm viziunea *Silogismelor amărăciunii*, insatisfacția față de obsesia exegezei pentru dezvăluirea nespulsului operei, atunci când, sub tribulațiile cazului său, detectăm mai degrabă un complex. Complexul Cioran. Ce-i marchează indubitabil parcursul francez și universal. Punându-și amprenta definitiv pe întregul lui destin cu posteritate cu tot.

Parcă asistăm la reacția idiosincrasică față de ceea ce Paul Ricœur numea *hermeneutica suspiciunii*. Inaugurată, zice-se, împreună cu Marx și Freud, de Nietzsche:

„Nietzsche, axat pe problema „valorii” – a evaluării și a transevaluării –, caută de pe partea „forței” și a „slăbiciunii” Voinței de Putere cheia minciunilor și a măștilor.

În fond, Genealogia moralei în sensul lui Nietzsche, teoria ideologiilor în sens marxist, teoria idealurilor și a iluziilor în sensul lui Freud reprezintă trei proceduri convergente ale demistificării.” (Interpretarea ca exercițiu al suspiciunii, în *Despre interpretare. Eseu asupra lui Freud*, Trei, București, 1998, p. 44)

Tocmai el, Nietzsche, patron spiritual al lui Cioran, care a învățat de la filosoful romantic german cum se supune torsiunii nihilismului întreaga gândire ca panteon filosofic al culturii articulate de valori.

E o ironie ce „încolțește” amenințător destinul francez al încă tânărului român. Care-și exhibase copios prin scris complexul personal de superioritate față de propria cultură, bănuită de, poate chiar disprețuită pentru o potențială inferioritate congenitală. Ceea ce explică, la prima vedere, invitația subtilă transmisă receptării, posterității, spre contaminare din încărcătura tensiunii creatoare a acestui complex.

Trecutul devenise acum, după cum transpare flagrant în *Silogisme amărăciunii*, alt complex apăsător. Pe care, deloc surprinzător ținând seama de enorma forță expresivă, stilistică, de care dispune, îl plasează, și pe el, în moștenirea unei posterități preocupate de faptele, gândurile și scrisul lui. Un legat al transferului empatic, ca și al rupturii ostile. Complex hermeneutic, exegetic multiplu, a cărui complexitate justifică, explică în bună măsură, atenția pronunțată, prioritară, acordată numelui și scrisului său. La bine și la rău.

În definitiv, cazul Cioran, ce conține un inerent complex, e de-a dreptul scandalul Cioran. Metafizic, moral, dar și tehnic, filosofic adică, și literar. Pe măsura unui personaj bine înzestrat și mare farseur, însă foarte alergic la sertare ori etichete.

Complexul Cioran interesează, întâi de toate, fiindcă se referă la o destul de sofisticată moștenire a comunicării și rupturii. O autoiluzionare că, vezi Doamne, tot ceea ce fusese de spus se și rostise. Că nimic din ce era cu adevărat important despre autorul acesta nu fusese ratat de cărțile apărute în cultura română.

Responsabilă, din cauza deficitului de ecou mondial, universal, pentru muncile acestea înnoite de metec obligat a o lua de la început într-o altă limbă.

Ioan RĂDUCEA

(H)ora pădurii

Pentru o parte a membrilor Clubului Fotografilor Iași (unul dintre cele mai mari și mai active din țară, care își desfășoară activitatea pe lângă Casa de cultură „Mihai Ursachi”, din Parcul Copou), actul fotografic ține în primul rînd de regăsirea celui mod existențial care i se potrivește umanității dar pe care ea, rătăcită pe căile unei tragice civilizații, continuă să îl refuze. De aici, multiplele mobilizări pentru turele în „natură”, adică în acele locuri în care nu (prea) mai funcționează măsurile existențiale ale agresiei noastre oicumene.

Retrăirea, fie și numai pentru câteva zeci de minute, a adevăratei lumi de care se leagă fibra noastră intimă este îndeajunsă răsplătă pentru aceste escapade, făcute în limita posibilităților materiale și de timp, însă, de-a lungul anilor, fericirii călători au avut mereu generozitatea să împărtășească și celorlalți sublimul experienței lor. De aici tendința de a perfecționa genuri precum fotografia etnografică ori de natură, de peisaj, de „viață sălbatică”, apelînd eventual la portret, portret animalier ori macrofotografie. Pe această direcție a înaintat și una dintre cele mai dedicate prezențe ale grupului în cauză, Mihaela Burlacu, care însă, prin expoziția *Tăcerile din cetini* (de distins și numerologic: între 21.11 – 11.12.2022, la Galeria „La Gard”; vernisajul, cu proiecții pe fond muzical, la 22.11, în sala „Diotima” a Casei de cultură), face dovada unei salutare radicalizări, ca tehnică și ca mesaj.

Într-adevăr, artista exclude, în cele mai bine de 50 de imagini, prezența umană, nu doar ca portret ori siluetă, dar chiar și cea sugerată de vreo scîndură, de vreo cabană, animal domestic, pilon de rețea, cărare ori marcat turistic. Subiectele sînt, mai toate, pur silvice (apar și câteva panoramări de creste, dar tot peste freamătul codrilor) și, fascinat de înalta viețuire ce și se dezvoltă, nu ai decît să te pătrunzi de evidența că nesfîrșita violență antropică pare a fi fost, în sfîrșit, dată la o parte și să înțelegi că, vorba lui Eminescu, „planetul ce ne poartă cugetă adînc și sfînt”.

Căci expozanta știe să vadă și, dincolo de condiția de manifest ecologic ori de superior eseu fotografic, cheamă de fapt la contemplarea barbariei noastre, în contrast cu adevărata civilizație, pe care o așteaptă de la noi bătrînii pădurii, miile de mii de ramuri, de trunchiuri, de cetini, de creste de brazi... Pînă atunci, ei etalează, în cadre care par a li se supune, ca umbre de mărturie, o rețea rizo-matică, o vigoasă frăție a vieții, de care și neamul omenesc pare a fi fost în stare, cîndva – sugestia de anamneză se obține și din preferința pentru picle, cețuri, griuri hibernale, la care se adaugă mai multe poematice suprainpresii.

De altfel, se profită de sugestiile aduse, prin anii 1980, de arta fractală, cu dezvoltarea prodigioasă a cîte unui motiv, dar și de estetica tapiseriei populare, de vreme ce perspectiva albertiană este evitată și suprafața (adeseori, mai curînd) picturală se consumă în ritmuri lineare ori în bumbi cromatice de toată delicatețea. Chiar și grandiosul geologic pare să cadă în pragul fabulosului viețuirii vegetale și este un punct de onoare să obții textură și tonuri din mușchiul îngălbenit pe coaja copacului ori din siluete de trunchiuri desfrunzite. Rareori un artist a pus atîta obstinație în a căuta în natură adevărul – și, mai ales, Adevărul, așa cum fac pustnicii! – încît se poate spune că, prin aceasta, lirismul școlii de pictură ieșene și-a găsit un debușeu dintre cele mai sigure în mediul, încă atît de subestimat artistic, al fotografiei.

Nu se cuvine a fi trecută cu vederea (ținînd cont și de perioada expozițională, ce cuprinde sărbătoarea Sfîntului Andrei, vechiul an nou dacic, apoi Ziua națională) nici dimensiunea curat patriotică a manifestării, chemarea de a ne regăsi echilibrul regăsindu-ne țara – de nu cumva ultima care mai poate cînta din asemenea codri. Cu atît mai mult se înalță zgomotul pe care îl fac tăcerile din cetini. Poate că el va fi ascultat cu urechea inimii și, odată cu el, și cei care îl îndreptățesc...

Ionel BOSTAN

Rebelul de la gazeta „Făclia”

Să fi fluierat în biserică pe vremea lui *Tataie* (N.C.), nu puteai sub niciun chip să rămâi după aceea scutit de binecunoscuta monitorizare a *băieților cu ochi albaștri*. Dacă erai intelectual, cu atât mai grav. Ca ziarist, nu mai vorbim... Deși, dacă ne gândim la cazul jurnalistului rebel de la gazeta județeană *Făclia*, Florentin Mugur Căpraru (să-i zicem), cu toată zarva și amploarea urmărilor de tot felul din partea aparatului de profil al statului socialist/ comunist, mare lucru nu s-a întâmplat. Dar să vedem cum a pornit totul și unde s-a ajuns.

Nu se știe pe ce cale, cu vreo trei ani înaintea ivirii „evenimentelor din Decembrie” (1989), la *Secu* ajunge o informare despre un tânăr jurnalist, cuprinzând absolut toate elementele trebuincioase în epocă spre a fi introdus în malaxorul respectivei instituții. Din informare rezulta că „numitul Florentin Mugur Căpraru, de profesie *ziarist*, cu locul de muncă la gazeta județeană *Făclia*, (bașca – n.ns.) *membru al P.C.R.* și care nu este cunoscut cu probleme în evidențele de Securitate (...), are unele manifestări dușmănoase, interpretând în mod necorespunzător politica partidului și statului nostru.” (Curtea de Apel București, SCAF, Dosar no. 1470/2/2016, Sentința civilă no. 2313, Ședința Publică din 30.06.2016, Text integral postat pe site-ul CNSAS). Dincolo de *interpretările necorespunzătoare* de felul arătat, avea și legături apropiate cu un inginer de la *Electrocentrale*, care la rândul-i avea prieteni în străinătate. În plus, la întâlnirile cu acesta, comentează tendențios la adresa *orânduirii sociale* din România, mai ales după ascultarea postului de radio Europa Liberă. Unde mai pui, că nici la serviciu Florentin nu prea părea a fi tocmai în regulă. Din informațiile furnizate de sursa Gabi (care avea în grijă redacția) reieșea că în cadrul gazetei *Făclia* „nu este în relații apropiate cu niciunul din colegii săi... Vine la redacție cu materialele scrise de acasă, după care pleacă în documentare de unul singur. Când folosește telefonul, face în așa fel încât să fie singur, sau cere voie redactorului să vorbească din biroul acestuia, ferindu-se în permanență de colegi. În anul 1984, părinții săi, acum pensionari, au fost puși în discuția adunării generale din care făceau parte și excluși din rândul membrilor de partid pentru faptul că intraseră într-o sectă interzisă (Acoperișul Domnului).” (Ibidem). Mai mult, lui Florentin – la o ședință de redacție, i s-a spus de către conducere că nu poate fi promovat în funcția de redactor principal, deoarece este cunoscută comportarea părinților săi. La o primă analiză, ofițerii de Securitate de la județ au stabilit că Florentin nu ar desfășura propriu-zis o activitate organizată, ci numai faptul că obișnuiește să comenteze în mod nefavorabil unele măsuri luate de conducerea superioară de partid și de stat. Dar pentru faptul că „are relații cu unele elemente suspecte pe linie de Securitate”, la care se adaugă situația părinților și problemele de la serviciu, aceștia decid „urmărirea informativă a poziției elementului, pentru a preveni o eventuală transformare a acestui protestatar”. Ce avea să urmeze în continuare presupunea o rețetă simplă și, în același timp, precisă. Documentarea „acțiunilor ostile” ce ar putea fi puse la cale de către jurnalist necesita elaborarea unui minuțios plan de măsuri, în nouă puncte și cu termene precise – nu mai mult de două luni pentru aplicare efectivă. Iată care erau acestea, așa cum le-a propus locotenentul major Gogu Haiduc (nume fictiv), ofițer pe problemă: (i) Încadrarea informativă a obiectivului, cu sursele *Gabi*, *Ulpiu*, *Mahu*, *Mircea*, *Aprigu* și *Dorneanu*; în legătură cu aceasta, ofițerul superior adnotează olograf: „Prea mulți informatori, să-i selecționăm și să stabilim separat sarcini pentru fiecare”; (ii) Stabilirea cu ajutorul rețelei informative a legăturilor și relațiilor apropiate ale obiectivului; (iii) Recrutarea unei surse cu posibilități pe lângă obiectiv, din cadrul redacției gazetei *Făclia*; și în legătură cu aceasta, ofițerul superior adnotează olograf: „Nu mai este cazul!”; (iv) Colaborarea cu Compartimentul <0544-Externe>, în vederea cunoașterii preocupărilor obiectivului, știindu-se că vizitează aproape zilnic un obiectiv aflat în atenția noastră; (v) Folosirea sursei <S> (interceptarea corespondenței, nota D.I.) în vederea stabilirii legăturilor relațiilor și discuțiilor pe care le poartă cu diverse persoane din județ și din țară; (vi) Cooperarea cu serviciul <DP> (cel care îl avea în lucru pe inginerul susmenționat – n.ns.), în vederea stabilirii preocupărilor și relațiilor numitului; (vii) Introducerea de mijloace T.O. la domiciliul obiectivului, pentru a stabili natura discuțiilor pe care le poartă cu persoanele cu care intră în contact și stabilirea anturajului pe care îl are; (viii) Efectuarea unor investigații în municipiul C., unde domiciliază fratele său – funcționar la (...), pe care obiectivul îl vizitează frecvent – în vederea stabilirii comportamentului și comentariilor pe care le face cu privire la fratele și părinții săi. Datele obținute vor fi coroborate cu cele obținute pe linia urmăririi obiectivului și în funcție de ele se vor lua măsurile de rigoare; (iv) Sursa Gabi, care este mai apropiată de obiectiv, va fi instruită în vederea atragerii acestuia, pentru a-i cunoaște intențiile și preocupările.” (Ibidem). Evident că respectivul plan de măsuri a fost aprobat. Rezoluția pusă de șeful Serviciului a fost: „Cooperati și cu căpitanul Vancu (nume fictiv – n.ns.), ce are în preocupări pe părinții acestuia. Stabiliți sarcini pentru fiecare sursă folosită; nu toți informatorii trebuie să primească aceeași misiune. Să nu facem zarvă în jurul său, spre a nu se afla că ne ocupăm de el. Așadar, multă atenție! Aveți în vedere toate articolele ce apar în ziarul *Făclia* semnate de el, pe care să le studiați și interpretați adecvat...” (Ibidem). Aplicarea planului a presupus lucrarea în D.U.I. (Dosar de urmărire informativă) a lui Florentin, care locuia împreună cu părinții săi la casă particulară. Conținutul D.U.I. (notele raport date de informatori, raportul prin care s-a solicitat folosirea tehnicii operative de interceptare a convorbirilor telefonice, procese-verbale și diverse alte documente) atestă aplicarea milimetrică a măsurilor amintite. Doar că rezultatul avea să fie unul negativ, neapărând niciunul din pericolele estimate de ofițerii de Securitate. Ba, mai mult, Florentin nici nu a știut de existența unui asemenea dosar. Abia după cca trei decenii lucrurile au ieșit la iveală, cu ocazia procesului dintre CNSAS și ofițerul direct implicat în urmărire – locotenentul major Gogu Haiduc, proces menit să stabilească calitatea acestuia de „lucrător al Securității”. Așadar, muncă în zadar, dar ce a fost mai grav – o sumedenie de drepturi și libertăți fundamentale încălcate. Chiar instanța reține că a avut loc o ingerință în viața intimă, privată și de familie a acestuia, prin „solicitarea și obținerea organizată de informații despre convingerile intime ale unei persoane, despre anturajul și acțiunile acesteia, prin intermediul unor persoane instruite, inclusiv în sensul provocării deliberate de discuții cu persoana urmărită pentru a cunoaște convingerile, intențiile și acțiunile anterioare sau viitoare ale acesteia.” (Ibidem).

Accentul de gravitate a abuzurilor este întărit de recurgerea la interceptarea convorbirilor telefonice și a corespondenței persoanei (încălcându-se art. 12 din Declarația Universală a Drepturilor Omului, la care România era parte). Instanța a ținut să sublinieze că „Dreptul la viața privată nu presupune numai posibilitatea de a avea legături și de a schimba idei cu orice persoană, ci și dreptul de a avea aceste legături în mod liber, fără cunoștința sau supravegherea organelor de stat.” (Ibidem). Și, în fine, extrem de important, s-a impus ideea, foarte corectă de altminteri, că astfel de drepturi sunt/rămân încălcate, chiar și dacă totul a fost făcut „pe furiș”, ca în cazul lui Florentin, care nu a știut că este urmărit, interceptat etc. Adică, în toate cazurile similare, libertăților fundamentale li s-au adus atingere, prejudicierea apărând prin însăși existența măsurii dispuse, fără să conteze că cei vizați au cunoscut sau nu faptul că sunt supuși unor astfel de proceduri, fie acestea derulate și de la distanță.

Iulian M. CIUBOTARU

Biblioteca „Gr. Ghica” Dorohoi

Vineri, 21 octombrie 2022, Biblioteca Colegiului Național „Grigore Ghica” Dorohoi a primit numele prof. univ. dr. Gheorghe Macarie, critic și istoric de artă dorohoian, dar care a activat în Iași, unde a fost profesor universitar (Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Facultățile de Litere și Teologie) și președinte al Societății ACREMIS, sub egida căreia au fost restaurate și inaugurate multe monumente în perioada 1990-2018 (busturi, statui, plăci comemorative).

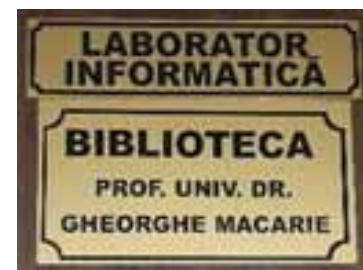
Evenimentul a început la orele 12:00, în Aula „Dimitrie Pompeiu” a colegiului dorohoian și a debutat cu un *Te Deum*, oficiat de Pr. Aurel Florin Țuscanu. În deschidere au luat cuvântul directorul liceului, prof. Georgel Costel Șlincu, primarul municipiului Dorohoi, ing. Dorin Alexandrescu și Dan Constantin Șlincu, deputat de Botoșani. Mai apoi, au vorbit despre viața și opera prof. Gh. Macarie următorii: Pr. Aurel Florin Țuscanu, Dr. Aurelian Macarie, Dr. Iulian Marcel Ciubotaru, Dr. Mădălin Cornel Văleanu, Dr. Manuela Macarie, Dr. George Florian Macarie, prof. Gheorghe Grigoraș. Toți aceștia au evocat figura *omului și profesorului* Gh. Macarie, au vorbit despre realizările sale, atât din punct de vedere științific, dar și despre preocupările sale privind monumentele de for public din Iași, Dorohoi, Roman.

Intervenția noastră a fost despre *Preocupări ale prof. univ. dr. Gh. Macarie privind viața și opera Pr. Dumitru Furtună*. În cadrul prezentării am amintit despre numeroasele ediții ale volumelor lui Dumitru Furtună (1890-1965) îngrijite, editate, prefăcute, postfațate de Gh. Macarie, dar și despre cele două monumente dorohoiene dedicate cunoscutului cărturar al perioadei interbelice, ridicate prin grija aceluiași prof. Macarie: placa comemorativă din 1981, cu efigia pr. Furtună, dar și bustul, inaugurat în 1991.

Repunerea în circuit, de către Gh. Macarie, a operei lui Dumitru Furtună reprezintă un gest de prețuire față de acest slujitor al altarului. Înfăptuirile sale au fost de o înaltă ținută, iar scrierile sale merită citite și recitite, fiind scrise cu înțelegere față de oamenii trecutului și aleasă finețe intelectuală. Nici un rând din cele aproape trei mii de pagini reeditate de Editura *Sf. Mina* nu este searbăd. Autorul, cu certe înclinații literare, adoptă un stil plăcut și direct, precum *maestrul* său, humuleșteanul devenit învățător și diacon la Iași, marele Ion Creangă.

Ce au în comun cei doi cărturari, dincolo de faptul că sunt, ambii, dorohoieni? Amândoi au avut preocupări enciclopedice, neputând fi asumați de un singur domeniu de cunoaștere. Pedagogi, formatori, pasionați cercetători ai trecutului, au fost pătrunși de aceeași prețuire arătată înaintașilor, respect față de Biserică și dragoste față de valorile și patrimoniul culturii noastre.

În jurul orei 13:30 a fost dezvelită placheta cu denumirea bibliotecii, situată în corpul II al liceului. Cei prezenți au mai putut vedea o mini-expoziție cu lucrări, fotografii, diplome ale prof. Gh. Macarie, organizată în spațiul modern și primitiv al bibliotecii colegiului.

Ion Băieșu, un fiu risipitor?

La aproape trei decenii de la debut (în 1956, cu *Necazuri și bucurii*, adunând jenant „schite agra-re”, conforme rețetărilor epocii), Ion Băieșu, ca mai toți congenerii din „generația descultă”, se încumeta să atace romanul. *Balanța*, incredibil, apărea în 1985, în pofida stilului realist („atroce” chiar), mascându-și intențiile (fondul grav) prin „vervă comică”. Totuși, cei care au cercetat literatura noastră „sub comunism” (cazul lui Eugen Negrici sau Alex Ștefănescu) ignoră, inexplicabil, micul roman. În 1990, Ion Băieșu publica, la *Minerva*, a doua ediție, necenzurată, prefăcută de Eugen Simion, criticul constatând că avem de-a face cu „un bun roman politic”, cu incursiuni rapide în social, chiar dacă lipsea analiza psihologică. Mai mult, Marian Popa era de părere că *Balanța* ar fi cea mai bună carte a lui Băieșu, conservând, însă, deficiențele de construcție ale dramaturgului, trecut, se știe, prin școala reportajului și îndatorat literaturii de divertisment.

Ion Băieșu (1933-1992), purtând un nume „suspect” (Ion Mihalache, amintind de fruntașul țărănist), venea din Băiești, un izolat sat buzoian și a fost botezat literar de Victor Tulbure, ne informează tot Marian Popa. Provocat, în gara din Buzău, de un fost coleg, tânărul contabil (terminase, la sugestia preotului din Poponeți, Liceul comercial) nu mai merge la Canal (unde vroia să câștige bani) și, prin jocul întâmplării, nădăjduiește să se facă „filosof”. Dar va fi deturnat de un anume Băbeanu (de la *Albina*, unde încredințase câteva poezile, refuzate) și ajunge la faimoasa Școală de literatură. De fapt, el debutase cu poezie în *Viața Buzăului* (1951) și tot pe-atunci închina versuri rudimentare tractoristei Ileana (*Viața Românească*, nr. 12/1951) sau condamna indignat agresiunea americană în Coreea, frecventând, inevitabil, băătărită temă a „dușmanului de clasă”. A trecut pe la *Albina*, *Scântea tineretului* și *Amfiteatru* (1966-1968, ca redactor-șef)¹⁾, ținând rubrici de ecou (*De la om la om* în cotidianul tineretului sau *Poșta rotundă* la *Magazin*, dedulcit la cronistica fotbalistică). S-a refugiat, așadar, într-o jurnalistică satirică, în zona minoratului, cu suport aluziv, de efect; totuși, în cadrele umorului „inofensiv”, testând reacțiile cerberilor ideologici. Fiindcă, ne reamintea Eugen Negrici, *proza satirică* rămâne, în context totalitar, un excelent „barometru al presiunii puterii” (Negrici 2002 : 226).

Ca narațiune rapidă, ramificată, *Balanța* debutează spectaculos, aglomerând „întâmplări aiurite”, pendulând între senzațional și comic, vădind fantezie debordantă și o bună observație socială în hățișul încurcăturilor tragicomice. Romanul pare construit pe gustul eroinei sale, Nela (adică Ioana Pop), „foarte avidă după întâmplări ieșite din comun”, constata Valeriu Cristea: de la un vis ciudat, cu un stol de vrăbii care o ciuguleau și un tată mort (cadavru dispărut) la tentative de viol, cheful în cimitir și reflecții pe teme variate (soarta țărănimii, navetism, religie, moarte etc.). *Balanța* pare un roman umoristic și, de aici pornind, Valeriu Cristea, semnalându-i fondul grav, vorbea despre „seriozitatea romanului comic”. Întrebarea e dacă, odată cu dispariția societății-model (cf. Marian Popa), radiografiată nemilos, el mai rămâne umoristic. Doar „cercetătorii mentaliști”, nota Eugen Negrici, studiind epoca, ar mai pricepe trimiterile (întâmplări, personaje), înecate în sosul unui umor excentric-macabru: asaltul navetiștilor („trenul clasei muncitoare”) în drumul

Nelei, absolventă de psihologie (care „e la pământ”), spre post, cu transbordări în zona inundațiilor, cu sinistrați, violuri, beții etc., încercând a dezlega misterul țărănesc (fuga la oraș a „cumpărătorilor de pâine”) și eterogenitatea orașelor („explicând” soarta sectoriștilor bătuți). Un cumul, așadar, de mari probleme sociale, enunțate vitezist, în replici scilpitoare, fără aplomb contestatar; dar erodând, în timp, exigențele sistemului, sub flamura unei „ofensive generale” împotriva Răului, cum spera utopistul Titi. Ținând cumpăna între năvala peripețiilor „aiuristice” și sondarea neorealismului, romanul pare a-și justifica titlul prin concluzia medicului urolog Mitică Bostan: „Asta e viața!”

Violent, nervos, haotic, spontan, imprevizibil, medicul Mitică (zis „nebul”) cunoaște lumea prin pacienți. El e salvatorul Nelei (împiedicând violul), el e în proces cu Butușină (directorul adjunct „analfabet”) și tot el se va îngriji de înmormântarea lui Titi, profetul vizitat de „idei planetare”, un pacient cu șapte boli, pe care îl operează în secret. Dealtminteri, *caietul albastru* al lui Titi (Constantin Bărcă) va trezi interesul Securității, el dorindu-se, prin ciudatele-i „conferințe”, apostolul unei noi religii, profetind pacea mondială și, desigur, ofensiva Binelui. *Misterul Titi* stărnește îngrijorare, punând în pericol „ideologia noastră” prin visata cohortă de adepți, colindând lumea și împărștiindu-i ideile (în esperanto). Dacă prin tatăl Nelei, fost ofițer de securitate, stalinist într-o „epocă teribilă”, reținem – fugitiv – puzderia de crime inutile, prezența Nelei la școală (unde predă Constituția și Socialismul științific) ne aduce în realitatea curentă, mizerabilistă. Ea, cititoare pasionată la Bibliei (cum se declară) poate descoperi fiorul poetic, recunoscând „golirea de voință”; ar dori să convin-gă părinții „supermenilor” de zece ani să accepte un experiment, prilej de a trece în revistă întâmplările țiganului Dudușveche (tatăl lui Dudu), fost instructor teritorial, căsătorit cu o prințesă (chemată la Paris) sau discuțiile despre suflet cu Mileteanu, un adventist de ziua a șaptea, încercând a afla „sâmburele din fiecare cuvânt”. Există și o linie conspiraționistă, prin Nedelcu (asasinat), pornind o anchetă secretă cu intrigă polițistă pentru o fraudă financiară, cu „istorii” de la cutremur și căsătoria cu o falsă surdo-mută. Peste toate, alunecând în fantasmagoric, mijeste tema sentimentală, iscată între virgina Nela, mereu inventivă și faimosul chirurg urolog, medicul bătaș Mitică, după o lungă conviețuire castă. Arestat după conflictul cu procurorul Oprina, construindu-și „un proiect de viață” (ca puscăriaș, invocând plăcerea de a suferi), eliberat intempestiv (scos de la arest pentru a o opera pe soția primului secretar), Mitică traversează, conchide el însuși, o poveste „confuză și bizară”. Iar cei doi („bezmetici și descreierați”) vor fi împreună, Nela descoperind („clătinată de uimire”) că îl iubea.

Este limpede că narațiunile umoristice, ca povestiri încropite în stil jurnalistic, plonjând în anodinu existențial, probează talentul de comedigraf al lui Băieșu. El a mizat pe vocația de dramaturg, transformându-și schițele, explorând situații familiare, în piese de teatru, unele de mare succes (*Preșul*, de pildă). Abia *Sufereau împreună* (1965), aducând la rampă cuplul Genica (căreia nu i se întâmplă nimic) și fotbalistul Benone vestește audiența scontată. Iar Tanța

și Costel, eroii unui serial TV care a făcut furori (pornind de la *Iubirea e un lucru foarte mare*, 1967), propuneau o poveste de iubire la Medgidia, propulsându-l pe autor la o nesperată cotă a popularității. În fond, protagoniștii, trecuți prin *școala vieții*, sunt tratați cu duioșie auctorială, suportând șocul „orășenizării”; de unde limbajul pretențios, mimetic. Lucian Raicu a indicat, printr-o lectură empatică și pătrunzătoare, „calea de acces” a textelor lui Băieșu: o proză familiară, saturată de real, fără emfază problematică. Ca „activiști ai suferinței” (inclusiv în amor), eroii săi provoacă încurcături, cad în vorbărie, manevrează automatisme. *Cumulul și excesul*, s-a spus, ar sigila prozele lui Băieșu, întotdeauna de mare „densitate realistă”, uneori cu reflexe absurde, amintind de „procedul-Marquez”. Repertoriul tematic îmbracă, firesc, o gamă largă, de la escrocul Grănescu (v. *Gărgărița*) și aberațiile birocratizării, fauna potențialilor locali la absurdul cu tangențe ionesciene, precum în *Dresoarea de fantome*, o meditație despre violență ca fenomen repetitiv. *Boul și vițelii*, vorbește despre ingratitudine și egoism, sosirea tatălui, venind de la țară cu provizii, iscând alertă. Nu putea lipsi tema dublului (v. *Chițimia*) sau a geniului,

parabola morții demne (în *Jocul*, aparentele mascând o dramă interioară) și, desigur, aluziile la fenomenul cenzurii (în *Pompierul și opera*, cerându-i-se autorului din text îndepărtarea trimiterilor critice). Un interes special, credem, prezintă *Acceleratorul*, o narațiune mai întinsă; aici tânărul visător George, un agronom inventiv, punând la cale un aparat de reglat timpul suportă tirania Liei Pogonat, o femeie voluntară, dorind a-i ferici pe alții cu orice chip. Dar titlul poate indica, prin transfer, și mecanismul textelor lui Băieșu, patetice și viteziste, atente la nefericirea semenilor, blamând – în subsidiar – „fericirea obligatorie”, anunțată doctrinar, distribuind egalitarist binele. Cu aglomerare de întâmplări, fără răbdare epică, „aclimatizând” absurdul la realitățile socialiste, insistând pe „răul mărunț”, inventariind vicile unei lumi de tranziție, intermediară, populată cu șmecheri, cinici, mici parveniți, delatori, ariviști etc., textele lui Băieșu excelează prin descrieri de moravuri și comicul de situație. Ele au impus *un stil* (recognoscibil) și o *tipologie*, dezvoltând – observa Eugen Simion – „bovarismul suferinței”. Adică o filosofie existențială, provocând – prin avalanșa cuvintelor – buimăceală; comedia limbajului, fie că ne mișcă în spații sordide, invadate de promiscuitate, în cea a comerțului (socialist) sau birocratic, a vieții de cuplu, cu inevitabile cazuri de adulter provoacă replici de efect. Sunt oameni culpabili, „de onoare”, însă, jucând partitura sincerității în agitație goală și limbaj; iar limbajul (argotic, corupt, snob, inadecvat, neologistic) își videază sensul, trecut prin „cura de vulgaritate”, întreținând o suspiciune patologică. Mereu excesiv, uneori strident, grosier, Ion Băieșu șarjează. Întâmplarea e suverană iar construcția, lipsită de simț regizoral, vădește carențe care n-au trecut neobservate. Cu rezolvări superficiale, de nivel jurnalistic, textele lui Băieșu, re folosind scene și replici (prin revalorificare), propun atitudini, nu psihologii (cf. Alexandru Dobrescu). Comediograful e în vervă, dar vâna (deliberat) efecte, el n-a trezit și „deliciu criticii”, constatase M. Ungheanu. Prozator trădat pentru teatru, autorul *Balanței*, în pofida reușitelor specta-

cologice de altădată pare, azi, un autor uitat. Îndatorat literaturii de divertisment, vidată de gravitate, cu portrete șarjate, el face figura unui ins risipitor, plin de umor, oferind – la un popas bilanțier – o întinsă bibliografie. Stându-i pe-aproape, simbiotic, „cum le era scris”, zice Fănuș Neagu în *Cartea cu prieteni* (1979), Ion Băieșu (Guță), cheflui și vivace, „distila o tristețe fină”. Voci mai proaspete descoperă, dincolo de plăcerea râsului, un scriitor „aparent comod” pentru vechiul regim; totuși, *Balanța* ar fi, în ochii lui Laurențiu Nistorescu, prin conspiraționism și suprealism, un roman de „anticipare politică”. Ignorat inexplicabil, ferit de exagerări laudative, romanul merită, însă, redescoperit; ca și Ion Băieșu, dealtminteri.

Cu un debut poetic furtunos (în 1952 era premiat, pentru Șefa de brigadă, în *Tânărul scriitor*), trecut prin gazetărie (care l-a „făcut” scriitor), virând spre teatru (pentru „a gândi în dialog”), popularul, altădată, Ion Băieșu, foarte mobil, traversând medii felurite, a rămas credincios tiparului reportericesc. În narațiunile sale (rapide, prin replici și gesturi), tragicul și comicul se întrepătrund, rezultând, observa M. Ungheanu, o „pastă ambiguă”. Chiar dacă retragerea sa a fost deplănsă, vorbindu-se chiar de o „vocație trădată” în favoarea teatrului, prozatorul Ion Băieșu, subminând comicul și dramatizând banalul, interesat de realitatea imediată (neavând „curajul” de a descifra istoria, cum se explica), rămâne captivul facilității. Deși *Balanța* ar fi fost, scria Năstaca Pișcoran, într-un dens studiu monografic (2016), pariul său romanesc, un manifest subversiv (amputat). Cu pagini pierdute, approximate doar în tentativa scenaristică prilejuită de ecranizarea romanului (cu Lucian Pintilie, în tandem). Ion Băieșu, un „actor” al boemei bucureștene, într-un faimos trio, alături de Nichita Stănescu și Fănuș Neagu, slalomând printre amicitii și complicități, risipind candoare (fără ispită moralizării), rămâne „un activist al suferinței”.

Micul roman *Un activist al suferinței* (1991) colecționează alte întâmplări tragicomice, urmărindu-l Victor, tebecist ghinionist, un filosof amator, trecut prin orfelinat și pușcărie, propovăduind „micșorarea răului” în lume, fiind un „cavaler al iubirii”. Vrea să salveze comoara lui Teofil, să facă dreptate lui Buțușină, se însoțește cu Vichi la o chermезă, prilejuită de inaugurarea cu pompă, în prezența ștăbărimii, a unui gater (defect), dar în ochii primarului este „un mare suspect”. Posibil, un avocat sau un reporter (deghizat) de la *Flacăra*, „cea mai periculoasă publicație din țară”. Și ajunge la părintele Eusebiu, un răspopit refugiat într-o grotă, conducând – în foiața informatorilor – secta tomiștilor, ascultându-i spașit decalogul. O lume „saturată de real” (cum observase, demult, L. Raicu), buimacă, mustind de vulgaritate și ironie regătenească, slalomând printre „necazuri și bucurii” (titlul volumului de debut, din 1956), sub necurmată supraveghere. Deși prozatorul ne anunțase că e vorba de un prim volum, Victor urmând a trece prin cavalcada altor întâmplări aiuritoare (notate, probabil, în caietul verde), dorința prozatorului, acel condițional „numai să rămânem în viață”, nu s-a împlinit, din păcate. Risipitorul Ion Băieșu (1933-1992) se va stinge departe de țară, la New Jersey, ducând cu el o lume colorată, petrecăreață, răvășită de potlogării, violențe, anchete, intrigi etc., încercând a îmblânzi tragicul, găsind fără efort *calea de acces* spre marele public. Autor de succes, dicționarizabil în canonul manolescian, el rămâne un scriitor de epocă.

NOTE:

Negrici (2002): Eugen Negrici, *Literatura română sub comunism* (Proza), Editura Fundației Pro, București.

¹⁾ „Perioda Băieșu”, deși scurtă a fost considerată ca o fericită „insurgență emulativă”, revista dorindu-se, conform articolului-program, „o nouă făclie în concertul de lumini al culturii românești” („concert”, se înțelege, sever dirijat ideologic).

Am făcut-o și pe asta

Am primit la Poșta redacției încercările unui mai vârstnic debutant, neam cu Duduca de la Vaslui și cu moș-su din Humulești, aprig tânjitor la a potrivi cuvintele cu rost ca Arghezi și la renumele hâtru al lui Creangă. Îi acceptăm produsele versificate, respectându-le întocmai grafia slobodă, și încurajăm în âst chip speranțele urzitorilor de tâlcuri în slove ghidușe.

Urătură cu arum de murătură

Aho, ahooo, la megafon, Alo, alo, la tilifon,
Imeiluri în computator, feisbucu plin ca un cuptor
Cu diclerății de amor, Gugulea, maistru la motor,
Iar eu doar un transmițător al opisului următor:
Voie bună și urări, străchini pline cu gustări,
Toate să vă meargă strună, bere blondă au și brună,
Vinu de ravac dintăi să coboare în călcăi,
Au de cela chihrimbar, uiski-n stecle ca la bar,
Vravuri de furda tiutiuin, felii groase cu magiun,
Proaspătă cracatiță fiartă bine-n cratiță
Și cu zamă de-alămăe până mâne ca să ție,
Și taatli caahve sade cine vra din ea să be.
Și în aburi de visare, rămâind tot în picioare,
Să tot să crezi c-apartamentu unde s-o gătat cimentu
Casa-i lu Semiramida crescută din cărămida
Frământată zeci de ani de popoare de persani,
Și acel nântuț balcon turnu-i de la Babilon,
Iar grădina de la bloc nu încape în ist loc,
Largă iaste precum glia din Sighet la Medgidia.
La borcan, pe șifoneri, îți rădici oichii la ceri,
Pești de aur vezi în lac, de la Eș pân la Nădlac.
Masă ntinsă în ogradă, n-auzi țâpete și sfadă,
Freacă menta slujitorii, gioacă hora toți ficiorii,
Valsuri, sârbe au romanțuri, nu vezi bețivani pin șanțuri .
Și nepoți, și strănepoți de nu poți să-i știi pe toți,
Dupe nume au poreacle, cum ar fi Nestor Ureacle.
Numai-n nunta a Zamfirii mai văzut-ai cum port mirii
Ținte galbene în brăie, băibărace roș în fraie,
Șeli cu aur zugrăvite, roși ciobote-mpodobite,
Cu oțele potcovite și cu blănuri moscovite.
Iară mândrele ficioare, de la Țop pân-la picioare,
Bosoioc la căpătâi, fotele până în călcăi,
Și colorii, și belacoasă numai ață de matasă,
Roz atlazu și sade, tare bine li șăde,
Mâneșterguri pentru verguri,
Arnici roșu de Halep, blane scumpe de sângep,
Blăni patce de sobol, de la negustori obol,
Inul de Misir cel alb, muhair evri cel dalb,
Brăie scumpe de Bagdat, unde darul li s-a dat,
Găitan sau ibrișir, cocoșei pe lanț în șir,
De n-am loc să ți-i deșir.
Iar-n drumu, peste gard, flacăre verzuie ard,
Harabale și țuhale pline toate cu parale,
Stau la rânduu, la pomeni, nici nu trebe să-i mai chemi,
Și mișei, și goi calici, mâna dacă o rădici
Și un sămn doar dacă dai sănătoși pe toți îi ai.
Iară pin cămări și beci, numai-n gând de mă pitreci,
Munți de icosari și zloți, nici ca să-ți închipui poți,
Sălbi grămadă, un purcoi, nu-l poți pune în țâpoi.
Amiroase și profumuri, salve bubuind din tunuri,
Prin ogrăzi un roi neveste, stecle de creștal-n fereste,
Fără de fârșit poveste, căci mai este, tot mai este.
Și mai sânt urări și dar pentru sobrul cărturar:
Opus op perennium, numai Nobel premium,
Gloria lu Maradona, soață doar o bella donna,
Sforță-n pumn ca a lu Cley, dacă de aiasta vrei
Și te saturi de condei. Cum și eu nunc satis sum:
Tot ce-am zis și scris e fum. Toate se termin acum,
Am rămas cu caru-n drum, negustor de vise mari,
Dar iușure la cântari, aud scripci de lăutari,
Nici tu galbeni, icosari, nici licoarea de Cotnari,
Nici tu zvon de urătură, numai bat în tastatură
Astă fadă urătură. Poate-o fi o murătură
Pentru mintea cea mahmură. Cin-mă ură?
Mi se pare sau mă-njură? Gând mă fură.
La anul și la mulți ani!
Moșu nu vă cere bani,
Nici vă dă, că nu mai are
Decât sinceră urare.
Vi se pare? O fi oare?
Mă semnez și mă discopăr, greșu nu voi să-l acopăr:
Cibotar de săftian, ucenic până mai an,
Cibotar de teletin, la boieri eu mă închin.

Poriclit și Mosh Kior Peck,văru lu Gregory Peck.
Hai, luați-l la refec. Îl aștept și mă pitrec.
7509 dechemvrie 31, în târgu, în Eș

PS-eu

Greu-i ca să scrii pre scurtu,
Cu incipit ex abruptu,
Lesne-i a îmbla horeangă,
Cum ne-a învățat moș Creangă.

Blăstăm

de C. Ovidiu-Nou

Mi-o strâcat vecinu gardu, cel pictat cu leopardu,
o trecut piste pârlaz fără frică sau obraz.
Mi-o furat din pod slânina, din cuiabar luă găina,
din coșâr tot popușoiu, din camar-o scurs oloi.
Când l-am întrebat de fapte, numai miere, numai lapte,
gardu l-o farmat cățălu, slana poate șoricelu
o gustat-o cu masline, după cum se vede bine,
căci în borta-i, la răcoare, s-o găsit o scobitoare.
Un cucuș fură găina ș-o fugit cu ea în China,
un bețiv bău oloi, au cu cana, au cu țoiu.
Ce să-i zic, cum să mă-mpac? Inglizăște cum să-l fac
iute să-nțăleagă sensu și să împlinim consensu?
Sau să-l chem acum fierbinte pe doct dus domnu Arpinte
și pe hoț apoi să-l sfătui cumu-i hăt și cumu-i hătui.
Cum să îmi rezolv problemu făr-să turbur iar sistemu?
Cui mă plâng? La don birău? Un molău, un nătărău,
dar fudul că e alesu, deși uită unde-i fesu.
Să fac jalbă la județ, să mai scad-olec din preț,
ca evreu lu Băncilă, în postura lui umilă,
cel cu găasca subsuară, așteptând trinu la gară,
ca să-i dea domnu prefect bun aviz la un gheșeft?
Să mă plâng la aga Vela să rezolve daravela?
Mă apucă răs-u-plânsu numa când gândesc la dânsu.
Să-mi fac dreptu cu cuțitu și să paț ca Stan Pățitu,
să-l ating la cap cu bâta? Rezultatu-i tot atâta.
Să-l agăț pe drum cu cața sau să-l rog pe Gheorghe Pața
să-mi tocmeasc-un florilegiu cu urări de sacrilegiu,
dumnezei și sfinți, hristoase, ca să-i intre frica în oase.
Cum mă lupt cu-așa dileme, vine mintea mai devreme.
După sfatu mami-Omida, am s-o rog pe tanti Frida,
maistră-n boli, din Apahida, să-l tratateze-un pic cu sida,
produs nou, adus la bar de un fugar din Zanzibar,
sau mai bine tanti Veta, care a făcut naveta
cu plasa de la Pigalle ș-o bătut atâta cale
ca să-nvețe orice ghiuju ce-i cu fardu, ce-i cu ruju.
Îmi căzu îndată fisa, când o pretină din Nisa
mi-aminti, când fui la școală, club select de dat la gioală,
d-aia veche, cu gust fain, nu ca asta de onlain,
de-un poet, unu Arghezi, meșter în graiu cirezii,
c-a lasat îndemn lu fi-su cum să zică cu dichisu
și sudalme, și ocare, șlefuite prin frecare,
netezind, torcând ușure, când la grajduri, când la șure.
Ucenic în alde aste, ca răcut intrat la oaste,
am luat blăstămu și chemând covidu, cel copt acolo unde-i
maxim zidu,
plesnind din bici, cu pila sau cu rașpa, să-l fac pe hoț să
simtă că e nașpa,
menind așa:

Mi-ai luat din popușoi, curgă-ți lacrimi șaroii,
s-o prelins nevestii fardu, ai cu ce să vopsești gardu,
să te stuche-n pragu măța, să nu-ți dai copchiii huța,
de te-aprochii de pârlaz, numai bube pe obraz.
Fii deștept fără simptome, cultivat cu epitome.
De-i începe tratamântu, să se-nvârtă-n giur pământu,
să te doară-în braț vaccinu cum simte nevasta chinu,
numai două sau trei zile, prunc voinic de șase chile
când mai vrea să stea haotic în lichidu amniotic.
Și să faci orice alergie ca-n tratatu de chimie,
negativ să-ți fie testu numai când vei primi restu
de la dreptu, de la șpagă, dat la pașă sau la agă,
și să-ți iasă pozitiv la oricare reactiv.
S-ai distanța socieală câtă-i vaca de săceală,
să te pună don Tataru s-ari ca un măgar hectaru
de porunci, de dispoziții, să te lepezi de ambiții.
Să te-mpingă domnul Daia ca să vaccinezi și oaia,
dacă ești din Calafat, Smurdu lu don Arafat
să te-ajungă, să te-mpungă tocma când stai gol pe dungă,
să te ție strâns în chingă, să-ți infigă-n cur seringă.
Să te cheme la vaccin numai vârful de la schin,
sfaturile lu Rafila să te-ndemne mai cu sila,

cele a lu don Cercel cum șoricu de purcel.
Dacă stai la îndoială, mergi la popa Șuvăială,
luminat de Teofil, cătu lampa cu fitil,
când se termină și gazu și se-ntunecă pervazu.
Să te-năbuși tu cu masca, cătu pe scafandru casca,
Când s-aruncă ca golaniu tocma-n fundu Marianii.
(Nu gândi pervers un pic, groapa e în Pacific).
Gata, cred c-o să-i ajungă, dac-o vrea din nou să-mpungă
au ca bou, au inorog, nu mai stau din nou să-l rog
și-l trimăt, cum cere vidu, în crăiia lu Covidu,
sus în astre sau în stele, unde-i nu-i nici dor, nici jele,
numai chief cu păcănele. Âsta-i cuiu lu Pepele.

La urarea de-Anu Nou,
Atașez acest cadou,
Să vă fie de folos,
Ca ciorapu-ntors pe dos,
Lucru trainic, de yedek,
Meșterit de moș Chiorpec.

Vis de nemurie

de Horatius (în tălmăcire de moș Kiorpeck)

Nenea Ghiță e-un om harnic, ordonat, conștiincios,
Își însamnă totul grabnic, ca să-i hii di folos.
Dacă azi o bătut vântul, închide iute fereasta,
Scoate pixu și notează: Am făcut-o și pi asta.
Daci vaca dă cu cornu – dă cu ghiciu, dă cu pleasna,
Ghiță nemurește fapta: Am făcut-o și pi asta.
Dacă baba îl nervează, pisti gură-o ia nevasta,
Moșu își înscrie dreapta: Am făcut-o și pi asta.
Și ca să scurtez povestea, scriu și eu altă ispravă,
Parcă-l îl văd suit pi casă, răpidea, fără zabavă,
Cu un cui și tesla-n mână, tocma-ncălecându-i creasta,
Iară jos, potrivit scara, mustăcește un gând Savasta:
Și ti văd acuma dacă te-o lovi cumva napasta.
Se coboară apoi moș Ghiță, lunică, își rumpi coasta,
Nu apucă să mai scrie:
Dară însă, învățată, are grij-acum nevasta,
Sapă lapidar, cum trebe: (vezi mai jos și chestia asta).
Alichesc un attachment, un document etern, din Eternitate,
precum horațianul Exegi monumentum aere
etc...
Cu atașament, cronicarul faptelor muritoare ale lui moș
Ghiță Potricală
Am făcut-o și pe asta, azi, 31 dechemvrie 7528, în târg, la Eș
NB. Cetește și ia aminte! De te naratur fabula.

Victor DURNĖA

Alexandru Philippide, romancier

Într-un interviu pe care cercetătorul și istoricul literar Nicolae Florescu, colaborator intermitent al revistei ieșene „Cronica”, reușea, cu mare dificultate, să i-l smulgă academicianului Alexandru Philippide în 1975¹, adică tocmai când ieșea de sub tipar primul tom din „ediția definitivă” a *Scrierilor* sale, una din întrebările cardinale se referea la proza compusă „în afară de cele două nuvele apărute în volumul *Floarea din prăpastie* (1942)”.

La această întrebare, răspunsul interviuatului nu era deloc parcimonios. „În 1920 – relate el – am publicat în «Viața românească» o nuvelă, care e bună ca execuție, ca expresie, dar nu-mi mai place din cauză că acest «studiu de obsesie» este puțin cam artificial. Bine lucrată, dar foarte puțin fondată. Cred, însă, că în 1920 eram stăpân și pe instrumentele mele de prozator, și pe cele de poet. Acum câțiva ani, când am retipărit volumul de nuvele în B.P.T., am inclus și un fel de poem dialogat, în proză, care se numește *Drumul*. Nu cred că am făcut bine însă. Aici nici expresia și nici fondul nu sunt reușite. Sunt lucruri pe care le-aș relua, dacă aș mai avea de trăit încă o viață de om. În proza mea unii comentatori au remarcat tehnica dialogului, înclinarea mea spre dialog. Mi-aduc aminte chiar de un articol al lui Aderca². El menționa acest simț al dialogului și în poezie, nu numai în proză, afirmând: «Cu siguranță că în viitor Philippide va scrie teatrul!»”.

Reținem, așadar, pe de o parte, calificativele acordate încercărilor prozastice menționate – favorabile uneia, cât privește „execuția”, „expresia”, latura tehnică, defavorabile, să spunem, „fondului”, care ar fi „artificial”, cu o încatenare deficitară din punct de vedere logic, nefavorabile celeilalte, atât în ce privește „expresia”, cât și în ce privește „forma” –, iar pe de altă parte, credința limpede formulată, că el însuși „era stăpân și pe instrumentele [...] de prozator, și pe cele de poet”.

Mai importantă, însă, este omiterea de către academician a unui fapt, și anume că încercările sale prozastice din anii 20 erau mai bogate și că includeau o încercare de roman. (Și, pe urmele acestor declarații, toți exegeții operei lui Alexandru Philippide au ignorat și ei acest fapt!³)

Se cuvine a preciza, mai întâi, că „poemul dialogat, în proză”, se intitula, de fapt, *Drumul* și a apărut în octombrie 1920 în „Viața românească” (nr. 8). „Studiul de obsesie” era ceva mai vechi: văzuse lumina zilei cu cinci luni mai înainte, în numărul pe mai 1920. Acesta nu era totuși cea dintâi proză publicată de Alexandru Philippide. O precedase alta, intitulată *Conversație*, găzduită în august 1919, de săptămânalul „Însemnări literare”, scos de Demostene Botez, dar având ca director real nu pe Mihail Sadoveanu ori pe G. Topîrceanu, înscrisi pe copertă, ci pe G. Ibrăileanu.

Cât privește observația lui F. Aderca asupra „simțului dialogului” pe care l-ar fi avut Alexandru Philippide, ea era, desigur, foarte pertinentă, dar poate că, focalizând un aspect, lăsa în umbră altele.

În mod vădit, „poemul dialogat, în proză” *Drumul* era mai curând înrudit cu poeziile *Priveliște*, *Pastel pustiu* și *Izgonirea lui Prometeu* din placheta de debut (*Aur sterp*), în care se poate distinge limpede o tentă expresionistă.

Cât privește textul intitulat *Conversație*, el este, într-o măsură, un exercițiu de virtuozație, pe un *topos* ce are solide aderențe cu fantasticul, dar și cu sondarea profundimilor interioare. Partenerul de discuție al personajului-narator este diavolul, ca în *Frații Karamazov*, al lui Dostoievski, un partener tratat însă cu superioritatea (relativ facilă) a omului emancipat, trăitor în veacul al XX-lea, dar și cu un umor simpatice.

Fără doar și poate, Alexandru Philippide nu se înșela, pe de o parte, asupra calității superioare, în raport cu *Drumul* (și, adăugăm noi, cu *Conversație*), a „studiului de obsesie”, intitulat *Chronos*, („nuvelă bună ca execuție, ca expresie”), iar, pe de altă parte, era prea sever când îl califica „puțin cam artificial”, „puțin fondat”. Desigur, subiectul amintește unele proze ale lui Edgar Allan Poe (*Inima trădătoare*, *Berenice* etc.), ori dostoevskienele „însemnări din subterană”, dar este cert că nuvela înfățișează veridic progresia lentă, de la „ideea fixă” la obsesia triumfătoare și, în cele din urmă, la totalul „*déraillement*”, în care naufragiază personajul principal (Lucian Vernea). (Un rol important aici îl au „antecedentele” – sinuciderea tatălui dintru-un motiv enigmatic, accesul de nebunie al surorii mai mici, Lucica –, expuse cu un meșteșug perfect stăpânit.)

Să notăm că și poetul Philippide exploatează subiectul, pe urmele expresionismului și, poate, ale suprarealismului, el „transcriind” un „cântec de nebun”, intitulat inițial *Balada cuielei*, apoi *Cinci cuie*⁴.

În orice caz, așadar, putem subscrie fără teamă de a greși afirmația academicianului, conform căreia „în 1920 era stăpân și pe instrumentele [...] de prozator, și pe cele de poet”.

Și acest lucru îl dovedește poate cel mai bine năzuința mai înaltă pe care o nutrește de la o vreme tânărul Philippide. Aceasta e atestată, mai întâi, de Ionel Teodoreanu în volumul *Masa umbrelor*. În speță, autorul *Medelenilor* își amintea că „[a]uzit în gura poetului Philippide, debutant pe atunci⁵, numele Scoroboștea”. Mai târziu, cel care tocmai dădea la lumină versurile cu tonuri preraphaelite („cu acord de harfă”) „Alb menestrel al lunii/ Sprinten crin...” i-ar fi mărturisit că „Scoroboștea e personajul central al unui roman care se petrece exclusiv în lumea de larve a vidanjorilor”, roman pe care totuși n-a ajuns niciodată să-l scrie. Prietenul nu i-a destăinuit mai multe cu privire la subiect și, drept urmare, Ionel Teodoreanu își îndreaptă gândul la naturalistul Émile Zola (*Pânțele Parisului*) ori la „amatorul de strășnicii”, Octave Mirbeau.

Afirmând că în 1920 era „stăpân și pe instrumentele de prozator, și pe cele de poet”, maturul Philippide poate că voia să atragă atenția asupra unui fapt, anume că perioadei de inactivitate literară, ce a urmat după anii de colaborare la „Însemnări literare”, „Viața românească”, „Hiena”, „Adevărul literar și artistic”, „Cuvântul liber” ș.a., concretizată și într-un volum de poezii, în trei proze și mai multe articole, cronici teatrale, eseuri („considerații confortabile”), nu trebuie să i găsească explicații facile. Perioada în cauză aco- perea în mare anii în care a fost la studii la Berlin și la Paris.

Chiar în primul interviu acordat după întoarcerea în țară unui prieten ce lucra în redacția „Adevărului literar și artistic”⁶, autorul plachetei *Aur sterp* mărturisea fără nicio reticență: „Am scris puțin cât am fost în străinătate. Dar cred că am adunat mult. Nu e timp pierdut. Și chiar dacă ar fi – acest timp pierdut îl voi căuta și-l voi găsi...” Și la fel o făcea 45 de ani mai târziu, în 1975, vorbindu-i lui Nicolae Florescu. „Sigur că – spunea el – privit astfel, *Stânci fulgerate*, pe care l-am publicat opt, nouă ani mai târziu [după debut], prin 1930, dacă nu mă înșel, e un volumaș scris nu la întâmplare, dar cam pe apucate. Cât am stat în străinătate, la studii, am scris foarte puțină poezie. Am citit în schimb foarte mult. *Stânci fulgerate* valorifică aceste lecturi. Este evidentă aici, cred, întâlnirea mea cu expresionismul. Atunci l-am descoperit și pe Rilke, deși pe Rilke l-am gustat mai mult, el fiind, ca să spun așa, o prietenie de durată. «Prietenia» cu expresionismul, ca și, mai târziu, cu suprarealismul, a fost mai puțin durabilă, cu toate că destul de adâncă.”

Nici în 1929, nici în 1975, Alexandru Philippide nu pune alături de *Stânci fulgerate* câteva secvențe (capitole?) de roman publicate în intervalul septembrie 1929 – august 1930. Primele trei secvențe au în capul lor indicația *Din jurnalul lui Thomas Howe*⁷; a doua și a treia le adaugă titluri particularizante – *Sentimentalism*⁸ și *Remușcări*⁹. La cea de-a patra, titlul este *Seară pustie*, iar în locul indicației inițiale, găsim o notă finală ce spune: „Din romanul *Vocația lui Thomas Howe*”¹⁰.

Dar despre încercarea de roman propriu-zisă, în numărul viitor.

Note:

¹ În „Cronica”, an X, nr. 16, 18 aprilie 1975; semnat de Nicolae Florescu. Cuprins în: Ileana Corbea, Nicolae Florescu, *Biografii posibile, interviuri*, seria a II-a, București, Editura Eminescu, 1976, p. 180–189.

² A apărut în „Contemporanul”, în 1923. Ca ilustrare, se reproducea din *Aur sterp* poezia *Decor*.

³ Ce-i drept, afirmația aceasta se bazează pe o verificare (mărturisesc) sumară a bibliografiei Alexandru Philippide. Încercarea de roman nu a menționat-o nici Barbu Cioculescu, care s-a ocupat cu mare meticulozitate de colaborarea cu poezii a lui Alexandru Philippide la săptămânalul „Adevărul literar și artistic” (*Alexandru Philippide – poezie*, în „Revista de Istorie literară și Folclor” (an. XL, nr. 1-2, 1991, p. 89-95).

⁴ Publicată în revista „Hiena” (1921), apoi, după douăzeci de ani, în săptămânalul „Vremea”. Poezia nu a fost inclusă nici în volumele antume, nici în ediția definitivă.

⁵ Amândoi debutează la revista „Însemnări literare” în 1919!

⁶ Semna A.Z., inițiale sub care probabil se ascundea Demostene Botez.

⁷ În „Adevărul literar și artistic”, seria a II-a, an. X, nr. 459, 22 septembrie 1929, p. 1.

⁸ În „Adevărul literar și artistic”, an. nr. 503, 27 iulie 1930, p. 1–2.

⁹ În „Adevărul literar și artistic”, an. X, nr. 507, 24 august 1930, p. 3–4.

¹⁰ În „Adevărul literar și artistic”, an. XI, nr. nr. 508, 31 august 1930, p. 1.